

**POLIISITUTKINTA JA TODISTEIDEN HANKKIMISEN
LAILLISUUS**

Itä-Suomen yliopisto

Oikeustieteiden laitos

Pro gradu - tutkielma

26.11.2017

Tekijä: Marko Kähkönen 255474

Ohjaajat: Matti Tolvanen, Heikki Kallio ja Reima Kukkonen

Tiivistelmä

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta		Yksikkö Oikeustieteiden laitos	
Tekijä Marko Kähkönen		Ohjaaja Matti Tolvanen	
Työn nimi (suomeksi ja englanniksi) Poliisitutkinta ja todisteiden hankkimisen laillisuus			
Pääaine Rikos- ja prosessioikeus sekä rikollisuuden tutkimus	Työn laji Pro gradu- tutkimus	Aika 2017	Sivuja 92
<p>Tiivistelmä</p> <p>Pro gradu-tutkielmassani käsittelen poliisitutkinnassa (kadonneen henkilön tutkinta, kuolemansyyn tutkinta ja palonsyyn tutkinta) käytettäviä tutkintamenetelmiä ja niiden laillisuuta. Tarkastelen tutkielmassani seuraavia tutkintamenetelmiä: alustavat puhutellut, kuulustelut ja kotietsinnät suhteessa oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sekä kotirauhan suojaan. Analysoin edellä mainittujen tutkintamenetelmien suorittamistapaa ja tuon esiin mahdolliset epäkohdat poliisitutkinnan ja lainsäädännön välillä sekä kiinnitän huomion lainmukaiseen tapaan kerätä todisteita.</p> <p>Tutkimukseni metodi on oikeusdogmaattinen. Tutkimuksessa tulkitseen ja systematisoin poliisitutkintaa koskevaa lainsäädäntöä, jonka keskiössä ovat toimivaltaa poliisitutkintaan antavat yhtäältä poliisi- ja esitutkintalaki ja toisaalta kansainväliset sopimukset KP-sopimus ja EIOS kuin kansalliseen perustuslakiin ja rikoslain kotirauhan suojaa koskeviin pykäliin, jotka suojaavat henkilön perusoikeuksia ja kotirauhan suojaa.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda esiin lainsäädännölliset puutteet. Kotirauhan piiriin ulottuvassa poliisitutkinnan eristämistilanteissa. Poliisitutkinnan kotirauhan piiriin ulottuva eristäminen ei ole poliisilaissa yksiselitteisesti lausuttu. Päätelmänä oli, että poliisitutkinnan kotirauhan piiriin ulottuva eristäminen on perusteltavissa maantapana ja tärkeällä tutkintaintressillä.</p> <p>Toinen pohdintaa aiheuttava kohta oli poliisilain kuulusteltavan asemaan liittyen. Esimerkkinä mainittakoon palovakuutetun rakennuksen omistajan asema. Tehdäänkö tutkinta henkilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyen vai voiko tutkinta vaikuttaa siihen, onko henkilölle määrättävä rangaistukseen rinnastettava seuraamus: mittava palovakuutuskorvaus jäisi saamatta.</p> <p>Pohdin alustavien puhutuksien ja kuulusteluissa saatujen tietojen käyttämistä tutkinnan suuntaamiseen ja näyttönä tutkittavana olevaan asiaan. Millä tavoin alustavassa puhutellussa ja kuulustelussa tulee huomioida henkilön asema ja aseman mukaiset oikeudet ja velvollisuudet, jotta saaduilla tiedoilla parhaiten turvataan poliisitutkinnassa henkilön oikeudenmukaisen oikeuden käynnin mukaiset oikeudet.</p>			
Avainsanat poliisitutkinta, esitutkinta, kadonnut henkilö, kuolemansyyn tutkinta, palonsyöntutkinta, oikeudenmukainen oikeudenkäynti			

Sisällysluettelo

LÄHTEET.....	4
LYHENNELUETTELO.....	8
1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkielman sisältö ja aiheen rajausta.....	2
1.2 Tutkimusongelmat ja tutkimusmetodin valinta.....	2
2 KÄSITTEET.....	4
2.1 Mitä poliisitutkinnalla tarkoitetaan?.....	4
2.2 Mitä kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella tarkoitetaan?.....	5
2.3 Perusoikeudet.....	6
2.4 Julkisen vallan käyttö.....	8
3 KOTIRAUHAN SUOJA PERUSOIKEUTENA.....	10
3.1 Kotirauhan suoja koskeva sääntely.....	10
3.2 Kotirauhan rikkominen.....	11
3.3 Minkä tasoisella sääntelyllä kotirauhan piiriin voidaan mennä?.....	12
4 ITSEKRIMINOINTISUOJA PERUSOIKEUTENA.....	14
4.1 Oikeus olla tunnustamatta omaa syyllisyyttään.....	15
4.2 Oikeus avustajaan.....	16
4.3 Itsekriminointisuoja kansallisessa lainsäädännössä.....	17
5 POLIISITUTKINNAN PERIAATTEET.....	21
5.1 Perus- ja ihmisoikeudet poliisitutkinnassa.....	21
5.2 Esitutkintalain sovellettavuus poliisitutkintaan.....	27
5.3 Poliisimiehen virkavelvollisuus.....	31
6 POLIISITUTKINNAN TOIMIVALTA	37
6.1 Kadonnut henkilö.....	37
6.1.1 Alustavat puhuttelut ja kuulustelut.....	41
6.1.2 Poliisiasiantietojärjestelmästä poimittujen kadonneita henkilöitä koskevien ilmoitusten tarkastelu.....	48

IV

6.2 Kuolemansyyn selvittäminen.....	49
6.2.1 Alustavat puhuttelut ja kuulustelut.....	53
6.2.2 Kotietsintä.....	58
6.2.3 Poliisiasiantietojärjestelmästä poimittujen kuolemansyyn tutkintojen tarkastelu.....	59
6.3 Palonsyyn tutkinta.....	61
6.3.1 Alustavat puhuttelut ja kuulustelut.....	64
7 TODISTEIDEN HANKKIMISEN LAINMUKAISUUS.....	69
7.1 Alustavat toimenpiteet.....	69
7.2 Alustavat puhuttelut.....	69
7.3 Tutkinnan suuntaaminen.....	74
7.4 Kuulustelut.....	75
7.5 Kotietsintä ja tutkimuspaikan eristäminen.....	81
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	87

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Ervo, Laura: Oikeudenmukainen oikeudenkäynti. 2005, s. 15 – 101.

Helminen, Klaus – Fredman, Markku–Kanerva, Janne–Tolvanen, Matti –Viitanen, Klaus: Esitutkinta ja pakkokeinot. 2014, s. 17 – 96.

Helminen, Klaus – Kuusimäki, Matti – Rantaeskola, Satu: Poliisilaki. 2012, s. 13 – 628.

Helminen, Matti – Kuusimäki, Matti – Salminen Markku: Poliisioikeus. 1999, s. 10 – 553.

Helminen, Klaus – Lehtola, Kari – Virolainen, Pertti: Esitutkinta ja pakkokeinot. 2005, s. 17 – 27.

Hirvelä, Minna: Lainvastaisesti hankitun todisteen hyödyntäminen rikosoikeudenkäynnissä. 2013, s. 17 – 33.

Kivivuori, Janne: Suomalainen henkirikos. Teon piirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 1999, s. 9 – 16.

Koskinen, Seppo – Kulla, Heikki: Virkamiesoikeuden perusteet. 2013, s. 174 – 261.

Kuosma, Tapio: Murhamysteerit, Selvittämättömien henkirikosten ongelma. 2006, s. 318.

Laitinen, Ahti ja Niskanen, Hannu: Tuhopoltot Suomessa. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. 2002, s. 139.

Laukka, Minna artikkelissaan *Arkusjärven arvoitus:* Evidenssi- keskusrikospoliisin asiakaslehti 4/2015, s. 18 – 19.

Launiala Mika: Itsekriminointisuoja esitutkinnassa – epäillyn oikeudesta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Edilex 12/2013, s. 25.

Launiala, Mika: Todisteet puolesta ja vastaan – tasapuolisuusperiaate uudessa esitutkintalaissa (805/2011). Edilex 17.10.2012, s. 10.

Leche, Ernst och Hagelberg, Viktor: Förhör i brottmål. 1958, s. 97.

Lönnroth, Kaarle ja Rantaeskola, Satu: Esitutkintalain periaatteet. Teoksessa Satu; Rantaeskola, Kimmo; Halme, Leo; Kortessalmi, Kaarle; Lönnroth, Johanna; Parviainen, Teemu; Saukoniemi ja Sanna; Springare (toim.): Esitutkintalaki – Kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 21. Suomen yliopistopaino. Tampere 2014, s. 123 – 205.

Lönnroth, Kaarle ja Rantaeskola, Satu: Poliisitutkinta. Teoksessa Satu; Rantaeskola, Kimmo; Halme, Leo; Kortessalmi, Kaarle; Lönnroth, Johanna; Parviainen, Teemu; Saukoniemi ja Sanna; Springare (toim.): Poliisilaki – Kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 23. Suomen yliopistopaino. Tampere 2014, s. 141 – 146.

- Moore, Carole*: The last place you'd look true stories of missing persons and the people who search for them. 2011, s. 29.
- Mäkelä, Päivi – Tapani, Jussi – Lehtimäki, Mari – Frände, Dan*: Läpi tulen- Empiirinen tutkimus poliisin palonsyyn tutkinnasta ja vakavien tulipalorikosten rikosprosessista. 2013, s. 34 – 114.
- Neuvonen, Riku*: Yksityisyyden suoja Suomessa. 2014, s. 31 – 125.
- Nickell, Joe and Ficher, John F*: Crime Science Methods of Forensic Detection. 1999, s. 246 – 257.
- Pajuoja, Jussi ja Salminen, Markku*: Kadonneet henkilöt. 1996, s. 10 – 122.
- Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti*: Euroopan ihmisoikeussopimus. 2012, s. 600 – 689.
- Ruuska, Kirsti*: Oma tupa, oma lupa–kotirauha ja poliisin toimivalta (kommenttaari). Edilex 22.12.2008, s. 85.
- Saraviita, Ilkka*: Perustuslaki. 2011, s. 180.
- Sinisalo, Kari*: Poliisin toimivallan määräytyminen – Tutkimus poliisin vallasta ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta (Väitöskirja). 1971, s. 202 – 247.
- Tolvanen, Matti – Reima, Kukkonen*: Esitutkintalain ja pakkokeino-oikeuden perusteet. 2011, s. 123-198.
- Tapanila, Antti*: Esitutkinnassa annettu tunnustus todisteena, Defensor Legis N:o 2/2012, s. 149.
- Viljanen, Pekka*: Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. 2001, s. 12 – 157.
- Viljanen, Pekka*: Todistelutoimikunnan mietinnön arviointia (referee artikkeli), Defensor Legis N:o 2/2013, s. 157.
- Widen, Christina*: Prum-sökningar av dna-profiler i EU julkaisussa Kriminal Teknik 3/2016, s. 18.
- Wiik, Jan-Erik*: Brott och Straff. 1992, s. 5.
- Välimaa, Asko*: Lakimies 4/2001, s. 666.

VIRALLISLÄHTEET

HE 224/2010 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

VII

HE 222/2010 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 184/1999 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi.

HE 57/1994 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle poliisilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 257/2010 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle pelastuslaiksi ja laiksi meripelastuslain 23 §:n muuttamisesta.

HE 14/1985 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 309/1993 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

PeVM 25/1994 vp: Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esitykseen perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja: Oikeuslähteitten velvoittavuudesta. 2007.

Oulun poliisilaitoksen ohje 5.2.2015: Ensipartion toiminta kuolemansyyntutkinnassa.

POHA- ohje 2020/2013/3057: Kadonneen henkilön etsintä ja poliisitutkinta.

POHA- ohje 2020/2013/4591: Poliisitutkinta kuoleman johdosta.

POHA- ohje 2020/2013/5229: Käsikirja kuulusteluiden kirjaamisesta, liite 2.

INTERNET-LÄHTEET

Aarnio, Aulis: Arvot lainkäytössä, Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja 5: Arvot ja periaatteet 2007,
[http://www.vksv.Oikeus.fi/material/attachments/valtakunnansyyttajanvirasto/vksvliitetiedostot/julkaisusarja/6INH1lhVX/5_Arvot_ja_periaatteet.pdf], katsottu 3.8.2016.

VIII

Castleman, Terry L.: Death Investigation a handbook for police officers.2000.

[<<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.uef.fi:2048/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzQ1MjU5OV9fQU41?nobk=y&sid=affcd5da-089c-44dc-a77d-4c4df9dde83f@sessionmgr4009&vid=3&format=EB&rid=1>>], katsottu 14.9.2017.

Eur – lex europa.eu

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2016.202.01.0389.01FIN&toc=PJ:C:2016:202:FULL], katsottu 3.8.2016.

Kiiski, Kimmo: Poliisin rooli kuolemansyyn tutkinnassa, Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 18/2009. [<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/88350/Oppikirjoja%2018.pdf>], katsottu 21.6.2016.

Riekkinen, Juhana: Todisteiden hyödyntämiskiellot rikosprosessissa, Teorettinen perusta ja oikeustila Suomessa.2014.

[<https://www-edilex-fi.ezproxy.uef.fi:2443/oikeustiede/15507.pdf>], katsottu 14.11.2017.

OIKEUSTAPAUKSET

Korkein oikeus

KKO 2003:84.

KKO 2003:115

KKO 96/2016

Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut

AOA 1732/4/09 Poliisi ei selvittänyt riittävästi omaisia kuolemansyyn tutkinnassa.

AOA 2811/4/08 Poliisille huomautus lainvastaisesta kotietsinnästä.

AOA 3199/4/07 Poliisin oikeudesta toimia kotirauhan piirissä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Bruno Camenzind v. Sveitsi, 16.12.1997.

Rickhard Roy Allan v Yhdistynyt kuningaskunta 5.11.2002.

Tuija Heino v. Suomi, 15.2.2011.

Yves Chambaz v. Sveitsi 04.05.2012.

LYHENNELUETTELO

AOA	eduskunnan apulaisoikeusasiamies
EIOS	yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi Euroopan ihmisoikeussopimus SopS 18–19/1990
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ETL	esitutkintalaki 805/2011
HE	hallituksen esitys
KKO	korkein oikeus
KP- sopimus	kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten oikeuksien koskeva kansainvälinen yleissopimus ja siihen liittyvä valinnainen pöytäkirja yksilövalituksista SopS 7–8/1976
OK	Oikeudenkäymiskaari 4/1734
Patja	poliisiasiain tietojärjestelmä
PeL	Suomen perustuslaki 731/1999
PeL	pelastuslaki 379/2011
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
PeVM	perustuslakivaliokunnan mietintö
PKL	pakkokeinolaki 806/2011
POHA	poliisihallitus
PolL	poliisilaki 872/2011
RL	rikoslaki 39/1889
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997
VahkL	vahingonkorvauslaki 412/1974
VvmL	valtion virkamieslaki 750/1994

1 JOHDANTO

Olen valinnut Pro gradu-tutkielman aiheeksi poliisitutkinta ja todisteiden hankkimisen laillisuus. Aihe on minulle läheinen, koska työskentelen vanhemman rikoskonstaapelin virassa Kajaanin poliisiasemalla ja pääasiallinen toimenkuva on tehdä paikkatutkintaa sekä suorittaa alustavia puhutuksia niin rikos- kuin poliisitutkintaankin liittyvillä tapahtumapaikoilla.

Tutkintatilanteissa tulee usein eteen tilanne, jossa esimerkiksi alustavilla puhutuksilla haetaan selvyyttä tapahtumiin. Pohdintaa on herättänyt ensinnäkin henkilön asema alustavassa puhutuksessa sekä hänen oikeutensa ja velvollisuutensa. Entä mikä on henkilön aseman vaikutus todisteen näyttöarvoon? Ei liene itestään selvää, että alustavaa puhutusta voitaisiin käyttää todisteena sellaisenaan. Esimerkiksi tapahtuman nähnyt henkilö voidaan puhuttaa alustavassa puhuttelussa todistajan asemassa ilman, että olisi muistutettu asemasta ja totuusvelvollisuudesta. Voidaanko esimerkiksi videoitua puhutusta käyttää myöhemmin tutkinnan suuntaamiseen tai jopa todisteena mikäli puhuteltava kertoo asemastaan tietämättä seikkoja, joita voitaisiin käyttää tutkinnassa jopa häntä itseään vastaan? Myöhemmin puhutteluiden tiedot voivat osoittautua ensiarvoisen tärkeiksi tapahtumien selvittämiseksi.

Toisekseen lähinnä kuolemansyyn tutkintatehtävillä niin kutsuttujen epäselvien kuolemantapausten yhteydessä on tullun esiin tilanteita, joissa asuttu huoneisto on jouduttu eristämään. Pohdintaa on herättänyt se, millä perustein eristäminen tehdään, mikäli kyseessä on poliisitutkinta.

Analysoin tässä tutkielmassa poliisitutkinnan tutkintamenetelmiä alustavia puhutteluita, kuulusteluita ja poliisitutkinnan eristämistä koskevia säännöksiä. Pohdin ensinnäkin sitä, millä tavoin poliisitutkinnassa tulisi todisteet kerätä ottaen huomioon oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset. Ja millä tavoin todisteiden käytettävyys muuttuu, mikäli niitä rasittaa prosessivirhe eli seikka, joka on lainsäädännössä yksilön turvaksi säädetty ja jota ei viranomaisen omassa toiminnassaan ole ottanut asianmukaisesti huomioon.

Toisekseen pohdin, milloin kuulusteluita voi käyttää suorana näyttönä ja milloin hyödyntää tutkinnan suuntaamiseen, mikäli juttu siirtyisi myöhemmin rikostutkintaan.

Käyn läpi 11 kpl poliisiasiantietojärjestelmästä poimittuja tutkintailmoituksia kuolemansyyn tutkintaan ja kadonneisiin henkilöihin 10 kpl liittyen. Tutkintailmoituksista analysoin lähinnä sitä, millä tavoin poliisi on näissä ilmoituksissa toiminut eli millaisissa tapauksissa on henkilöitä pelkästään puhutettu ja millaisissa tapauksissa henkilöitä on myös kuulusteltu. Edelleen pohdin, olisiko toiminnassa ollut parantamisen varaa. Analysointia varten olen saanut POHA:sta tutkimusluvan ID-17134314 poliisiasiantietojärjestelmän käyttöön.

1.1 Tutkielman sisältö ja aiheen rajaus

Tutkielmassa selvitän ja esitän oikeusohjeet, jotka liittyvät poliisitutkinnassa hankittavien todisteiden keräämiseen ja niiden hyödynnettävyyteen. Lisäksi tuon esiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset todisteiden hyödynnettävyyteen, mikäli poliisitutkinta muuttuu myöhemmässä vaiheessa rikoksen esitutkinnaksi. Tulkitseen ja systematisoin lainsäädäntöä ja annan tulkintasuosituksia.

Ensiksi määrittelen käsitteet poliisitutkinnalle, perusoikeuksille ja julkisen vallan käyttämiselle. Edelleen määrittelen, mitä kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella tarkoitetaan ja millaisin normein kotirauhan piirissä voidaan tutkintaa tehdä. Käsittelen itsekriminointisuojan sisältöä siitä näkökulmasta, mikäli poliisitutkinta muuttuisi myöhemmin rikoksen esitutkinnaksi. Tutkielmani kannalta olennaisimmat aiheet liittyvät poliisitutkinnan periaatteisiin, poliisitutkinnan toimivaltaan ja todisteiden hyödynnettävyyteen. Tuon esiin lainsäädännön sallimat keinot, joiden perusteella todisteita kerätään ja pyrin nostamaan esiin lainsäädännölliset epäkohdat, joita todisteiden keräämiseen poliisitutkinnassa mahdollisesti liittyy, unohtamatta mahdollisia poliisin menettelyvirheitä niin alustaviin puhutteluihin kuin kuulusteluihinkin liittyen.

1.2 Tutkimusongelmat ja tutkimusmetodin valinta

Tutkimusmetodina on oikeusdogmaattinen eli lainopillinen tutkimus. Tutkimukseni keskittyy poliisitutkintaan, mutta sivuaa niiltä osin esitutkintalain säännöksiä, joita poliisitutkintaan sovelletaan. Poliisitutkinta voi liittyä esimerkiksi kadonneen henkilöön, palonsyyn tutkintaan, kuolemansyyn tutkintaan, ampuma-aselupien peruuttamiseen liittyvissä asioissa ja liiketoimintakieltoon määrittämiseen tai lähestymiskiellon määrittämiseen liittyvissä asioissa. Tässä tutkielmassa tarkastelen poliisitutkintaa liittyen kadonneeseen henkilöön, palonsyyn tutkintaan ja kuolemansyyn tutkintaan liittyen. Millä tavoin todisteet tulee kerätä, että niiden näyttöarvo säilyisi mahdollisimman hyvänä prosessin loppuun saakka. Esimerkkinä mainittakoon alustavat puhutukset eli mitä seikkoja tulee tutkijan ottaa alustavissa puhutuksissa huomioon, jotta puhutusta voisi käyttää myöhemmin hyväksi tutkinnan suuntaamiseen tai vaikkapa näyttönä.

Tutkielmassa vastaan seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Millaisia kotirauhaa suojaavia säännöksiä on kansallisesti kuin EU:n tasolla?
- 2) Perusteet kotirauhan piiriin ulottuvalle poliisitutkinnalle?
- 3) Menettelyvirheet todisteiden keräämisessä?
- 4) Menettelyvirheen vaikutus todisteen käytettävyyteen?

2 KÄSITTEET

2.1 Mitä poliisitutkinnalla tarkoitetaan?

Poliisilain (22.7.2011/872, PolL) 6:1:ssä todetaan, että poliisitutkinta on muuta poliisin säädettäväksi tarkoitettua tutkintaa kuin rikoksen esitutkintaa. Lisäksi poliisin on suoritettava tutkinta sen mukaan kuin muualla laissa säädetään, esimerkiksi poliisitutkinta palonsyyn selvittämiseksi, johon poliisi saa toimivallan pelastuslain (29.4.2011/379, PelL) 5:41:stä. Hallituksen esityksessä tarkennetaan poliisitutkinnan tarkoitus: poliisitutkinnan tarkoitus on hankkia ja koota virallisselvitystä niistä asioista, joita ei lueta rikoksiksi silloin, kun muualla lainsäädännössä niin määrätään.¹ Tutkinnan toimittamisen edellytyksenä on, että poliisin tietoon on tullut jokin tapahtuma, jonka perusteella poliisin on suoritettava tutkinta, mikäli jossakin laissa niin määrätään. Lain esitöissä todetaan myös, ettei poliisitutkinnaksi ole katsottava sellaistaakaan tilannetta, jossa esitutkinnan alkuvaiheessa on selvää, ettei ketään voida asettaa syytteeseen.²

Poliisitutkinta on tarpeen suorittaa myös poliisin toimivaltaan kuuluvissa tilanteissa, joissa tarvitaan poliisin ammattitaitoa ja teknistä välineistöä.³ Poliisitutkinnassa ei ole tutkittavana rikos eli rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttö on poissuljettua. *Tolvasen ja Kukkosen* mukaan poliisitutkinta ei ole rikoksen esitutkintaa, jossa voitaisiin käyttää rikosprosessuaalisia pakkokeinoja. Sen sijaan pakkokeinojen käyttö poliisitutkinnassa edellyttää, että poliisitutkintaa koskevassa lainsäädännössä on annettu oikeus pakkokeinojen käyttöön poliisitutkinnan turvaamiseksi.⁴

PolL 6:1 §:stä käy ilmi, että poliisitutkinnan tulee perustua lakiin. Poliisin tulee pidättäytyä sellaisista toimenpiteistä, joihin ei löydy laintasoista valtuutusta. Poliisilakiin on otettu erikseen mainittuina poliisitutkinnan muotoina kadonneen henkilön etsintä ja palonsyyn tutkinta. Lakikirjauksen tavoitteena on ollut korostaa viranomaisen toiminnan

---

¹ HE 57/94 s. 141.

² HE 224/2010 vp, s. 141.

³ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 340 ja 343.

⁴ Tolvanen ja Kukkonen 2011 s. 197 ja 198.

lakisidonnaisuutta.⁵

2.2 Mitä kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella tarkoitetaan?

Kotirauhan piirillä tarkoitetaan rikoslain (19.12.1889/39, RL) 24:11 §:n mukaan asumiseen tarkoitettuja paikkoja esimerkiksi asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat vaikkapa hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut sekä asuintalojen porraskäytävät. Myös asukkaiden asuntojen piha-alueet niihin välittömästi kuuluvine piharakennuksineen kuuluvat kotirauhan suojan piiriin.

Tilan, jota kotirauhan säännöksin suojataan, tulee siis olla asumiseen tarkoitettu niin kuin oikeusjärjestyksessä määritellään. Toisaalta minkä tahansa tilan tai huoneen ottaminen asumiskäyttöön ei automaattisesti perusta kotirauhan suojaa. Esimerkkinä voidaan mainita talonvaltaajat, jotka eivät saa valtaamastaan rakennuksesta kotirauhan suojaa rakennuksen omistajaa tai haltijaa vastaan.⁶ Näin ollen voitaneen päätellä, että esimerkiksi autiotalot, joissa ei asuta, eivät nauti kotirauhan suojaa.

Kotirauhan ydinalueeseen luetaan perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan henkilön asunto⁷. Oikeuskirjallisuudestakin *Helminen ym.* löytyy määritelmä siitä, että vakituiseen asumiseen tarkoitettut tilat kuuluvat kotirauhan suojan ydinalueen piiriin. Tilan määritelmää tarkennetaan siten, että se on rajattu alue, jossa on seinät ja katto tai ne on toteutettu muulla vastaavalla tavalla.⁸ Perustuslakivaliokunta (ks. PeVL 8/1994 vp.) on toisaalta tulkinnut, että esimerkiksi asuntovaunut, matkailuautot ja matkustajakotihuoneet jäävät eräänlaiselle kotirauhan piirin reuna-alueelle etenkin, jos niissä asutaan satunnaisesti. Tämä on toisaalta mahdollistanut hivnenen pidemmälle menevän kotirauhan piiriin ulottuvan puuttumisen kuin vakituiseen asumiseen käytettävän tilan osalta.⁹

⁵ *Lönnroth ja Rantaeskola* 2014, s. 141 Poliisitulkintaa käsittävässä osiossa Poliisilaki kommentaari.

⁶ *HE 184/1999 vp.*, s. 37. Ks. myös *Neuvonen* 2014, s. 124, jossa kirjoittaa, etteivät hylätyt tilat tai sellaiset tilat, joissa asutaan vastoin Suomen oikeusjärjestyksen tarkoittamia asumistapoja, eivät kuulu kriminalisoinnin piiriin.

⁷ *HE 309/1993 vp.*, s. 35.

⁸ *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 393.

⁹ *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 393.

KKO:n päätöksestä 2003:84 ilmenee hyvin, että koritauhan suojaama alue tulee määrittää tapauskohtaisesti: kotirauhan suoja voi pihapiirissä ulottua jopa 70 metrin etäisyydelle asuinrakennuksesta; kettutarhan katsottiin sijainneen kotirauhan piirissä. Tässä tapauksessa oli kyseessä kartanotyyppinen asuinrakennus, jossa harjoitettiin kettutarhausta. Kotirauhan suojaama aluetta ei näin ollen lainsäädännössä kyetä täsmällisesti määrittämään ja kotirauhan suojaama alue määritelläänkin aina tapauskohtaisesti.

2.3 Perusoikeudet

Ihmisten perusoikeudet taataan kansainvälisin sopimuksin. Eräs tärkeimmistä sopimuksista perusoikeuksiin liittyen on kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (8/1976, KP-sopimus). YK:n yleiskokous on hyväksynyt jo vuonna 1966 kyseisen sopimuksen. Suomi on liittynyt sopimukseen vuonna 1976. Esimerkiksi sopimuksen 9 artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapautteen ja turvallisuuteen eikä ketään saa mielivaltaisesti pidättää tai vangita.

Kansallisella tasolla perustuslain (11.6.1999/731, PeL) 2:22 §:n mukaan julkisen vallan tehtävänä on turvata perusoikeuksien toteutuminen. Tämä tarkoittaa sitä, ettei lainsäätäjän ja lainsoveltajien kunnioitus perusoikeuksia kohtaan vielä riitä vaan perustuslain pykälä velvoittaa viranomaisten aktiiviseen toimintaan perusoikeuksien edistämiseksi ja niiden toteutumiseksi. Lain esitöissä tarkennetaan lainsäätäjälle perusoikeuksien merkitystä. Perusoikeussäännökset koskevat lainsäätäjää siten, etteivät ne pelkästään rajoita lainsäätäjää säättämistä perusoikeuksia rajoittavia lakeja vaan myöskin siten, että on huomioitava toimeksianto, joka perusoikeussäännöksiin liittyy. Perustuslaki antaa toimeksiannon tietyn lainsäädännön toteutumiseksi.¹⁰

Viljanen tulkitsee s. 9 lain esitöiden tarkoittavan sitä, että perusoikeudet sitovat julkista valtaa sen kaikessa toiminnassa eli sidottuja ovat niin lainsäätäjät, hallinto kuin lainkäyttäjätkin eli muun muassa poliisiviranomaiset. Viljanen havaitsee lainesitöistä, ettei

---

¹⁰ HE 309/1993 vp., s. 26.

säännöksessä ole määritelty keinoja, joilla julkinen valta voisi keinojaan perusoikeuksien edistämiseksi toteuttaa ja keinovalikoima jää jokaisessa tapauksessa erikseen harkittavaksi.

Perusoikeuksia voidaan rajoittaa sellaisissa tilanteissa, joissa perusoikeuden toteutuminen rajoittaisi jonkin toisen perusoikeuden toteutumisen¹¹. Yksilö ei voi vaatia niin ehdotonta suojaa perusoikeudelleen, että se loukkaisi toisen yksilön perusoikeuksia. Kahden tai useamman perusoikeuden kollisiotilanteet ratkaistaan punninnalla, jolloin korostuu perusoikeuksien periaatevaikutus. Tässä tilanteessa pyritään tilanteeseen, jossa kaikkien asiaan kuuluvien henkilöiden perusoikeudet toteutuisivat mahdollisimman hyvin. Ja tavoitteena on saavuttaa tilanne, jossa perusoikeudet toteutuvat olosuhteisiin nähden parhaalla mahdollisella tavalla.¹² Tämä tietenkin vaatii joustoa perusoikeuksista kilpailevilta yksilöiltä eli tilanne, jossa kaikkien perusoikeudet toteutuisivat optimaalisesti, on mahdoton.

Viljanen esittää KKO 1999:50 päätöksen, jossa ilmenee konkreettisesti lailla säätämisen vaatimus, mikäli perusoikeuteen puututaan. Kyseisessä riita-asiassa kuolleen miehen oikeudenomistajat B (vainajan äiti), C ja D (vainajan veljet) oli kärjäoikeudessa ja sittemmin hovioikeudessa velvoitettu antamaan verinäytteet isyystutkimusta varten. Perusteluina oli käytetty muun muassa lapsen oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen, jonka mukaan lapsella on oikeus tuntea vanhempansa. Punninnassa oli arvioitu verikokeen ja sitä seuranneen DNA-tutkimuksen olevan pienempi haitta B:lle, C:lle ja D:lle kuin mitä lapsen oikeuksien loukkaus. Korkein oikeus vetosi ratkaisussaan kuitenkin silloisen hallitusmuodon 6§:n 1 momenttiin, jonka mukaan henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen ei saa puuttua ilman laissa säädettyä nimenomaista perustetta. Laissa olisi tullut olla yksiselitteinen määräys verikokeen ottamisesta tällaisessa tilanteessa eikä tällaista normia voitu perustaa lakitasolla vahvistettuihin periaatteisiin.¹³

---

¹¹ HE 309/1993 vp., s. 29.

¹² Viljanen 2001, s. 12.

¹³ Viljanen 2001, s. 99-101.

2.4 Julkisen vallan käyttö

PeL 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muille kuin viranomaisille hoidettavaksi mikäli tehtävän suorittaminen on tarpeen tehtävän asianmukaiseksi suorittamiseksi eikä tehtävänanto vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvälle hallinnolle asetettuja vaatimuksia. Mikäli tehtävässä tarvitaan merkittävää julkisen vallan käyttöä, voidaan se antaa pelkästään viranomaisten suoritettavaksi. Julkisen vallan käyttäminen kuuluu siis julkisyhteisöjen ja valtion sekä kuntien virkamiehille, jotka ovat virkavastuussa. Laajemmin ajateltuna on katsottu, että valtion suvereniteettiin kuuluu, että valtion alueella julkisen vallan käyttö kuuluu vain kyseisen maan virkamiehille. Mikäli julkista vallankäyttöä sisältävä tehtävä annetaan muille kuin viranomaisten hoidettavaksi, edellyttää se asianomaisten toimijoiden toimivan rangaistusvastuulla ja viranomaisten valvonnassa. Esimerkkinä julkisen vallankäyttäjistä, jotka eivät ole virkamiehiä, ovat järjestyksenvalvojat, jotka lainsäädännön mukaan asetetaan esimerkiksi huvitilaisuuksia varten.¹⁴

Virkavastuuksi kutsutaan virkamiesten erityistä, muista kansalaisista poikkeavaa oikeudellista vastuuta. Vastuun toteutumiskynnys on alempi kuin mitä yleisellä oikeudellisella vastuulla tarkoitetaan. Toisekseen virkavastuu on eräiltä osin ankarampaa ja kattavampaa kuin yleinen oikeudellinen vastuu. Virkavastuuta tarvitaan, koska virkamiehet käyttävät julkista valtaa päättämällä henkilöiden eduista, oikeuksista ja velvollisuuksista. Virkamiehen odotetaan myös käyttäytyvän asiallisesti sekä puolueettomasti¹⁵. Virkavelvollisuudella tarkoitetaan virassa noudatettavia säännöksiä ja määräyksiä¹⁶.

PeL 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Kyseinen perustuslain kohta antaa virkamiehille aktiivisen velvoitteen turvata ihmisten perusoikeudet. Mikäli virkamies ei hoida tehtävänsä asianmukaisesti on hänet mahdollista tuomita vaikkapa RL 40:9 §:n mukaisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta sakkoon tai vuodeksi vankeuteen. Virkavastuun kattavuus verrattuna yleiseen oikeudelliseen

---

¹⁴ Helminen ym. 1999, s. 28.

¹⁵ Koskinen ja Kulla 2013, s. 255.

¹⁶ Koskinen ja Kulla 2013, s. 261.

vastuuseen ilmenee hyvin RL 40:9.2 §:ssä, jossa todetaan, että virkamies on mahdollista tuomita viralta pantavaksi. Tämä edellyttää, että virkamies on toistuvasti syyllistynyt virkatoimiensa laiminlyöntiin ja rikos osoittaa hänet sopimattomaksi tehtävänsä.

Virkamiehiksi luetaan RL 40:11 §:n mukaan virka suhteessa tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa muun muassa valtioon, kuntaan tai kuntayhtymään. Myös luottamushenkilöt eli julkista luottamustehtävää hoitavat ovat virkavastuussa. Julkisyhteisön työntekijät ovat virkavastuussa mikäli, heidän tehtäviin kuuluu lain tai asetuksen mukaan antaa toista velvoittava määräys tai päättää toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta. Toisaalta virkamies, joka joutuu tosiasiallisesti puuttumaan lain tai asetuksen nojalla etuun tai oikeuteen, on julkista valtaa käyttävä henkilö eli virkamies. Tällä määritelmällä on pyritty muodostamaan käsitys julkisen vallan käytön ydinalueesta.¹⁷

---

¹⁷ Koskinen ja Kulla 2013, s. 260.

3 KOTIRAUHAN SUOJA PERUSOIKEUTENA

3.1 Kotirauhan suojaa koskeva sääntely

Kotirauhan suoja tunnustetaan kansainvälisesti. Kansallisessa asetuksessa 8/1976, joka koskee kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen, (KP-sopimus) kansallista voimaansaattamista, ilmenee, että YK:n yleiskokous on hyväksynyt jo vuonna 1966 kyseisen sopimuksen. Suomi on liittynyt sopimukseen vuonna 1976. KP- sopimuksen, joka kuuluu vahvasti velvoittaviin¹⁸ oikeuslähteisiin, 17 artiklan mukaan jokaisen kotirauha on turvattu oikeudettomilta hyökkäyksiltä. KP-sopimus täydentää YK:ssa vuonna 1948 annettua ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta ja sen 12 artiklaa, jossa todetaan muun muassa, että älköön mielivaltaisesti puututtako kenenkään perheeseen ja jokaisella on oikeus lain suojaan kotirauhaan puuttumista vastaan¹⁹.

Kotirauhaa suojataan myös muilla vahvasti velvoittavilla oikeuslähteillä kuten Euroopan unionin perusoikeuskirjan 2012/C 326/02 7 artikla yksityiselämän kunnioittamista koskevalla sääntelyllä²⁰. Edelleen Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIOS) 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia muun muassa perhe- ja yksityiselämän kunnioitusta.

Kansallisella tasolla PeL 10 §:ssä säädetään, että jokaisen kotirauha on turvattu. Vahvasti velvoittava oikeuslähde on myös RL 24 luvun yksityisyyden loukkaamista koskeva sääntely. *Saraviita* luonnehtii suojattavaa kotirauhaa niin, että yksilöllä on oikeus elää elämäänsä niin, etteivät viranomaiset ja muut ulkopuoliset henkilöt mielivaltaisesti tai aiheettomasti puutu kenenkään kotirauhaan.²¹ Tämä tarkoittaa vaikkapa poliisin toimivaltuuksien osalta sitä, että ennen kuin kotirauhan piiriin voidaan ulottaa poliisitutkintaa, on siihen löydyttävä laissa oleva peruste, jonka perusteella kotirauhan suoja voidaan murtaa. Tarkastelen tutkielmassani näitä säännöksiä myöhemmin.

¹⁸ *Aarnio 2007*, s. 19 ja 20 Arvot lainkäytössä, Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja.

¹⁹ *Neuvonen 2014*, s. 46-47.

²⁰ *Eur-lex.europa.eu*, kohta Vapaudet.

²¹ *Saraviita 2011* s. 180.

3.2 Kotirauhan rikkominen

Kotirauhan rikkominen on säädetty rangaistavaksi RL 24:1:ssä (kotirauhan rikkominen sekä RL 24:3:ssä (törkeä kotirauhan rikkominen). Kotirauhalle annetaan siis myös rikosoikeudellista suojaa ja sen tahallinen tai oikeudeton häirintä on säädetty rangaistavaksi. Kotirauhaa voi rikkoa RL 24:1:n mukaan oikeudettomasti joko tunkeutumalla²² tai salaa menemällä kotirauhan suojaamaan paikkaan tai sitten metelöimällä tai esineitä heittämällä kotirauhaan kuuluvalla alueella. Oikeudettomuus on merkittävässä asemassa pohdittaessa, onko teko rangaistava. Oikeudettomuudella tarkoitetaan sitä, että kukaan kotirauhalla suojatun oikeushyvän haltijoista, ei ole antanut lupaa tulla kotirauhan suojaamalle alueelle²³.

Yleisimmin oikeus olla kotirauhan suojaamassa paikassa perustuu paikan haltijan tai omistajan antamaan lupaan. Jos lupa perutaan tai sitä ei ole annettukaan ja henkilö silti jää kotirauhan suojaamalle alueelle, on kyseessä oikeudeton oleskelu. Toisaalta oikeus mennä kotirauhan piiriin voi olla laissa säädetty, jolloin asunnon haltijan lupaa ei tarvita.²⁴ Tässä tapauksessa paikanhaltijan tai omistajan suostumus voidaan ohittaa laissa säädetyin valtuuksin. Esimerkkinä mainittakoon poliisin oikeus mennä suorittamaan vaikkapa poliisitutkintaa PolL 6:4 §:n nojalla. Pykälän mukaan poliisilla on oikeus mennä suorittamaan poliisitutkintaa kotirauhankin suojaamalle alueelle ja tutkia asiakirjoja ja taltioita näytteitä, jos toimenpiteillä on merkitystä tutkinnan suorittamiselle. Tällaisessa tapauksessa kotirauhan piiriin meneminen ei ole oikeudetonta, kun laissa on selkeä toimivaltasäännös; kotirauhan piiriin meneminen ei näin ollen ole rangaistavaa.

Oikeuskirjallisuudessa käsitellään kotirauhan suojaa ja suojan murtamista laissa säädetyin toimivaltuuksin. *Ruuska* kirjoittaa artikkelissaan, että muun muassa poliisi- ja pakkokeinolaissa löytyy säännöksiä, jotka oikeuttavat poliisin tunkeutumaan fyysisesti kotirauhan suojaamalle alueelle.²⁵

²² Tunkeutumisen käsitettä määritellään lähemmin *HE 184/1999 s. 19*, jossa todetaan, että tunkeutumista voi muun muassa olla aidan yli kiipeäminen tai oven auki työntäminen.

²³ *Neuvonen* 2014, s. 125.

²⁴ *HE 184/1999 vp s. 19 ja 20*.

²⁵ *Ruuska* 2007, s. 85. Ks. myös pelastuslain 36 §:ä, jonka mukaan palotarkastajalla on oikeus päästä palotarkastusta suorittaessaan kaikkiin tiloihin, jotka tarkastuksessa on käytävä läpi.

3.3 Minkä tasoisella sääntelyllä kotirauhan piiriin voidaan mennä?

PeL 10.3 §:n mukaan välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä kuten rikosten selvittämiseksi ja perusoikeuksien turvaamiseksi voidaan säätää lailla. Lailla voidaan säätää oikeutus mennä kotirauhan suojaamalle alueelle tilanteissa, joissa on välttämätöntä turvata perusoikeuksien toteutuminen tai rikoksen selvittäminen²⁶.

Oikeuskirjallisuudessa tarkennetaan edelleen PeL 10.3 §:n rajoituslauseketta. Kotirauhan suojaan voidaan mennä perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikoksen selvittämiseksi. Kotirauhan suojaan menemisestä on säädettävä lailla ja toimenpiteiden tulee olla välttämättömiä. Perusoikeuksien turvaamiseen on viitattu esimerkiksi palotarkastusten suorittamiseen ja ampuma-aseiden säilytykseen liittyen. Rikosten selvittäminen puolestaan viittaa esimerkiksi kotietsintään. Näiden toimenpiteiden on lähtökohtaisesti oltava välttämättömiä ja esimerkiksi kotietsintää ei tulisi tehdä vähäisten rikosten kyseessä ollessa.²⁷

Laissa voidaan asettaa myös lisävaatimus sille, kenen päätöksellä kotirauhan piiriin voidaan mennä. Esimerkiksi PolL 6:4.2 §:n mukaan vakituiseen asumiseen eli kotirauhan ydinalueeseen kuuluvaan tilaan pääseminen edellyttää pääsääntöisesti päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystä.

Vaikka lainsäädäntö antaa mahdollisuuden mennä kotirauhan piiriin, voidaan lain sanamuodon mukaista tulkintaa käyttäen tehdä päätelmä, että pelkkä lain säännös ei vielä riitä kotirauhan suojaamaan paikkaan menemiseen, vaan tarvitaan päällystöön kuuluvan virkamiehen päätös, jonka mukaan poliisimies voi suorittaa poliisitutkinnan kotirauhan suojaamalla alueella. PolL 2:8.2 §:n mukaan kiiretapauksessa päätöksen voi tehdä myös poliisimies. Eristäminen voisi olla kiireellinen esimerkiksi silloin, jos kerrostalossa syttyisi tulipalo ja huoneistojen asukkaat tulisi evakuoida palavasta rakennuksesta turvaan.

---

²⁶ Helminen ym. 2014, s. 17.

²⁷ Neuvonen 2014, s. 44-45.

Yksityiselämän suoja on muodostunut merkittäväksi suojelukohteeksi ja on perusoikeussuojattu PeL 10 §:ssä²⁸. EIS:n 8,2 artiklassa määritellään millaisissa tapauksissa kotirauhan suojaamalle alueelle voidaan mennä. Perusteita ovat rikoksen estäminen, epäjärjestyksen torjunta sekä muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaaminen.²⁹

Perustuslakivaliokunnan mukaan viranomaisten toiminnassa joudutaan menemään kotirauhan suojaamalle alueelle henkilön tavoittamiseksi tai paikkoihin ja esineisiin kohdistuvien etsinnän tai tarkastuksen suorittamiseksi. Perustuslakivaliokunta on esittänyt kantanaan, että kotirauhan piiriin voidaan mennä, mikäli tärkeä yleinen etu sitä vaatii ja että toimivalta siihen voidaan antaa vain virkavastuiselle henkilölle sekä tarkastuksen tekeminen on mahdollista vain erityisestä syystä.³⁰

Kotirauhan piiriin ei siis voida mennä vaikkapa asetuksen tai ministeriön antaman määräyksen nojalla, vaan tarvitaan eduskunnan säätämä laki.³¹ Näin ollen voidaan todeta, ettei esimerkiksi poliisihallituksella ole toimivaltaa antaa sellaista määräystä, joka oikeuttaisi suorittamaan etsintää kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella. *Viljanen* löytää vielä demokratiaulottuvuuden eli kansanvaltaisuuden näkökulman, joka liittyy läheisesti lailla säätämisen vaatimukseen. Perusoikeuksien rajoitusedellytysten hyväksyttävyyden tulee nimittäin lainsäätämisen yhteydessä avoimesti arvioitavaksi. Ja hyväksynnän tekevät demokraattisesti vaaleilla valitut kansanedustajat, jotka toimivat tarkkojen säännösten nojalla kansanedustuslaitoksessa.³² Viranomaisilla ei siis ole toimivaltaa omien määräystensä nojalla rajoittaa perusoikeuksia; tässä tapauksessa kotirauhan suoja.

---

²⁸ *Helminen ym.2014, s. 79.*

²⁹ *Helminen ym.2014, s. 79.*

³⁰ *Helminen ym.2014, s. 81.*

³¹ *PeVM 25/1994 vp, s. 5.*

³² *Viljanen 2001, s. 69.* Ks. myös *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012*, jossa he ottavat kantaa laintasaisen sääntelyn täsmällisyysvaatimukseen.

4 ITSEKRIMINOINTISUOJA PERUSOIKEUTENA

Vaikka poliisitutkinta ei ole rikoksen esitutkintaa, katson itsekriminointisuojan linkittyvän läheisesti esimerkiksi niihin tapauksiin, joissa poliisitutkinnassa totuusvelvollisuuden alaisena annettu todistajan lausuma voisikin kääntyä todistuksen antajaa vastaan niissä tapauksissa, joissa henkilön katoaminen paljastuisikin rikokseksi. Tällaisessa tapauksessa, epäilty tekijä kuulusteltaisiin rikoksesta epäiltynä henkirikokseen epäillyn oikeuksin ja velvollisuuksin, jotka poikkeavat merkittävästi todistajan oikeuksista ja velvollisuuksista.

Toisekseen poliisitutkinnan alustavissa puhutteluissa annettu lausunto voi koitua lausunnon antajaa vastaan, mikäli puhuteltavaa ei ole asianmukaisesti muistutettu heti sen jälkeen kun hänen asemansa on selvinnyt. Jokaisella ja siten myös todistajalla on OK 17:18.1 §:n mukaan oikeus vaieta sellaisesta seikasta, joka voisi saattaa hänet tai hänen lähiomaisensa syytteenvaaraan: henkilö voi alustavassa puhuttelussa kertoa seikkoja, jotka myöhemmin esitutkinnassa voivat kääntyäkin häntä itseään vastaan. EIS:n 6 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja sen toteutuminen edellyttää muun muassa sitä, ettei epäillyn tarvitse edesauttaa oman syyllisyytensä selvittämistä. Näin ollen katson, että tässä yhteydessä on perusteltua luoda silmäys itsekriminointisuojan sisältöön.

Oikeuskirjallisuudesta löytyy myös pohdintaa siitä, mitä itsekriminoivasta tiedosta tarkoitetaan rikosasiassa. *Pekka Viljanen* pohtii muun muassa itsekriminoivan tiedon saamisesta suhteessa prosessin ajoitukseen oikeusministeriön asettaman ”Todistelutoimikunnan mietinnön arvioinnissaan”. Viljanen pohtii muun muassa sitä, mikä merkitys on sillä, onko rikos jo virallisesti esillä ja esitutkinnassa. Henkilö voi tunnustaa rikoksen jollekin toiselle henkilölle silloin, kun rikosasiaa ei vielä virallisesti edes tutkita. Viljasen mukaan ei pidä olla mitään estettä sille, etteikö tunnustuksen kuullutta henkilöä voitaisi kuulla todistajana myöhemmässä esitutkinnassa. Näin siitäkin huolimatta, ettei tunnustuksen antanutta henkilöä ole tiedotettu itsekriminointisuojusta. Viljasella on myös selkeä kanta siihen, mikäli henkilö oli jo tunnustuksen antaessaan rikoksesta epäillyn

asemassa: tunnustuksen kuullutta henkilöä voidaan kuulla todistajana.³³

Viljasen pohdinta on hyvin mielenkiintoinen. Oletetaan vaikkapa tilanne, jossa tulipalon yhteydessä tulipalon sytyttäjä on tunnustanut sytyttäneensä palon lähimmälle ystävälleen. Poliisin tullessa paikalle ei vielä osata epäillä rikosta vaan jatketaan tutkintaa muuna poliisitutkintana eli tapauksesta kirjattaisiin S-ilmoitus. Alustavin puhutuksin on saatu selvitettyä paloa edeltävät olosuhteet ja mahdollisesti paikalla olleet henkilöt. Tulipalon todellinen sytyttäjä on vain jättänyt poliisille kertomatta sytyttäneensä palon toivossa, ettei rikos koskaan selviäisi.

Viljasen mukaan olisi siis täysin selvää, että tulipalon sytyttäjän ystävä voitaisiin kuulla todistajana myöhemmin esitutkinnassa, mikäli tapauksen tutkinta antaisi siihen viitteitä. Entä, jos tilanne sattuisi olemaan sellainen, että tulipalon sytyttäjä tunnustaisi paikalle tulleelle poliisimiehelle heti ja oma-aloitteisesti sytyttäneensä tulipalon mutta myöhemmässä kuulustelussa peruisikin tunnustuksen? Voitaisiinko tunnustuksen vastaanottanutta poliisimiestä kuulla asiassa todistajana?

Tilanne olisi mielenkiintoinen siltäkin osin, mikäli palon sytyttäjä avustaisi poliisia tekemään paikkatutkintaa kertomalla rehellisesti vaikkapa huonekalujen ja kaasupullojen sijainnit huoneistossa ennen tulipaloa. Tässä vaiheessa poliisi tutkii palon syttymissyytä ilman rikosepäilyä. Entä jos tapaus muuttuukin rikoksen esitutkinnaksi ja poliisitutkinnan vaiheessa suoritettussa paikkatutkinnassa mukana ollut rikoksentekijä ei enää esitutkinnassa haluakaan myötävaikuttaa asian selvittämiseen. Voidaanko esimerkiksi epäillyn avustamana tehtyä piirrosta tapahtumapaikasta hyödyntää todisteena rikosasiassa?

4.1 Oikeus olla tunnustamatta omaa syyllisyyttään

KP-sopimuksessa määritetään rikoksesta epäillyn henkilön oikeudesta olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen. Kyseisen sopimuksen 14 artiklan 3 g-

---

³³ *Viljanen* 2013 s. 157.

kohdassa mainitaan rikoksesta epäillylle annettavista vähimmäistakeista, joita ovat oikeus tulla pakotetuksi todistamaan itseään vastaan ja tunnustamaan oman syyllisyytensä.

EIS:ssä ei suoranaisesti mainita oikeutta olla todistamatta itseään vastaan, mutta kyseisen sopimuksen 6 artiklan mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Samalla tavoin PeL 21 §:ssä todetaan, että jokaisella on oikeus saada asiansa asianmukaisesti käsitellyksi laillisessa tuomioistuimessa sekä viranomaisessa. Asianmukaisen käsittelyn katson sisältyvän tiiviisti EIS:n 6 artiklan 1 kohdan oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja näin ollen itsekriminointisuojaan eli oikeuteen olla joutumatta pakotetuksi todistamaan itseään vastaan tai tunnustamaan oma syyllisyys rikokseen.

4.2 Oikeus avustajaan

Itsekriminointisuojaan liittyy läheisesti epäillyn tosiasiallinen oikeus avustajaan jo esitutkintavaiheessa, etenkin tunnustamistilanteessa. Esitutinnan aikana annettu tunnustus on merkityksellinen itsekriminointisuojaan kannalta. Toimiihan epäilty vastoin oikeuttaan olla myötävaikuttamatta oman rikoksensa selvittämiseen. Jotta tunnustus olisi tehokas, täytyy epäillyllä olla aito mahdollisuus olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämiseen tai voida lausua esitutkinnassa haluamallaan tavalla. Esitutkintaa ei voida suorittaa siten, että epäillyn itsekriminointisuoja mitätöidään. Erityisen tärkeää on, että epäillyllä on ennen tunnustamista ollut tieto siitä, että hänellä on oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämiseen tai lausua esitutkinnassa haluamallaan tavalla. Näin ollen voidaan todeta, että esitutkinnassa itsekriminointisuoja toteutuminen voi olla tunnustuksen näyttöarvon kannalta merkittävä seikka aivan kuten oikeus avustajaan EIS 6 artiklan 3 c- kohdan mukaisesti.³⁴

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on sisällyttänyt oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksen tiukasti itsekriminointisuojaan ja avustajan läsnäolon

---

³⁴ Tapanila, 2012, s. 149.

tärkeyteen ratkaisussaan Seyfettin Dayanan v. Turkki, jossa oikeudenmukaiseen oikeudenkäynnin velvoitetta oli rikottu jo esitutkinnan aikana, kun rikoksesta epäillylle ei ollut järjestetty viranpuolesta asianajajaa. EIT:n mukaan oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus edellytti, että epäillyllä tulee olla mahdollisuus oikeusapuun heti siitä lähtien, kun on joutunut pidätetyksi tai vangituksi. Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan oikeus avustajaan oli riippumatta siitä, missä vaiheessa kuulustelut olivat.

Nähdäkseni tämä tarkoittaa sitä, että avustajaan on oltava tosiasiallinen oikeus ja mahdollisuus jo pidätettäessä, riippumatta siitä onko epäilty vielä kuulusteltu vai ei. Käytännössä lienee verrattain harvinaista, että epäilty kiinniottamisen jälkeen vangittaisiin ennen kuin häntä olisi kuulusteltu. Yleensä ottaen lienee niin, että epäilty kuulustellaan heti kiinniottamista seuraavana päivänä ja siinä yhteydessä poliisi varmistaa viranpuolesta avustajan tarpeen. Kriteerit avustajan läsnäololle on määritetty oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL, 689/1997) 2:1 §:ssä.

4.3 Itsekriminointisuoja kansallisessa lainsäädännössä

Esitutkintalain (ETL, 805/2011) 4:3 §:ssä määritetään epäillyn oikeudesta olla myötävaikutamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen omassa rikosasiassa. Lain esitöissä on katsottu, että itsekriminointisuoja on kansainvälisesti tunnustettu oikeusperiaate, jonka on katsottu sisältyvän KP-sopimuksen 14 art 3 kappaleen g-kohtaan. Periaatteen on katsottu liittyvän läheisesti myös EIS:n edellyttämään oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Itsekriminointisuojan henki kuvastuu myös oikeudenkäymiskaaren (OK, 4/1734) 17:18 §:n ensimmäiseen kappaleeseen, jossa todetaan, että jokaisella on oikeus kieltäytyä todistamasta, mikäli todistaminen saattaisi hänet tai hänen lähiomaisensa syytteen vaaraan tai syyllisyyden selvittämiseen. Itsekriminointisuoja on syytetyn oikeus.

Tämän oikeuden tärkeä sisältö on, että rikoksesta epäillyn ei tarvitse esitutkinnassa lausua mitään eikä hänellä myöskään ole totuudessapysymisvelvollisuutta. Näin ollen epäillyn on

itse harkittava missä määrin hän tähän oikeuteen turvautuu.³⁵

EIT:n tapauksessa Rickhard Roy Allan v Yhdistynyt kuningaskunta 5.11.2002 tuomioistuin pohti syytetyn oikeutta olla hiljaa. Tapauksessa syytetty ei ollut puhunut poliisin kuulusteluissa mitään mutta poliisi oli saanut henkirikokseen näyttöä sijoittamalla samaan selliin Murrayn kanssa henkilön, joka sitten todisti oikeudessa Murrayta vastaan. EIT pohtii ratkaisussaan sitä, voidaanko tällä tavoin kiertää syytetyn itsekriminointisuoja. Itsekriminointisuoja turvasi periaatteessa syytetyn oikeuden olla edesauttamatta oman rikoksensa selvittämistä. Syytetyllä on siis EIT:n mukaan valinnanvapaus puhua tai olla puhumatta ja tätä valinnanvapautta heikennettiin, kun viranomaiset turvautuivat vilppiin saadakseen Murrayltä tunnustuksen tai muun syyllisyyttä osoittavan lausuman, jota ei poliisikuulustelussa kyetty saamaan ja tällaisen tunnustuksen viranomaiset sitten esittävät todisteena oikeudenkäynnissä. Tässä tapauksessa EIT katsoi yksimielisesti, että ilmiantajan käyttäminen todistajana oikeudenkäynnissä oli loukannut yksiselitteisesti EIS:n artiklaa ja valtio oli tuomittu maksamaan valittajalle korvaus.

EIT:n tehtävänä ei ole ottaa kantaa tapauksessa esitettyyn näyttöön ja näytön arviointi kuuluu kansalliselle tuomioistuimelle. Sen sijaan EIT arvioi oikeustapausten todistelumenettelyä, todisteiden sallittavuuteen ja todisteiden hankkimiseen liittyviä seikkoja.³⁶

Otan vertailun vuoksi esiin virkamiehen itsekriminointisuojan hallintokantelun yhteydessä. Kirjallisuudessa on pohdittu kysymystä virkamiehen oikeudesta olla edesauttamasta omaa syyllisyyttään hallintokantelun yhteydessä. Varsinaista itsekriminointitermiä ei kuitenkaan tuoda esiin. Asiayhteys lienee kuitenkin sama. Kanteluasiassa noudatetaan kuulemisperiaatetta. Tämä tarkoittaa sitä, että kantelun kohteeksi joutuneelta virkamieheltä pyydetään yleensä selitys tapahtuneen vuoksi. Kantelijalle annetaan pääsääntöisesti tilaisuus antaa vastine. Virkamiehen on siis selitystä kirjoittaessaan hyvä tiedostaa, että

³⁵ HE 222/2010 vp, s. 192. Ks. myös HE 14/1985 vp., s. 14, jossa todetaan, ettei rikoksesta epäiltyä koske totuusvelvollisuus. Nykyaikaisten rikosprosessuaalisten periaatteiden mukaan epäilty ei ole velvollinen myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämiseen. Tunnustamispakkoa hänellä ei siis ole.

³⁶ Pellonpää ym. 2012, s. 600.

hänen antamansa selitys on myös kantelijan käytettävissä. Mikäli kantelija antaa vielä vastineen virkamiehen selityksen vuoksi on virkamiehellä yleensä mahdollisuus antaa lisäselvitys.³⁷

Onko virkamiehen puhuttava tällaisessa tapauksessa totta silläkin uhalla, että on tehnyt kenties virheellisen tai jopa lainvastaisen ratkaisun? Lähtökohtana on, että virkamiehen on pysyttävä totuudessa, kun toimintaansa selostaa. Kuitenkaan ei edes virkamiestä voida velvoittaa tunnustamaan lainvastainen tai virheellinen menettely. Hänellä ei siis ole tunnustamispakkoa. Oikeusasiamies Lauri Lehtimaja on ottanut Defensor Legisissä 1988 julkaistussa artikkelissa Selvityspyyntö ja syytteenvaara: näkökohtia virkamiehen oikeusasemasta oikeusasiamieheen nähden kantaa hallintokantelun kohteeksi joutuneen virkamiehen asemaan. Lehtimajan mukaan mikäli virkamiehellä on vaara joutua toiminnastaan syytteen vaaraan on hänellä tällöin salaamisoikeus. Varsinaista valehtelu-oikeutta ei siten Lehtimajan mukaan olisi. Toisaalta valehtelun olisi lähinnä moraalisesti väärin mutta ei aiheuttaisi oikeudellisia sanktioita. Mikäli virkamiehen toiminta aiheuttaisi pelkästään arvostelua eikä syytteen vaaraa olisi, on virkamiehellä tällaisessa tapauksessa totuusvelvollisuus.³⁸

Vaikuttaisi siis siltä, että mikäli virkamies joutuisi toimistaan hallintokantelun kohteeksi, tulisi hänen itse kyetä arvioimaan tilanteen vakavuus ja se, onko hänellä syytteen vaaraa asian vuoksi. Mikäli oletettaisiin tilanne, jossa poliisimies on hankkinut näyttöä epäillyn syyllisyydestä virheellisin menettelykeinoin vaikkapa tilanteessa, jossa alustavassa puhuttelussa ei ole tuotu esiin henkilön asemaan, vaikka se olisi ollut jo selvillä. Henkilö on siten nimennyt oikeuksistaan tietämättä lähimaisensa rikokseen syylliseksi. Ja tätä tietoa on poliisi sitten hyödyntänyt myöhemmin esitutkinnassa, vaikkakin tieto on saatu virheellisellä prosessimenettelyllä. Mikäli henkilö myöhemmin haluaisi tehdä hallintokantelun, tulisiko poliisimies asettaa syytteeseen virkavelvollisuuksien rikkomisesta ja mikä vaikutus kantelulla olisi todisteen näyttöarvoon? Tuomioistuimien joutuisi varmaan viime kädessä arvioimaan sen, onko prosessuaalisen virheen rasittama näyttö hyödyntämiskelpoista.

³⁷ Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 354.

³⁸ Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 354 ja 553.

Oikeuskirjallisuudessa laajennetaan itsekriminointioikeuden tarjoamaa suojaa niin, ettei epäillyn tarvitse lausua mitään oman syyttömyytensä toteennäyttämiseksi vaikkapa tilanteissa, joissa epäilty tietäisi todellisuudessa oman perheenjäsenensä syyllistyneen rikokseen. Näissä tilanteissa epäillyllä on siis oikeus pysyä vaiti tai jopa valehdella.³⁹

Epäillyllä on toki myös velvollisuuksia mutta aika vähän. Oikeuskirjallisuudesta ilmenee, että itsekriminointisuojusta huolimatta on epäillyllä PolL 2 :1 §:n perusteella velvollisuus ilmoittaa omat henkilötietonsa totuudenmukaisesti. Mikäli henkilö kieltäytyy antamasta henkilötietojaan tai ilmoittaa ne väärin, voitaisiin hänet tuomita rikoslain (RL 16:4.1,2 §:n mukaan rangaistukseen niskoittelusta poliisia vastaan.⁴⁰

Oikeuskirjallisuudessa on määritelty itsekriminointisuojan toteutumista varmistavina tekijöinä preventiiviset keinot eli ensinnäkin viranomaisella on velvollisuus informoida epäiltyä itsekriminointisuojusta. Toiseksi epäillyllä on oikeus avustajaan, joka tarvittaessa neuvoo, kuinka missäkin asiassa on viisainta epäillyn kannalta menetellä. Jälkikäteinä eli repressiivisinä keinoina on muun muassa itsekriminointisuojan vastaisesti hankitulle todisteelle langetettu hyödyntämiskielto.⁴¹

---

³⁹ *Helminen ym. 2014, s. 95 ja 96.*

⁴⁰ *Tolvanen ja Kukkonen 2011, s. 123.*

⁴¹ *Launiala Itsekriminointisuoja esitutkinnassa – rikoksesta epäillyn oikeudesta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen 2013, s. 25.*

5 POLIISITUTKINNAN PERIAATTEET

5.1 Perus- ja ihmisoikeudet poliisitutkinnassa

Jokaisen oikeus kotirauhaan on tunnustettu kansainvälisin sopimuksin. KP-sopimuksen 17 artiklan mukaan jokaisen yksityiselämä, perhe ja koti on turvattu oikeudettomilta hyökkäyksiltä. Niin ikään EIOS:n 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia perhe-elämäänsä ja kotiinsa kuuluvaa kunnioitusta. Eivätkä esimerkiksi viranomaiset saa puuttua kenenkään kotirauhaan ilman laissa säädetyä perustetta.⁴² EIOS:n määräykset eroavat tosin KP- sopimuksesta siinä, että ne ovat yksityiskohtaisesti määritettyjä ja oikeudellisesti velvoittavia säännöksiä.⁴³

EIOS:n artiklan mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Yksityisen ihmisen oikeusturvan kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että hänellä on oikeus muun muassa oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, kun yksilöä vastaan ollaan nostamassa rikossyytettä. Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus tarkoittaa tuomioistuimessa toteutettua menettelyä, jonka tulee täyttää tietyt perusvaatimukset. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin sisältöä ei ole tyhjentävästi määritetty EIS:n artiklassa. EIT arvioikin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista kokonaisharkinnan perusteella eikä kiinnitä sinänsä huomiota mihinkään yksittäiseen pykälään. Oikeudenmukaisuuden käsite on siten laaja ja voi sisältää monia eri tekijöitä. Huomionarvoista on, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei rajoitu pelkästään oikeuskäsittelyyn vaan periaate tulee ottaa huomioon jo esitutkintavaiheessa, kun oikeudenkäyntiä varten hankitaan todistusaineistoa.⁴⁴

Analogisesti ajatellen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaate soveltuu nähdäkseni myös poliisitutkintaan. Tietenkään poliisitutkinta ei ole rikostutkintaa ja näin ollen

⁴² Ks. myös *Euroopan unionin perusoikeuskirjan 2012/C 326/02 7 artikla*, jonka mukaan jokaisella on oikeus luottaa siihen, että hänen yksityiselämäänsä ja kotirauhaansa kunnioitetaan.

⁴³ *Ervo* 2000 s. 60. Ks. oikeuslähteitten velvoittavuudesta lähemmin emeritusprofessori *Aulis Aarnion* artikkeli *Valtakunnan viraston julkaisusarja* 5 (2007) s. 19 – 20 esittämä hahmotelma vahvasti velvoittavista, heikosti velvoittavista sekä sallituista oikeuslähteistä. Aarnion mukaan vahvasti velvoittaviin säännöksiin kuuluu muun muassa EIOS:n normit.

⁴⁴ *Hirvelä* 2003 s. 32 – 33.

harvemmin poliisitutkinta päättyy oikeuskäsittelyyn. Poliisitutkinta on kuitenkin määrämuotojensa osalta pitkälti esitutkintaan verrattavaa. Kyseessä on siis viralliselvitys, jossa pyritään aineellisen totuuden selvittämiseen aivan kuten esitutkinnassakin. Lisäksi poliisitutkinnassakin kerätään todisteita esimerkiksi kotirauhan suojaamalta alueelta eli toimitaan kotirauhan suojaamalla alueella sekä selvitetään tapahtumainkulkua kuulusteluihin, joissa henkilön prosessuaalinen asema ja sen mukanaan tuomat oikeudet ja velvollisuudet tulee ottaa huomioon. Poliisitutkinnassakaan ei totuuden selvittämiseen voida pyrkiä hinnalla millä hyvänsä.

Kansalliset perusoikeussäännökset löytyvät perustuslaista. PeL 2.3:ssa määritetään yleisesti julkisen vallan velvollisuudesta tarkkaan lainkäyttöön. Kyseisen lainkohdan mukaan julkisen vallankäytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa eli poliisitoimissakin on noudatettava tarkoin lakia. PeL 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä ja kotirauha on turvattu. Kodin suoja ja kotirauha on näin ollen tunnustettu kansainvälisellä tasolla kotimaasta puhumattakaan ja voidaankin sanoa, että se on yksi perustavamman laatuista oikeuksista heti hengen ja terveyden suojan jälkeen.⁴⁵

Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin turvataan PeL 21:ssä, jonka mukaan jokaisella on muun muassa oikeus saada oma asia käsitellyksi asianmukaisesti sekä oikeus saada oikeuksia ja velvollisuuksia koskeva päätös. Edelleen PeL 22 pykälässä jopa velvoitetaan julkiset vallankäyttäjät turvaamaan ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. PeL 108 ja 109 pykälissä puolestaan säädetään eduskunnan oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin tehtävistä, joihin kuuluu muun muassa, että virastot ja virkamiehet julkista valtaa käyttäessään noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.

⁴⁵ Ks. *Neuvonen* 2014 s. 31, jossa todetaan kotirauhan suojan olevan yksilölle perustuslaissa oleva perustavanlaatuisen oikeus. Perusoikeudet on aiemmin tunnettu kansalaisvapauksina ja niiden historia ulottuu Suomessa jo 1800-luvulle. Käsite ”perusoikeus” tuli kansalliseen lainsäädäntöömme vasta vuonna 1995 perusoikeusuudistuksen myötä. Ennen perusoikeusuudistusta oli voimassa vuonna 1919 säädetty hallitusmuoto, joka sisälsi tiettyjä perusoikeuksia, jotka säädettiin sisällissodan jälkeen kiireessä ilman perusteellista pohdintaa. Edelleen *Helminen – Kuusimäki – Salminen* 1999 s. 10 menevät perusoikeuksien historiassa vieläkin pidemmälle aina Ruotsin vallan aikaisiin lakeihin, joissa oli joitakin yksittäisiä säännöksiä perusvapauksien suojasta. Autonomian aikana ensimmäisen sortokauden jälkeen vuonna 1906 säädetty lausunto-, yhdistymis- ja kokoontumisvapauslaki oli merkittävä säädös perusoikeuksien historiallisen kehityksen kannalta.

Perusoikeudella tarkoitetaan jokaiselle yksilölle perustuslaissa säädettyä oikeutta, jolle ominaista on, että ne ovat perustavanlaatuisia ja erityisen tärkeitä oikeuksia. Oikeudet ovat lisäksi yleisluonteisia ja kaikille kuuluvia.⁴⁶

Poliisin toimivaltaa rajoitetaan ja ohjataan PolL 1:2 §:ssä, jonka mukaan poliisin on kunnioitettava perus- ja ihmisoikeuksia. Säännöksen mukaan poliisin on valittava valtuuksiaan käyttäessään toimenpidevalikoimasta se keino, joka parhaiten ja vähimmällä haitalla edistää näiden oikeuksien toteutumisen. Säännös koskee kaikkea poliisitoimintaa ja siten myös poliisi- ja esitutkintaa.⁴⁷

Oikeuskirjallisuudesta löytyy kannanotto poliisin toimivaltuussäännösten noudattamiseen vuoden 1919 hallitusmuodon ajoilta. *Sinisalon* mukaan poliisin on eduskuntalakia soveltaessaan otettava huomioon ihmisten perusoikeudet. Huomionarvoista on, että lain kirjoittamistavallakin on merkitystä. Eli mitä joustavammin ilmaisuin toimivaltaa luova lakiteksti on kirjoitettu, sitä suuremmassa määrin perusoikeudet on lakia sovellettaessa otettava huomioon. Päinvastoin ajateltuna mitä yksityiskohtaisempi lakiteksti on, sitä pienempi on perusoikeuksien vaikutusmahdollisuus.⁴⁸

Käytännön poliisityössä on olennaista havainnoida rajoitukset, joita joihinkin toimivaltasäännöksiin liittyy. Korostetun tärkeää on mieltää perusoikeussäännökset niissä tilanteissa, kun poliisi joutuu puuttumaan toimenpiteiden yhteydessä kansalaisten oikeuspiiriin; kuten tekemään toimenpiteitä kotirauhan suojaamalla alueella. Kotietsintä on tyypillinen esimerkki kotirauhaan puuttumisesta⁴⁹. Kotietsinnöissä tullaan tilanteeseen, jossa etsinnän suorittajalle ei riitä, että tietää toimivaltaa luovien normien sisällön vaan on oltava perillä myös toimivaltaa rajoittavien säännösten sisällöstä. Poliisin ammattitaitoon liittyy kyky yhdistää tilanteeseen toimivaltaa luovat ja sitä rajoittavat normit. Näin toimien voidaan tosiasiallisten toimenpiteiden lainmukaisuus varmistaa.⁵⁰

⁴⁶ *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 13.

⁴⁷ *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 204.

⁴⁸ *Sinisalo 1971*, s. 214.

⁴⁹ *Pellonpää ym.*, 2012 s. 689.

⁵⁰ *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 204.

Poliisin rooli virallisselvitystä vaativissa tutkinnoissa kuten kuolemansyyn tutkinnoissa ja palonsyyn tutkinnoissa kadonneen henkilön tutkintaa unohtamatta on kahtalainen. Toisaalta poliisin virkavelvollisuus on aloittaa tutkinta ja ulottaa tutkinta usein kotirauhan suojaamalle alueelle sekä puhuttaa ja kuulustella asiaan liittyviä henkilöitä, heidän oikeudet huomioiden sen varmistamiseksi, ettei asiaan liity rikosta. Toisaalta poliisin on turvattava kaikissa oloissa ihmisille kuuluvat perusoikeudet kuten kotirauhan suoja eli se, ettei kotirauhan suojaamalle alueelle tunkeuduta luvatta tai aiheuteta siellä häiriötä. Lisäksi poliisitutkinnan aikana tulee huomioida tutkinnan kohteeksi joutuvien henkilöiden oikeudet.

Kuulusteluun noudon yhteydessä tai vaikkapa kotirauhan piirissä tehtävän kotietsinnän yhteydessä on otettava huomioon intressipunninta. Punninnassa on otettava huomioon intressit ja niiden painoarvo sekä järjestys (*prima facie*). *Prima facie* tarkoittaa sitä, että jollakin intressillä voi jo luonnostaan olla kohonnut painoarvo muihin intresseihin verrattuna. Näin päästään itse punnintaprosessiin, jossa punnitaan intressien lopullista suhdetta toisiinsa nähden. Intressipunninnassa merkitystä on muun muassa tavalla, jolla intressistä on säädetty. Perustuslaissa säädetty intressi on voimakkaampi ja tehokkaampi kuin tavallisella lailla, asetuksella tai hallinnollisella määräyksellä säädetty intressi. Perustuslain perusoikeussäännökset kuvastavat yhteiskunnan tärkeinä pitämiä arvoja. Ja on selvää, että perustuslain perusoikeussuojaa koskevat säännökset ovat arvostuslistan kärkipäässä verrattun tavalliseen lakiin, asetuksiin ja hallinnollisiin määräyksiin nähden.⁵¹

Näin ollen PeL 10 suojaa jokaisen kotirauhaa mutta saman pykälän 3:ssa momentissa säädetään tavoista, joilla kotirauhan suoja voidaan murtaa. Suoja voidaan murtaa ensinnäkin perusoikeuksien toteutumiseksi sekä rikoksen selvittämiseksi. Lisäedellytyksenä on toimenpiteen välttämättömyys. Vaikkei poliisitutkinta varsinaista esitutkintaa ole, on tässä yhteydessä on helppo löytää analoginen päätelmä rikoksen selvittämiseksi tapahtuvan kotietsinnän välillä kuin poliisitutkinnan virallisselvityksen välillä. Nimittäin PoL 6:4.1 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeudesta päästä tutkimaan kotirauhan suojaamaa aluetta, jossa poliisitutkintaa vaativa tapahtuma on sattunut. Huomionarvoista on myös se, että poliisitutkinnan ulottuessa vakituiseen asumiseen

⁵¹ *Ervo* 2000, s. 98- 99.

käytettyyn tilaan eli perusoikeuksien suojaaman kotirauhan ydinalueelle, on tutkinnan lisä edellytyksenä PolL 6:4.2 §:ssä säädetty vaatimus, jonka mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on annettava määräys kotietsinnästä.

Säädösten prima facie-tulkinnassa on kuitenkin muistettava, että niiden painoarvot voivat vaihdella erilaisissa tilanteissa. Prima facie ei siis ole aina vakio samanlaisissa tilanteissa vaan on otettava huomioon tilannekohtaiset olosuhteet. Esitutkinnan kannalta ajateltuna rikoksen selvittämisen intressiä nostaa rikosten suuri määrä ja niiden törkeys. Toisaalta rikostilanteen ollessa hyvä eli rikosten määrä on vähäinen eivätkä ne ole törkeitä, ei ole painetta tehostaa selvitysketjuja.⁵²

Sovellan analogisesti prima facie-päätelmää poliisitutkintaan. Ajatellaan esimerkiksi tilanne, jossa tietyllä alueella vaikkapa yhden viikonlopun aikana on syttynyt useita tulipaloja. Tapahtumia on useita ja seuraukset ovat rahallisesti mittavat. Paineita tutkinnalle syntyisi näitä seikkoja vasten väistämättä ja näin poliisitutkinnassa käytettävien menetelmien tehokas käyttö on suotavaa, vaikkakin se tapahtuisi osin perusoikeuksien kustannuksella. Esimerkiksi kotietsintöjä voitaisiin tehdä herkemmin perustein sekä kuulustella henkilöitä ja saapumatta jääneet noudettaisiin kuulusteluun selvityksintressin ollessa voimakas.

Intressipunninnassa voidaan hyödyntää säädöksen säätämistavan lisäksi myös sitä, onko säännös joustava vai tiukasti velvoittava vai onko kyseessä niin sanotusti avoin normi, jolloin lainsoveltajalle on tarkoituksella jätetty tulkinnan varaa ja vaihtoehtoja säännöksen toteuttamiseen. Toisaalta säännös voi olla tahdonvaltainen, jolloin sen noudattamisesta voidaan sopimuksella poiketa tai sitten absoluuttinen, jolloin se vaatii ehdotonta noudattamista. Myös oikeudelliset periaatteet antavat lainsoveltajalle vinkkiä intressipunnintaan kuten esimerkiksi perinteinen ajattelu siitä, että on parempi vapauttaa kymmenen syyllistä kuin tuomita syytön. Periaatteen tarkoitus siis on, ettei tuomita yhtäkään ihmistä väärin perustein rangaistukseen riittämättömän näytön vuoksi.⁵³

---

⁵² *Ervo* 2000, s. 100-101.

⁵³ *Ervo* 2000, s. 99.

Esitutkinnan kohteena olevan henkilön ihmisarvo on tunnustettava. Periaatteellinen ongelma onkin silloin painotetaanko poliisitoimenpiteiden kohteeksi joutuneen ihmisarvoa ja perusoikeuksia vai onko tärkeämpää tapahtuman esimerkiksi kuoleman tai tulipalon rikoksesta puhumattakaan, selvittäminen. Rikoksen selvittämistä ollessa voimakas hyväksytään tällöin rikoksesta epäillyn henkilön asettaminen muita kansalaisia heikompaan asemaan, jolloin on sallittua loukata hänen perus- ja ihmisoikeuksiaan. Mikäli rikoksen selvittäminen asetetaan esitutkinnan tärkeimmäksi tavoitteeksi, tulee erityisesti pohtia sitä, mitkä tutkintakeinot ovat sallittuja. Kaikki tutkintakeinot eivät ole sallittuja ja näin ollen tuleekin muistaa mitä selvitetään ja millä keinoin. Käänteisesti ajateltuna mikäli tutkinnassa tärkein intressi olisikin suojella kansalaisten perusvapauksia, on tingittävä rikoksen selvittämistä.⁵⁴

Vaikka Ervo kirjoittaa rikoksen selvittämisestä, olen sitä mieltä, että samat periaatteet on otettava huomioon poliisitutkinnankin puolella; olipa se sitten kuoleman, tulipalon tai katoamisen tutkintaa. Samalla tavoin näiden tutkintojen yhteydessä poliisi menee kotirauhan suojaamalle alueelle PolL 6:4 §:n perusteella, taltioi todisteita ja kuulustelee henkilöitä. Poliisitutkinnan kohteeksi joutunut henkilö on myös velvollinen kutsusta saapumaan poliisitutkintaan PolL 6:3 §:n perusteella. Mikäli henkilö jättää kutsun noudattamatta voidaan hänet saman lainkohdan toisen momentin mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä noutaa kuulusteluun soveltuvien osin mitä ETL 6:2 §:ssä noudosta kirjoitetaan. Näin ollen poliisilain poliisitutkintaa ja esitutkintalain esitutkintaa koskevat normit ovat osin päällekkäisiä. Tästä kuvastuu mielestäni hyvin myös se, että molemmissa tutkintamuodoissa sivutaan tärkeitä perus- ja ihmisoikeusasioita ja niistä on siten ollut tärkeää kirjoittaa laintasoinen ohjeistus.

Tutkittaessa kuolemaa, paloa ja henkilön katoamisia on selvitysintressi suuri ja lienee hyvinkin perusteltua ajatella, että tämänkaltaiset jutut tutkitaan perusteellisesti. Vaikka kyseessä ei lähtötietojen perusteella olisikaan rikos, on tapahtuman selvittämistä hyvällä perusteella tapahtuma voi paljastua rikokseksi, jolloin käynnistetään rikoksen esitutkinta.

---

⁵⁴ Ervo 2000, s. 33.

Poliisin on oltava selvillä, missä asemassa kutakin henkilöä alustavasti puhutellaan tai kuulustellaan ja mikä on prosessivaiheen merkitys kuultavan asemaan. Itsekriminointisuoja on mielestäni siis otettava huomioon jo poliisitutkinnan aikana. Poliisi- tai esitutkintaprosessi on määrämuotoinen ja ottamalla huomioon jo alusta pitäen prosessin vaatimat henkilön oikeuksia koskevat määräykset voidaan kerättyjä todisteita täysimääräisesti hyödyntää myöhemmin mahdollisen syyteharkinnan tai toimioistuinkäsittelyn aikana. Ja mikä parasta henkilön oikeudet turvaten. Esitutkinnan tavoite voidaan nykyaikaisessa valtiossa tiivistää Antti Jokelan mukaan niin, että aineellisesti oikeaan lopputulokseen tulee pyrkiä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kuten siis myös esitutkinnan edellyttämällä tavalla ihmisoikeuksia ja yksilön itsemääräämisoikeutta kunnioittaen⁵⁵.

5.2 Esitutkintalain sovellettavuus poliisitutkintaan

POLL 6:1.2 §:ä on yleisluonteinen säännös, jonka mukaan poliisitutkinnassa on tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvin osin noudatettava esitutkintalain säännöksiä. Näin ollen yleiset esitutkintaperiaatteet tulevat sovellettavaksi poliisitutkinnassa.⁵⁶ Lainsäädäntöteknisesti ajatellen poliisitutkintaa koskeva säännös on viittaussäännös. Lähtökohtaisesti kaikkeen poliisitutkintaan sovelletaan mahdollisimman pitkälle esitutkintalain säännöksiä. Kaikkien poliisitutkintaa koskevien säännösten osalta ei kuitenkaan ole voitu viitata, koska tutkintavaltuudet eivät ole peräisin rangaistavasta teosta.⁵⁷ Oikeuskirjallisuudesta löytyy myöskin ohjeistusta niihin esitutkintalain pykäliin, joita voidaan soveltaa poliisitutkinnassa. Esitutkintalain (22.7.2011/805, ETL) 4 luvun esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden oikeudet ovat pitkälti sovellettavissa poliisitutkinnassa. Tasapuolisuusperiaate (ETL 4:1 §), suhteellisuusperiaate (ETL 4:4 §), vähimmän haitan periaate (ETL 4:5 §) ja hienotunteisuusperiaate (ETL 4:6 §). Edelleen soveltuu ETL 4:9 §:n mukainen henkilön aseman selvittäminen, joka poliisitutkinnassa tarkoittaa kuulemisen syytä. Poliisitutkinnassa on oikeus käyttää avustajaa, joka on verrannollinen ETL 4:10 §:ään.⁵⁸

⁵⁵ Hirvelä 2003, s. 9.

⁵⁶ Helminen ym., 2014, s. 23.

⁵⁷ Pajujoja – Salminen 1996, s. 14 ja 15.

⁵⁸ Lönnroth ja Rantaeskola 2014 Poliisilaki – kommentaari, poliisitutkintaa käsittelevässä jaksossa s. 144.

Poliisitutkintaa koskevat periaatteet on kirjoitettu myös nykyiseen poliisilakiin, joita ovat perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen (2§), suhteellisuusperiaate (3§), vähimmän haitan periaate (4§) ja tarkoitussidonnaisuuden (5§) periaate. Nämä periaatteet seuraavat varsin läheisesti kansainvälisiä oikeusohjeita sekä kansallista perustuslakiamme.

ETL:n tutkintaperiaatteita ilmentäviä säännöksiä noudatetaan PolL 6:1.2:ssä mainituin tavoin soveltuvin osin poliisitutkinnassa. Vaikka poliisitutkinta ei ole rikostutkintaa, sovelletaan ETL:n säännöksiä tutkinnan periaatteista myös poliisitutkintaan. Näitä periaatteita ovat tasapuolisuusperiaate (1 §), suhteellisuusperiaate (4 §), vähimmän haitan periaate (5 §), hienotunteisuusperiaate 6 §).⁵⁹

Tasapuolisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että tutkinnassa otetaan huomioon niin henkilön, jonka oikeuksiin tai velvollisuuksiin asia voi vaikuttaa, puolesta kuin vastaankin olevat seikat.⁶⁰ Palonsyöntutkinnassa tämä voisi tarkoittaa vaikkapa sitä, että tulipalon syttymissyötä mietittäessä huomioidaan palaneen talon asukkaan oma mahdollinen myötävaikutus talon syttymisessä kuin mahdollisen ukkosen tai ulkopuolisen sytyttäjänkin osuus tulipaloon. Tutkija ei siis saa etenkään tutkinnan alkuvaiheessa muodostaa liian yksioikoista käsitystä tapahtumainkulusta vaan kaikki tutkintalinjat on huomioitava.

Suhteellisuusperiaatteen mukaista poliisitutkinta on silloin, kun tutkintatoimenpide ja siitä aiheutuva henkilön oikeuksiin puuttuminen on puolustettavaa suhteessa tutkinnan selvitysentressiin ja asian selvittämistarpeeseen, kun otetaan huomioon toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikä, terveystila ja muihin vastaaviin häntä koskeviin seikkoihin nähden. Näin ollen mitä vakavammasta tapauksesta on kyse sitä paremmin voidaan

⁵⁹ HE 224/2010 vp., s. 144. Ks. myös *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012 s. 343, jossa kirjoittajat täsmentävät poliisitutkinnan edellytysten olemassa oloa. Kirjoittajien mukaan poliisitutkinnassa selvitettävät asiat ilmenevät säännöksestä, joka määrittää poliisitutkinnan suorittamisvelvollisuuden. Kysymykseen voi lähinnä tulla jonkin vahingollisen tapahtuman selvittäminen tai selvityksen hankkiminen eräiden laissa säädettyjen oikeusseuraamusten edellytysten olemassaolosta.

⁶⁰ HE 222/2010 vp., s. 192. Ks. myös *Mika Launialan artikkeli Todisteet puolesta ja vastaan – tasapuolisuusperiaate uudessa esitutkintalaissa (805/2011)*, 2012 s. 10, jossa Launiala nostaa esiin hyvin olennaisen seikan tasapuolisuusperiaatteen merkityksestä poliisitutkinnassa. Tasapuolisuusperiaatteen noudattaminen edesauttaa osaltaan poliisitutkinnan päämäärää eli aineellisen totuuden selvittämistä, erityisesti niissä tilanteissa, jossa poliisitutkinnalla on välitön vaikutus tutkinnan kohteena olevan henkilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

perustella tuntuvampi puuttuminen henkilön oikeuksiin.⁶¹

Kuolemansyyn tutkinnassa tämä periaate voisi tarkoittaa sitä, että mikäli henkilö on kuollut epäselvissä olosuhteissa eli poliisi ei voi suoraan todeta kuolemaa luonnolliseksi, vaan siihen liittyy joitakin viitteitä mahdollisen rikoksen olemassa olosta, suoritetaan tutkinta perusteellisesti. Ääritapauksessa tämä voi jopa tarkoittaa sitä, että asunto eristetään tutkinnan turvaamiseksi ja tutkinnan ajaksi perheenjäsenen on etsittävä itselleen muualta väliaikainen asunto, jossa oleskelee suoritettavan tutkinnan ajan. Mikäli paikkatutkinnassa ei ilmene mitään normaalista poikkeavaa eikä rikokseen viittaavaa löydy, ei asuntoa ole tarpeen eristää.

Vähimmän haitan periaatteella tarkoitetaan muun muassa sitä, että poliisitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin mitä tehtävän suorittamiseksi on tarpeellista.⁶² Esimerkkinä voisin mainita vaikkapa kuolemansyyn tutkinnan suorittamisen kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella. Paikkatutkintaa ei saa laajentaa omavaltaisesti vaikkapa niin, että kuoleman selvittämiseksi tutkitaan automaattisesti koko asuinhuoneisto. Vähimmän haitan periaatteen mukaista on mielestäni rajata tutkittava alue aluksi huoneeseen, jossa vainaja sijaitsee ja laajentaa tutkittavaa aluetta sitä mukaa muihin huoneisiin tai kaappeihin, mikäli tutkinnallista tarvetta ilmenee.

Hienotunteisuusperiaate tarkoittaa sitä, että poliisitutkintaan osallisia vaikkapa kuolemantapauksessa omaisia tai tulipalopaikalla tavattujen ihmisten, joiden asuttamia tiloja on tuli tuhonnut, hienovaraista kohtelua. Ihmisiä on siis kohdeltava poliisitutkintaa suoritettaessa niin, ettei ketään saateta aiheettomasti epäilyksen alaiseksi. Huomioon otettavat seikat voivat liittyä henkilön ikään, terveyteen tai häveliäisyysnäkökohtiin.⁶³

Poliisitutkintaa vaikkapa kuolemansyyn tutkintaan liittyen tulisi hienotunteisuusperiaatteen mukaan suorittaa mielestäni niin, ettei omaisia tarpeettomasti saateta epäilyksen alaisiksi.

---

⁶¹ HE 222/2010 vp., s. 193.

⁶² HE 222/2010 vp., s. 194.

⁶³ HE 222/2010 vp., s. 194.

Esimerkiksi omaisille esitetyt kysymykset tulee olla sellaisia, ettei niissä ole syyttävää sävyä. Sanomattakin on selvää, ettei omaisten lausumia saa vääristellä totuuden vastaisiksi. Kysymyksiä voi ja pitää esittää, että tutkija saa tapahtumien kulun selville ja voi siten verrata kerrottua tapahtumapaikan olosuhteisiin. Mikäli kuolemansyyn tutkinnassa selkeitä ristiriitoja esiintyisi, on nekin voitava tutkinnassa selvittää hienotunteisuusperiaate huomioiden.

Edelleen poliisitutkinta tulee suorittaa ilman aiheetonta viivytystä (ETL 3:11 §:ä) ja kuulusteltavalle on ilmoitettava hänen asemansa tutkinnassa (ETL 7:10 §:ä) sekä asianosaisen oikeudesta avustajaan (ETL 7:10.2 §:ä). Niinikään sovellettavaksi tulevat kuulustelujen toimittamista (ETL 7 luku), kuulustelukertomusten ja muiden tutkintatoimenpiteiden kirjaamista (ETL 9:1 §:ä), kuulustelupöytäkirjan tarkastamista (ETL 9:2 §:ä), esitutkintapöytäkirjan laatimista (ETL 9:1 §:ä), loppulausuntomenettelyä (ETL 10:1 §:ä) ja tutkinnan tiedottamista koskevat säännökset (ETL 11:7 §:ä).⁶⁴

Otan tässä yhteydessä lähempään tarkasteluun ETL 7:20 §:n, joka koskee rikoksen selvittämisen alustavia puhutteluita. Ja joka tulkintani mukaan kuuluu poliisitutkinnassa sovellettaviin säännöksiin. Perustelen kantaani esimerkin avulla. Yöllä poliisille tulee ilmoitus rakennuspalosta. Paikalle on kerääntynyt ihmisiä katsomaan paloa. Ensipartio menee paikalle alkaen tehdä selkoa siitä, mitä on tapahtunut. Suurin kysymys lienee se, miten tulipalo on syttynyt vai onko se kenties sytytetty. Pohdintaa siitä tutkitaanko tapaus poliisi-vai esitutkintana on tarpeen tehdä.

Ensinnäkin alustavin puhutuksin päästään selville tapahtumien kulusta. Paikalla olevat kenties rakennuksessa asuvat tai siinä vierailleet henkilöt voivat kertoa sangen tarkastikin poliisille paloa edeltävän tilanteen. Tässä vaiheessa henkilöiden prosessuaalinen asema yleensä jollakin tarkkuudella selviää. Alustavat puhuttelut tehdään tapahtumapaikalla yöllä eikä ketään näin ollen voida velvoittaa kuulusteluun, ellei henkilö sitä pyydä ETL 7:5.2,1 §:n perusteella. On siis huomioitava, ettei kuulusteluita voida toimittaa klo 22-07 välissä ilman erityistä syytä. Toki saman pykälän 3 kohdan mukaan kuulustelu olisi sallittu

---

⁶⁴ *Helminen ym.* 2014, s. 23.

yölläkin, mikäli rikoksen selvittäminen vaarantuisi kuulustelun lykkäämisen vuoksi. Mutta entä, jos ei vielä tiedetä, onko kyseessä rikos vai ei?

Toiseksi perusoikeusmyönteisempi lähtökohta lienee, että henkilön vapautta ei riistetä vaan hänet puhutetaan jo paikan päällä alustavin puhutuksin. Onhan toki helpompaa puhuttaa henkilö paikanpäällä kuin ottaa kiinni ja viedä poliisiasemalle kuultavaksi. Voidaan mielestäni lähteä siitä, että esimerkiksi esiin tuodun rakennuspalon tapahtumien selvittämiseksi on erittäin tärkeää puhuttaa kaikki asiaan liittyvät henkilöt, näin toimien saadaan mahdollisimman tarkka tilannekuva siitä, mitä on tapahtunut ja mahdollinen rikoskin esitutkinnan piiriin.

Näin ollen tilannekuvan selkeyttämiseksi ja tutkintalajin (poliisi-vai esitutkinta) valitsemiseksi on olennaista voida suorittaa poliisitutkinnassakin alustavia puhutteluita. Toiseksi, mikäli tapahtuma on yöaikaan, tulee poliisiin voida puhuttaa tapahtumapaikalla olleita henkilöitä. Tämä on mielestäni perus- ja ihmisoikeusmyönteisempi lähtökohta kuin se, että tapaukseen läheisesti liittyvät henkilöt otettaisiin kiinni ja vietäisiin kuultavaksi poliisiasemalle. Kiinniotolla puututaan henkilön vapauteen, jolla puututaan merkittävässä määrin henkilön perusoikeuksiin.

Alustavan puhutuksen muotomääräykset muun muassa asianomistajan totuudessa pysymisvelvollisuus ETL 6 §:ä, todistajana kuulemisen esteet ETL 7 §:ä, todistajan ilmaisovelvollisuus ja kieltäytyminen todistamasta ETL 8 §:ä, ennen kuulustelua tehtävät ilmoitukset ETL 10 §:ä, jotka liittyvät tiiviisti puhutettavan henkilön prosessioikeuksiin liittyen tulee toki ottaa huomioon ja niitä pohdin myöhemmin tässä tutkielmassa,

5.3 Poliisimiehen virkavelvollisuus

PeL 10:118:n mukaan virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Valtion virkamieslain (19.8.1994/750, VvmL) 1:1.2:ssä määritetään virkasuhteen käsitettä.

Lainkohdan mukaan virkasuhde on julkisoikeudellinen palvelussuhde, jossa virkamies, työn suorittajana on palvelussuhteessa valtioon. Poliisimies on siis virkamies, joka on palvelussuhteessa sisäasianministeriön alaisuudessa toimivaan poliisilaitokseen. Virkamiehen tehtävien hoitamista säännellään VvmL 4:14:ssä, jonka mukaan virkamiehen tulee hoitaa tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä. Hänen on noudatettava työssään työjohto ja valvontamääräyksiä. *Koskinen ja Kulla* kutsuvat virkamiehen työntekovelvollisuutta virantoimitusvelvollisuudeksi. He selventävät viranhoitamisen laadullista asianmukaisuutta toteamalla, että tehtävät tulee hoitaa asianomaiset toimialasäännökset huomioiden tehokkaasti, taloudellisesti, huolellisesti ja puolueettomasti. Tehtävät on hoidettava oma-aloitteisesti, vireästi ja moitteettomasti.⁶⁵

Virkamiehen työskentelyä säännellään vähintäänkin kohtalaisen tarkasti. Mitä kyseiset virkamiehen velvollisuudet sitten tarkoittavat poliisitutkintaa silmällä pitäen. Nostan esiin tehtävien huolellisen ja puolueettoman suorittamisen tärkeyden. Vaikkapa kuolemansyyn tutkinta erityisesti epäselvien kuolemien osalta on suoritettava huolellisesti. Huolellisella tutkinnalla voidaan yleensä ottaen sulkea pois rikoksen mahdollisuus tai toisaalta kaivaa tapahtunut henkirikos esiin. Kaikin keinoin tulisi välttää tilannetta, jossa tutkijoilla on jostakin syystä niin kiire (vaikkapa toinen tehtävä odotuksella), ettei puhutuksiin, olosuhteisiin ja jälkiin, joita kuolinpaikalla havaitaan, ennätetä kiinnittää asian vaatimalla tavalla huomiota. Kiire aiheuttaa huolimattomuutta, jota virkamiehen työskentelyssä ei saisi VvmL:n 4:14:n mukaan esiintyä.

Kuinka virkavastuu sitten liittyy poliisitutkintaan? Poliisitutkinta ulotetaan usein kotirauhan piiriin kuuluvalle alueelle, taltioidaan todisteita. Tietoja tapahtumasta hankitaan myös alustavin puhutuksiin ja kuulusteluihin. Näissä tilanteissa poliisimiehen on tiedostettava intressit eli kotirauhan suoja sekä puhutettavan ja kuulkusteltavan aseman mukaiset oikeudet. Kuinka asiaan tulisi suhtautua, mikäli näitä oikeuksia poliisi tutkintaa suorittaessaan rikkoo? VvmL 4:14:ssä säädetään, että virkamiehen on hoidettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä. Säännös kuuluu yleisiin virkavelvollisuuksiin⁶⁶ Asianmukainen tehtävien hoito lienee nähdäkseni sitä, että esimerkiksi kotirauhan

⁶⁵ *Koskinen – Kulla 2013*, s. 174 – 176.

⁶⁶ *Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999*, s. 330.

suojaamalle alueelle mennään silloin, kun edellytykset etsinnälle täyttyvät. Ja etsinnällä keskitytään niihin seikkoihin, joita käsillä olevassa tutkinnassa tosiasiallisesti tarvitaan. Voidaan kysyä, onko etsintä asuintiloissa suoritettu asianmukaisesti, jos tutkitaan esimerkiksi kuolemansyyn tutkintaa. Vainajan välitön läheisyys on tietenkin asiallista tutkia ja etsiä vainajan puhelin, mutta muiden tilojen perusteellinen tutkiminen lähinnä uteliaisuusyistä lienee vähintäänkin kyseenalaista etenkin jos, tapaukseen ei liity rikosta.

Poliisimiehen erityiset virkavelvollisuudet määritetään laissa poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta 873/2011. Lain 15 h §:n mukaan poliisin tulee ylläpitää tehtävien edellyttämää ammattitaitoa. Säännös vastaa sisällöltään vanhan poliisiasetuksen 13.3 §:ää. Oikeuskirjallisuudessa määritetään mitä poliisimiehen ammattitaidon ylläpidolla tarkoitetaan. Ammattitaidon ylläpitämisellä tarkoitetaan sitä, että poliisimies aktiivisesti seuraa poliisitoiminnan yleisten periaatteiden kehitystä ja lainsäädännön muuttumista sekä pitää huolta kielitaidostaan.⁶⁷ Säännös velvoittaa poliisimiehen aktiivisuuteen lainsäädännön muuttumisen vuoksi. Tämä voidaan poliisitutkinnassa ottaa huomioon siten, että esimerkiksi alustavissa puhutteluissa poliisimiehen tulee osata oman ammattitaitonsa puolesta ottaa huomioon puhuteltavan oikeudet ja ylipäänsä olla hereillä, että oikeudet tosiasiallisesti toteutuu.

Kuinka tulisi suhtautua siihen, jos alustavissa puhutteluissa poliisimies ”unohtaa” kertoa siinä vaiheessa, kun puhuteltavan asema on selvinnyt, hänen asemansa alustavassa puhuttelussa. Poliisi pyrkii tottakai selvittämään vaikkapa tulipalopaikalla sen mitä on tapahtunut mutta toisaalta tutkintaa ei saa tehdä hinnalla millä hyvänsä. Haitallista henkilön oikeuksille lienee ainakin se, että kertoisi alustavassa puhuttelussa asemastaan ja sen mukanaan tuomista seikoista tietämättä vaikkapa itselleen tai lähiomaiselleen haitallisia seikkoja.

Voidaan ajatella tilannetta, jossa tulipalopaikalla tavattu henkilö kertoo alustavassa puhuttelussa asemastaan ja sen mukanaan tuomista oikeuksista tiedottomana poliisimiehelle, että hänellä on mahdollinen epäilty tekijä tulipalon syyttäjäksi. Hankalaksi

⁶⁷ *Helminen – Kuusimäki – Salminen* 1999, s. 333.

tilanteen tekee se, mikäli epäilty syyttäjä sattuisi olemaan puhutettavan lähiomainen vaikkapa sisko tai veli. Henkilöllä on kokonaiskieltäytymisoikeus OK 17:18 §:n mukaisesti. Puhuteltavan ei siis oikeuksistaan tietoisena tarvitse todistaa, mikäli tapaukseen liittyy hänen lähiomaisensa. Mikäli tällaisessa tapauksessa poliisimies hyödyntää lausuman, jota rasittaa virheellinen menettely alustavassa puhuttelussa niin, että kirjaa alustavien puhutteluiden tiedot rikosilmoituksen selostusosaan, voidaan kysyä syyllistyykö poliisimies jopa virkarikokseen. Poliisi on saanut tiedon sikäli luonnollisesti puhuttelun yhteydessä mutta mikä on poliisimiehen vastuu silloin, jos puhuttelua rasittaa menettelyvirhe?

Virkavelvollisuuksien vastaisesta toiminnasta voi poliisimiehelle aiheutua joko rikosoikeudellinen vastuu tai vahingokorvausvastuu. Lievissä tapauksissa voi työnantajana toimiva virasto antaa varoituksen tai huomautuksen.⁶⁸ Menettelyvirheen vuoksi kyseeseen voisi lähinnä tulla rikoslain (39/1889, RL) 40:9 §:n virkavelvollisuuksien rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen yhdeksi vuodeksi ja jos virkamies on toiminut jatkuvasti vastoin virkavelvollisuuksiaan ja rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtävänsä, voidaan virkamies myös irtisanoa.

Kyseinen lainkohta voi tulla sovellettavaksi mikäli virkamies tahallaan rikkoo säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa eikä teko ole kokonaisuutena arvioiden vähäinen ottaen huomioon muun muassa teon vahingollisuus ja haitallisuus. Lievempi tekemuoto säädetään RL 40:10 §:ssä, joka tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen. Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen edellyttää sitä, että virkamies virkatointaan hoitaessaan huolimattomuuttaan rikkoo säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkatehtävänsä asianmukaisen hoitamisen eikä teko ole kokonaisuutena arvioiden vähäinen ottaen huomioon aiheutetun vahingon haitallisuus ja vahingollisuus. Tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rangaistus on varoitus tai sakko.

Jos oletetaan tilanne, jossa poliisimies unohtaa kertoa asiakkaalle hänen oikeutensa

⁶⁸ *Helminen – Kuusimäki – Salminen* 1999 s. 334.

alustavan puhuttelun yhteydessä ja puhuteltava kertoo seikkoja, jotka myöhemmin osoittautuvat tiedoksi, jota rasittaa menettelyvirhe, on tilanne mielenkiintoinen. Onko unohtus sellaisenaan tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista? Kyseessä on unohtus eli tahallisuudesta ei voitane puhua, jolloin tilannetta voitaisiin arvioida tuottamuksellisena virkavelvollisuuden rikkomisena. Mikäli poliisimiehen osalta siihen päädyttäisiin, tulisi arvioida se, onko hän rikkonut virkavelvollisuuksiaan vastoin annettuja säännöksiä tai määräyksiä.

Vastaus lienee tässä tapauksessa myöntävä: esitutkinnan ollessa kyseessä ETL 7:20 §:n mukaan alustavissa puhutteluissa on noudatettava ETL 7:5.1 §:ssä säädettyjä kuulusteltavan kohtelua koskevia määräyksiä. Määräyksiin kuuluu, että puhuteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Puhuteltavaa ei saa johdatella mitenkään eli tunnustukseen tähtäävän lausuman antamiseen johtava johdattelu on kielletty. Puhuteltavalle ei myöskään saa antaa vääriä lupauksia tai uskotteluita eduista, joita hän tulisi saamaan, mikäli asiasta jotakin kertoo. Kiellettyä on myös uhkalla, uuvuttaa tai pakottaa puhuteltavaa tietyn lausuman antamiseen tai vaikuttaa puhuteltavan ratkaisuvapauteen tai tahdovoimaan.

Edelleen ETL 7:20 §:ssä viitataan alustavien puhutteluiden osalta ETL 7:8 §:ään todistajan asemassa olevan puhuteltavan oikeudesta kieltäytyä todistamasta tai ilmaisuvollisuudesta. Ilmaisuvollisuus tarkoittaa todistajan aktiivista velvollisuutta kertoa totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta kaikki, mitä tietää tutkittavana olevasta asiasta. Todistajan kieltäytymisoikeus voisi puolestaan liittyä tässä tapauksessa ETL 7:8.1 §:n viittaukseen OK 17:18 §:ään lähiomaisen kieltäytymisoikeudesta mikäli voisi lausumallaan aiheuttaa syytteenvaaran itselleen tai lähiomaiselle.

Virkavelvollisuuden rikkomisen kannalta lienee olennaista tällaisessa tapauksessa pohtia vielä oikeuksista kertomisen laiminlyönnin vahingollisuus. Kuinka vahingollista puhuteltavalle on ollut se, ettei puhutuksen yhteydessä ole hänelle hänen oikeuksistaan kerrottu. Henkilöhän voisi kertoa oma-aloitteisesti rikokseen syyllistyneen lähiomaisensa nimen poliisimiehelle alustavassa puhuttelussa, koska poliisi on unohtanut kertoa oikeudesta olla todistamatta itseään tai lähiomaistaan vastaan. Tämän kertomuksen

pohjalta poliisi päättää ottaa kiinni rikokseen syyllistyneen henkilön, joka tavataan vaikkapa kotoaan. Samalla hänen kotiinsa suoritetaan kotietsintä. Voidaan kysyä, kuinka vahingollista tämä on alustavan puhuttelun henkilön ja hänen lähiomaisensa välisille suhteille. Vähintään yhtä tärkeää on miettiä sitä, kuinka tärkeä intressi on selvittää tutkittavana oleva rikos siitä huolimatta, ettei alustavan puhuttelun puhutteluprosessi ole ollutkaan täydellinen.

Poliisitutkinnassa henkilön asema määräytyy puolestaan PolL 6:2 §:n mukaisesti. Lain esitöissä tarkennetaan, että ETL 7:20 §:n viittaus alustavien puhutteluiden suorittamisesta ja ETL:n 7:5 §:n määräykset puhutettavan kohtelusta soveltuvat myös poliisitutkintaan. Mielenkiintoinen kohta samaisessa hallituksen esityksessä on maininta PolL 6:2 §:n 3 ja 4 momentin sovellettavuudesta henkilön asemaan ETL 7 luvun 6 – 8 §:n asemasta eli ETL:n lainkohdat, jotka liittyvät asianomistajan totuudessa pysymisvelvollisuuteen, todistajana kuulemisen esteisiin ja todistajan ilmaisovelvollisuuteen ja oikeuteen kieltäytyä todistamasta eivät koskisi poliisitutkintaa. Ja niistä siis säädettäisiin puhtaasti PolL 6:2.3 ja 6:2.4 §:ssä. Hallituksen esityksessä ei sen kummemmin perustella, miksi pykäliä ei sovelleta ja tyydytään vain asian toteamiseen.

6 POLIISITUTKINNAN TOIMIVALTA

6.1 Kadonnut henkilö

Pohdin kadonneeseen henkilöön liittyvän poliisitutkinnan yhteydessä esiin nousevia ongelmia alustaviin puhutuksiin ja kuulusteluihin liittyen. Mitä oikeuksia on otettava huomioon ja millä tavoin toimimalla oikeudet turvataan parhaiten jo alustavassa puhuttelussa ja myöhemmin esitutkinnan kuulusteluissa? Lisäksi analysoin poliisiasiantietojärjestelmästä (myöhemmin Patja) saatujen tietojen perusteella, millaisissa tilanteissa on suoritettu pelkkä puhutus ja millaisissa tapauksissa on henkilöitä kuulusteltu. Tarkoitukseni on analysoida sitä, onko poliisi toiminut oikein näissä tilanteissa. Toisaalta Patjasta ei ole löydettävissä esimerkiksi tietoa kuulusteltavalle kerrotuista oikeuksista eikä yleensä sitä, missä asemassa henkilö on kuulusteltu. Edelleen järjestelmään ei yleensä kirjata tietoa siitä, onko alustavassa puhuttelussa ilmoitettu puhutettavan oikeudet. Oikeuksien ilmoittamisen kattavuuden jätän tämän tutkielman ulkopuolelle.

Suomessa katoaa vuosittain noin kaksituhatta henkilöä. Suurin osa kadonneista löytyy onneksi lyhyessä ajassa kun omille teilleen karannut lapsi tai muistisairas vanhus löytyy. Pysyvästi kateisiin jää vuosittain noin kymmenen ihmistä.⁶⁹ Yleensä omaisilla on hätä, mikäli läheinen on kadonnut. Kadonneesta henkilöstä tehdään ilmoitus poliisille, joka alkaa asiaa lähemmin tutkia. Omaisilla on siis lupa odottaa, että viranomaiset alkavat oma-aloitteisesti asiaa selvittää katoamistapauksen luonteen vaatimalla tavalla. Joissakin tapauksissa avuksi riittää neuvonta ja kehoitus vaikkapa vuorokauden odottamiseen, että omainen palaa kotiin tai ottaa muuten yhteyttä. Tällainen tapaus voisi vaikkapa liittyä siihen, ettei puoliso ole ravintolaillan jälkeen palannutkaan kotiin klo 04 aikaan niin kuin on luvannut. Jatkoista selvittyään käy usein niin, että henkilö ottaa yhteyttä omaisiin oma-aloitteisesti.

---

⁶⁹ Laukka 2015, s. 18, Arkusjärven arvoitus. Evidenssi, KRP:n asiakaslehti.

Toinen ääripää voisi olla se, että henkilö vain katoaa omaisiltaan. Kadonnut jättää asuntonsa asuttuun kuntoon eikä lähiomaisilla tai naapureilla ole näköhavaintoja kadonneesta esimerkiksi viikkojen tai jopa kuukausien ajalta. Kadonneella voi olla puhelin mukana, mutta siihen ei saada yhteyttä. Tällaisessa tapauksessa poliisin on kyettävä käyttämään tehokkaasti omaa ammattitaitoaan, jotta kaikki mahdollinen tieto kyetään ottamaan talteen. Katoamisilmoitusta kirjattaessahan ei vielä tiedetä, onko henkilö kadonnut omasta tahdostaan tai jopa kuollut. Vuoden 1996 poliisin tietoon tulleista 173 henkirikoksesta 12,5 prosentissa tapauksista oli yritetty kätkeä ruumis metsään, lampeen tai hiekkakuoppaan⁷⁰.

Lähestyn tutkimusongelmaa esimerkin avulla. Oletetaan, että poliisille tulee toisen käden tietona, että herra Y on kadonnut. Poliisi tekee alustavan selvityksen katoamisesta ja ottaa yhteyttä herra Y:n avovaimoon rouva X:ään ja suorittaa aluksi puhutuksen tilannekuvan selvittämiseksi, jonka jälkeen suoritetaan alustava puhutus rouva X:lle. Rouva X ilmoittaa, ettei ole vielä ollenkaan huolissaan miesystävästään, joka on tavannut aina ennenkin kadota mutta on aina reissultaan kotiin palannut. Poliisi on hänen mielestään turhaan huolissaan. Y kun on tavannut reissata ympäri Suomea ystäviensä kanssa ja alkoholikin on yleensä ollut kuvioissa mukana. On tavallista, että mies on ollut useita päiviä jopa viikkoja pois eikä rouva X ole siis huolestunut. Poliisi jututtaa lisäksi joitakin herra Y:n vakituisia kavereita, jotka kertovat, etteivät tiedä, missä herra Y on.

Poliisi aloittaa poliisitutkinnan kirjaamalla S-ilmoituksen. Myöhemmin Rouva X ja rouva X:n alustavassa puhuttelussa nimeämä herra Y:n hyvä kaveri herra A kutsutaan todistajan kuulusteluun. Sen yhteydessä kirjataan ylös katoamisolosuhteet ja herra Y:n tuntomerkit ja kaikki muut tarpeelliset tiedot.

Pajuoja ja Salminen ovat tutkineet katoamisesta ilmoittamisen ja katoamisen välistä aikaa tutkimalla muun muassa ETSH-rekisteriä (etsintäkuulutettujen historia rekisteri). Rekisteristä saatujen tietojen mukaan katoamisesta on ilmoitettu joko katoamispäivänä tai seuraavana päivänä 33 prosenttia tapauksista. Katoamisen ja siitä ilmoittamisen välin

---

⁷⁰ Kivivuori 1999, s. 16.

ollessa kahdesta päivästä viikkoon on ollut 42 prosenttia katoamisista. 21 prosentissa tapauksista ilmoitusviive on ollut yli viikon mutta alle kuukauden. Ja yli kuukauden viiveellä ilmoitettuja katoamisia on ollut vain 3 prosenttia tapauksista.⁷¹ Näistä luvuista on helposti pääteltävissä, että mitä pidemmälle katoamisen ilmoittaminen venyy, vaikeutuu myös tutkinta.

Kun henkilö on kadonnut, on tarpeen selvittää katoamisen olosuhteet. Katoamistapaukseen liittyvät kiinteästi poliisin perustehtävään ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta: kysymyksen on hengen ja terveyden suojaamisesta. Toiseksi katoamistapausten tutkinnassa voidaan saada tärkeää tietoa henkilön katoamisolosuhteisiin liittyen lähinnä tilanteissa, joissa katoaminen paljastuu myöhemmin henkirikokseksi. Näissä tapauksissa katoamistapaukseen liittyvä poliisitutkinta luo perutan myöhemmin suoritettavalle esitutkinnalle.⁷²

Kuolemansyyn tutkijan tehtävä on kirjata ilmoitus. Hänen tulee kyetä seulomaan kuolemansyyn tutkinnassa ne jutut, joissa kuoleman on aiheuttanut joku ulkopuolinen henkilö. Tämän vuoksi tutkinta on kyettävä tekemään tarkasti ja oikein jo ensimmäisellä kerralla, koska toista mahdollisuutta ei yleensä ottaen enää tule.⁷³

Poliisin velvollisuus katoamistapauksien tutkintaan tulee PolL 1:1.2 §:stä, Sen mukaan poliisin on aloitettava tutkinta, mikäli on perusteltua syytä olettaa, että henkilö on kadonnut tai joutunut onnettomuuden uhriksi, on poliisin ryhdyttävä tarpeellisiin toimiin henkilön löytämiseksi. Lain sanamuodon mukaista tulkintaa käyttäen voidaan todeta, että poliisille jää harkintavalta sen suhteen millaisiin toimenpiteisiin katoamistapauksen vuoksi ryhdytään.

Tilanteessa, jossa henkilö ilmoitetaan aamuyön tunteina kadonneeksi, kun ei ole ravintolaillan päätteeksi tullut ajoissa kotiin, on luonteeltaan täysin erilainen kuin ilmoitus,

⁷¹ *Pajujoja – Salminen* 1996, s. 116.

⁷² *Pajujoja – Salminen* 1996, s. 10.

⁷³ *Terry L. Castleman* 2000, s. 11.

kuin jossa henkilöstä ei ole lähipiirissä havaintoja useaan päivään. Ensiksi mainitussa tapauksessa voi riittää, että poliisi juttelee rauhoittavasti katoamisesta ilmoittavan lähiomaisen kanssa. Ravintolailta on hyvinkin voinut venähtää pitkäksi ja jatkoilta selvittyään palaa hyvin usein oma-aloitteisesti kotiin. Joskus käy niin, että henkilöllä on tarve kadota läheisiltään joksikin aikaa eikä katoaminen tällaisessa tapauksessa ole tietenkään lainvastaista⁷⁴. Toisessa esimerkkitalanteessa on poliisin perusteltua ja tarpeellista alkaa selvittää kadonneen henkilön taustoja ja katoamisen olosuhteita tarkemmin sekä tehdä alustavat puhutukset ja kuulustelut sekä kotietsinnät.

PolL 6:1 §:ä luo poliisille toimivaltaa ja velvollisuuden suorittaa poliisitutkinta, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi. Tutkinta tehdään siis tarpeellisuusharkinnan perusteella ja mikäli katoaminen katsotaan sen luonteiseksi, että poliisitutkinta on tarpeen, on poliisin huolehdittava tutkinnan käynnistämisestä. Lain sanamuodon mukaista tulkintaa käyttäen poliisin harkintaan jää katoamistapauksen olosuhteiden arviointi eli se, onko poliisitutkinta tarpeellinen. Mikäli tutkinta katsotaan tarpeelliseksi, ei poliisille jää harkintavaltaa siitä, kirjataanko ilmoitus. Ilmoitus tulee kirjata.

Henkirikoksen mahdollisuus on otettava huomioon. Kadonneet henkilöt ja henkirikokset linkittyvät toisiinsa lähinnä kaikkein vaikeimmin selvitettävistä henkirikoksista on käynnistynyt katoamisen tutkintana. Henkirikosta on alunperin tutkittu katoamisena ja henkirikos on paljastunut viimeistään siinä vaiheessa, kun ruumis tai sen osia on löydetty. Näille tapauksille on luonteenomaista se, että näytön saaminen rikoksen tekijästä on haasteellista.⁷⁵ Katoamistapaukseen liittyy läheisesti eri vaihtoehtojen huomioiminen ja vaihtoehdot yleensä tarkentuvat tutkinnan kuluessa. Yleensä voidaan päätellä henkilön joutuneen joko henkirikoksen uhriksi tai sitten niin, ettei katoamiseen epäillä liittyvän rikosta. Kadonnut löytyykin jonkin ajan kuluttua metsästä kuolleen, josta marjastaja on hänet löytänyt.

⁷⁴ Lönnroth ja Rantaeskola Poliisilaki- Kommentaari 2014, s. 146.

⁷⁵ Pajujoja ja Salminen 1996, s. 66.

6.1.1 Alustavat puhuttelut ja kuulustelut

Kuulustelut ovat mielestäni merkittävä osa poliisitutkintaa. Risto Lammi on 1994 laatimassaan tutkielmassa selvittänyt toimenpiteitä, joita poliisi kadonneen henkilön poliisitutkinnassa tekee. Toiseksi yleisin toimenpide oli puhuttaa lähiomaiset ja/tai tuttavat. Lammi pitää tutkielmassaan ongelmana poliisin perustyön vähäistä merkittävyyttä lähinnä siitä syystä, että lähiomaisia ja/tai tuttavien puhutteluita oli (36 puhutusta) ylivoimaisesti eniten kuulusteluiden jäädessä vähäisiksi (aionoastaan 9 kuulustelua). Lammin mukaan tarkasti kirjatuilla kuulusteluilla on paljon suurempi merkitys tutkinnan onnistumiselle kuin silloin, jos tyydytään puhutteluiden kirjaamisiin, joihin omat mielikuvat voivat vaikuttaa tai omiin muistiinpanoihin, jolloin ei päästä lähellekään siihen tarkkuuteen kuin mitä kuulusteluilla päästäisiin.⁷⁶

Lammin perusteluihin on helppo yhtyä. Nykyään vain lienee niin, että poliisin vähenevät voimavarat suunnataan sinne, missä niitä todella tarvitaan. Tosiasiassa massiivisten ja järjestelmällisten kuulusteluiden järjestäminen sitoisi paljon enemmän työntekijöitä yhteen työtehtävään kuin vaikkapa ovelta ovelle puhuttaminen tai nopeat puhelinpuhutukset. Ja kaikki tämä olisi pois poliisin perustoiminnasta esimerkiksi rikosilmoitusten vastaanotosta tai hälytystehtävien hoitamisesta.

Kadonneen henkilön poliisitutkinnassa tulee noudattaa soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä. Alustavassa puhuttelussa ja myöhemmin kuulusteluissa on huomioitava korostetusti henkilön asema. Aseman huomioiminen edesauttaa henkilön oikeuksien ja velvollisuuksien toteutumista. Poliisilain esitöissä linjataan, etteivät todistelurajoitukset ole voimassa kuolemansyyn tutkinnassa⁷⁷. E contrario tulkinnan mukaan kadonnutta henkilöä koskevassa poliisitutkinnassa todistelurajoitukset ovat voimassa. Joka tarkoittaisi sitä, että tutkinnan tarkoituksena on haitallisen oikeusseuraamuksen määrittäminen.

⁷⁶ *Pajuoja ja Salminen* 1996, s. 122.

⁷⁷ *HE 57/1994 vp.*, s. 74.

Kadonneen henkilön poliisitutkinnassa ei liene kyse haitallisen oikeusseuraamuksen määräämisestä eli asia ei siis ole yksinkertainen. POHA:n ohjeessa linjataan, että kadonneen henkilön omaisia ja läheisiä on kohdeltava poliisitutkinnassa kuultavina⁷⁸. Termi ”kuultava” esiintyy ETL 4:9.2 §:ssä, jossa todetaan, että henkilöä voidaan esitutkinnassa kohdella kuultavana, mikäli hänen asemansa on epäselvä.⁷⁹

Millaiset oikeudet ja velvollisuudet kuultavalla poliisitutkinnassa sitten on? Suoraa vastausta ei lainsäädännöstä tähän löydy. Lain esitöissä mainitaan, että henkilön aseman muutos tulee ilmoittaa mahdollisimman nopeasti. Edelleen henkilön aseman nopealla ilmoittamisella on merkitystä, koska esitutkinnan oikeudet ja velvollisuudet ovat riippuvaisia henkilön asemasta.⁸⁰ Aikajanelle sijoitettuna henkilöä, jonka asema on epäselvä, kohdellaan esitutkinnassa siis kuultavana ja informaation lisääntyessä ja henkilön aseman selventyessä tulee henkilön asema määrittää heti uudelleen ja aseman muutos tulee heti ilmoittaa.

Poliisitutkintaan sovelletaan ETL 4:9 §:ää siten, että henkilön aseman määrittämisen sijaan määritetään kuulemisen syy. Kuulemisen syy voi nähdäkseni liittyä siihen kuullaanko henkilö asianosaisena vai todistajana. Asianosaisena kuultaessa tulee voida määrittää ensinnäkin se, voidaanko henkilön perusoikeuksiin puuttua tutkimuksen lopputuloksena (tällöin ei totuudessa pysymisvelvollisuutta, asema PolL 6:2.2 §:n mukainen). Toisaalta tulee selvitettäväksi, pyrkiikö henkilö saamaan jonkin hallinnollisen edun (tällöin henkilöllä on totuusvelvollisuus, asema PolL 6:2.3 §:n mukainen).

⁷⁸ POHA dno 2020/2013/5229 (17.12.2013), s. 14.

⁷⁹ HE 14/1985 vp esiintyy termi ”kuultava” mutta mitä kuultavalla tarkoitetaan, jää epäselväksi.

⁸⁰ HE 222/2010 vp., s. 197. Ks. myös Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999 s. 209, jossa tuovat esiin, että mikäli poliisitutkinnan aikana ilmenee, että asianosainen on joutunut syytteen vaaraan ja aloitetaan esitutkinta, on asiassa olevan tutkinnanjohtajan velvollisuus ilmoittaa tästä asianosaiselle ja samalla on tehtävä merkintä pöytäkirjaan.

Todistajan asemaa määritettäessä voidaan yksinkertaisesti ajatella niin, että henkilö on tapahtumaan sikäli ulkopuolinen eikä hänellä ole varsinaisesti mitään intressejä jutun tutkimuksen lopputulokseen. Kadonnutta henkilöä koskevassa poliisitutkinnassa toisin kuin kuolemansyyn tutkinnassa, todistajalla on totuusvelvollisuus ja tietenkin perättömän lausuman rangaistusuhka. Lisäksi todistelurajoitukset olisivat voimassa kadonnutta henkilöä koskevassa poliisitutkinnassa e contrario verrattaessa kuolemansyyn tutkintaan.

Vaikuttaa näin ollen siltä, että kuolemansyyn tutkinnassa todistaja on hivenen ankaramman kontrollin alaisena kuin mitä kadonnutta henkilöä koskevassa poliisitutkinnassa ottaen huomioon, todistelurajoitukset. Kuolemansyyn tutkinnassa todistajalla on kuitenkin oikeus olla kertomatta seikkaa, joka voisi saattaa hänet tai lähiomaisen syytteen vaaraan. Sama oikeus on nähdäkseni argumentum a maiore ad minus myös kadonnutta henkilöä koskevassa poliisitutkinnassa.

Pohan ohjeessa tarkennetaan kuultavan kohtelua esitutkinnassa, josta siis voidaan ottaa johtoa poliisitutkintaan. Ohjeen mukaan henkilöä voidaan kohdella kuultavana, mikäli henkilön asema on epäselvä. Ensisijaisesti tulisi kuitenkin voida määrittää prosessuaalinen asema (asianosainen vai todistaja). Ja vähäisenkin rikosepäilyn ilmi tullessa tulisi henkilöä kuulustella rikoksesta epäillyn asemassa, koska tähän asemaan liittyy oikeus olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen.⁸¹

Poliisitutkinnassa kuultavaan sovellettaisiin PoL 6:2.3 §:n asianosaista koskevia säännöksiä. Pykälän mukaan muun kuin 2 momentissa tarkoitettun asioanosaisen on pysyttävä totuudessa tehdessään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan esitettyihin kysymyksiin. Tämä vastaa mielestäni läheisesti rikosasian asianomistajan velvollisuutta.

⁸¹ *POHA Dno 2020/2013/5229* (17.12.2013), s. 14.

Velvollisuus tarkoittaisi sitä, että kadonnutta henkilöä koskevan poliisitutkinnan asianosaisella on totuusvelvollisuus kaikista niistä asioista, joista hän ääneen lausuu. Asianosaisella ei siis ole oikeutta valehteluun ja valehtelu tulisikin arvioitavaksi henkilökohtaisesti kuulusteltaessa RL 15:2 §:n mukaisena perättömänä lausumana viranomaismenettelyssä. Asianosaisella on nähdäkseni myös oikeus jättää kertomatta sellainen seikka, jota kuulustelija ei ehkä hoksaa kysyä. Asianosaisena kuulusteltavalla on oikeus myös ETL 4:10 §:ssä mainittuun avustajaan kuulustelussa.

Kuinka alustavien puhutusten kertomukset voivat vaikuttaa myöhempään poliisitutkintaan? Alustavissa puhutuksissa kuullaan yleensä kadonneen lähiomaisia ja kavereita. Nähdäkseni alustavissa puhutuksissa tulee määritettäväksi se, kuullaanko henkilöä asianosaisena vai todistajan asemassa. Ja heti kun hänen asemansa selviää, on hänelle tuotava esiin aseman mukaiset oikeudet ja velvollisuudet. Kadonneen henkilön omaista kuultaessa asianosaisen on kerrottava totuudenmukaisesti kaikki se, mitä häneltä kysytään ja muistettava perättömän lausuman rangaistusuhka. Edelleen todistajan on kerrottava oma-aloitteisesti kaikki, mitä asiasta tietää muistutettuna tosin siitä, ettei ole pakko todistaa, jos kadonnut on kadonneen lähiomainen.

Pohan ohjeen määrittely kadonneen henkilön omaisten asemasta ”kuultavina” on mielestäni tulkinnanvarainen. Alustavan puhutuksen suorittajalle jää pohdittavaksi se, onko puhutettava asianosainen vai todistaja. Omaiset lienevät kuitenkin asianosaisia PoL 6:2.3 §:n mukaisesti, jolloin puhuteltavalle on kerrottava velvollisuudesta puhua totta, kun tekee selkoa tutkittavana olevaan asiaan ja vastatessaan poliisin esittämiin kysymyksiin. Aktiivista kertomisvelvollisuutta hänellä ei siis ole. Kadonneen kavereihin sen sijaan sovellettaisiin PoL 6:2.4 §:n todistajan asemaa, jolloin puhuteltavalle on tuotava ilmi hänen aktiivinen velvollisuutensa kertoa oma-aloitteisesti kaikki asiaan liittyvät seikat,

jotka tietää ja mitään salaamatta. Kadonneen henkilön tutkinnassa ei mielestäni ole kyse PoL 6:2.2 §:n mukaisesta selvityksestä tuleeko jollekin määrätä rangaistukseen verrattava seuraamus ja näin ollen todistajan asemassa olevalla puhuteltavalla ei olisi PoL 6:2.4 §:n mukaista oikeutta kieltäytyä todistamasta tai vastaamasta kysymykseen. Olennaista joka tapauksessa kuitenkin on, että puhuteltavan asema selvitetään mahdollisimman pian ja sen jälkeen kerrotaan heti puhuteltavalle hänen oikeudet ja velvollisuudet. Huomionarvoinen seikka on lisäksi se, ettei henkilökohtaisesti tai puhelimitse puhutettava henkilö syyllisty RL 15:2 §:n mukaiseen perättömään lausumaan viranomaismenettelyssä, koska tilanne ei ole henkilökohtaiseen kuulusteluun verrattava tapahtuma.

Millaisia menettelyvirheitä voi alustavissa puhutteluissa syntyä? Yleisin virhe voisi olla, ettei henkilön asemaa muisteta selvittää ja siitä seuraa myös aseman mukaisten oikeuksien ja velvollisuuksien kertomisen laiminlyönti. Kadonneen henkilön tutkinnassa vaikkapa lähiomainen voi kertoa oma-aloitteisesti kaikki, mitä asiasta tietää. Ja näin omalla panoksellaan pyrkii siihen, että kadonnut löytyisi ja poliisin työ helpottuisi. Tämä on tietysti täysin ymmärrettävää. Mikäli näin käy, voidaan toki nähdäkseni kaikki tieto, joka puhutuksessa saadaan hyödyntää ainakin tutkinnan suuntaamisessa.

Mitä haittaa poliisitutkinnalle voi syntyä siitä, mikäli asiaosainen kertoo oma-aloitteisesti asiaan liittyvää relevanttia tietoa poliisille? Jutun selviämisen kannalta lienee vain hyvä, että informaatiota saadaan mahdollisimman paljon. Asia ei kuitenkaan ole niin yksioikoinen. Suomessa on omaksuttu vahva todistamisteoria, johon on kuitenkin säädetty rajoituksia esimerkiksi todisteiden hankkimiseen liittyen. Kiellot rajoittavat sitä, miten todiste saadaan hankkia. Sen sijaan kiellot eivät puutu kysymykseen todisteen hyödynnettävyydestä.⁸²

---

⁸² Hirvelä 2003 s. 22.

Mikäli alustavassa puhuttelussa on unohdettu kertoa henkilön negatiivisesta totuusveloitteesta ja henkilö todellisuudessa puhuu ikään kuin olisi todistaja eli aktiivisen totuusveloitteen tapaisesti, voidaanko tällaista lausumaa hyödyntää? Henkilö esimerkiksi nimeää useita henkilöitä, jotka ovat katoamisajankohtana kadonneen seurassa olleet. Tilanne olisi puhuteltavalle aivan toinen, jos hänelle ennen hänen kertomaansa olisi tehty selkoa, että hänen tarvitsee puhua totta vastatessaan kysymykseen ja tehdessään asiasta muuten selkoa. Puhuteltavahan voi jälkeinpäin katua sanomaansa ja olla pettynyt siihen, että paljasti sellaisten henkilöiden nimiä poliisille, joiden kanssa pelkää menettävänsä tämän takia hyvät ystävyysuhteet. Tilanne mutkistuisi mielestäni puhuteltavan kannalta entisestään, mikäli poliisi päättäisi puhuttaa saati kuulustella nimetyt henkilöt.

Mikäli henkilö kuullaan poliisitutkinnassa aluksi totuusvelvollisuuden alaisena ei tätä lausumaa yleisesti ottaen voida ottaa huomioon enää myöhemmin mahdollisessa rikosprosessissa, mikäli henkilöä kuullaan samaan asiaan rikoksesta epäiltynä. Toisaalta poliisitutkinnassa kuultavalla lähiomaisella on oikeus vaieta seikasta, joka voisi saattaa hänet tai lähiomaisen syytteen vaaraan.

Lainsoveltajan kannalta haasteellisia ovat ne katoamistilanteet, joissa henkilö on kadonnut ja löytyy myöhemmin kuolleen epäillyn henkirikoksen uhrina. Kadonneiden henkilöiden tutkinnat ja henkirikokset linkittyvät toisiinsa niissä tapauksissa, joissa henkirikos on tullut ilmi kadonneen henkilön tutkinnan yhteydessä. Nämä tapaukset ovat poliisille kaikkein haastavimpia selvittää.⁸³ Vielä siinä vaiheessa, kun tutkitaan pelkkää katoamista, tulee kuulusteltavien henkilöiden asemaan kiinnittää korostetusti huomiota. Tässä tilanteessa korostuu intressiristiriita toisaalta katoamisen ja epäillyn rikoksen selvittämiseksi sekä toisaalta kuultavan perusoikeuksien toteutumiseksi. Rikosasian ollessa kyseessä, ei

⁸³ *Pajujoja ja Salminen* 1996, s. 66. Ks. myös *Helminen – Kuusimäki – Salminen* 1999 s. 205, jossa todetaan kadonneen henkilön poliisitutkinta on muodoiltaan ja laajuudeltaan samankaltaista tutkintaa kuin henkirikostutkinta.

kenenkään tarvitse myötävaikuttaa oman asiansa selvittämiseen. Tämän periaatteen tulisi nähdäkseni olla selvillä jo asianmukaisesti suoritettussa poliisitutkinnassa.

PolL 2:6 §:ssä annetaan poliisimiehelle toimivaltuus asuntoon sisään pääsyyn ja suorittaa siellä tarvittaessa etsintä, mikäli on perusteltua syytä olettaa, että etsinnässä löydetään kuollut henkilö. Poliisin on aloitettava poliisitutkinta, mikäli henkilön epäillään olevan avun tarpeessa tai joutuneen rikoksen tai onnettomuuden uhriksi⁸⁴. Milloin tiedetään, että kadonnut kykenee heikosti huolehtimaan itsestään eli on vanhus tai lapsi taikka henkilön epäillään joutuneen rikoksen uhriksi, on etsintä- ja tutkintatoimenpiteet käynnistettävä välittömästi⁸⁵. Tämä on hyvin ymmärrettävää tilanteissa, joissa pieni lapsi katoaa vanhemmiltaan lähimetsään. Tällaisessa tilanteessa on hyvin tärkeää, että etsintä päästään aloittamaan mahdollisimman nopeasti, koska pieni lapsi on täysin puolustuskyvytön ulkoisia uhkia vastaan. Hän voi vaikkapa hukkaa syvään ojaan.

Poliisitutkinnan yhteydessä voi poliisi tiedustella PolL 4:3 §:n perusteella kadonneen tilitietoja pankilta. Näistä tiedoista voidaan hyvinkin päätellä, onko henkilö ylipäänsä elossa vai ei. Mikäli tilitiedoista löytyy tapahtumia vielä katoamisen jälkeen tulee mietittäväksi, käyttääkö tiliä kadonnut itse vai jokin toinen henkilö. Tilin käyttämättömyys puolestaan viittaa siihen, että henkilö on todella kadonnut ja saattanut joutua jopa henkirikoksen uhriksi.⁸⁶

Poliisitutkinnassa tulee pystyä selvittämään ensisijaisesti se, onko kyseessä rikos vai ei. Etenkin epäselvissä kuolemantapauksissa joudutaan tekemään hyvinkin tarkkaa työtä, jossa paikkatutkijat ja taktiset tutkijat tekevät tiiviisti yhteistyötä.

---

⁸⁴ HE 224/2010 vp. s. 142.

⁸⁵ POHA Dno 2020/2013/3057, s. 5.

⁸⁶ Pajuoja – Salminen 1996, s. 15.

6.1.2 Poliisiasiantietojärjestelmästä poimittujen kadonneita henkilöitä koskevien ilmoitusten tarkastelu

Otannassa on yhteensä 10 kpl kadonnutta henkilöä koskevia poliisitutkintailmoituksia. Yleispiirre näissä ilmoituksissa oli, että kadonneen henkilön tutkinnassa on käytetty runsaasti puhuttelutietoja (puhelinpuhutuksia ja puhutuksia tapahtumapaikalla) tutkinnan ohjaamistarkoituksessa; puhutuksissa saadaan monesti uusia nimiä, jotka liittyvät läheisesti kadonneeseen henkilöön. Näin puhutuksissa on saatu esiin uusia henkilöitä, joilla on voinut olla hyvinkin merkittävää tietoa kadonneeseen henkilöön liittyen. Olennaista on havaita, että poliisille on saatu puhutuksissa uutta tietoa muun muassa kadonneen mahdollisista olinpaikoista, joita on voitu tutkinnan aikana käydä tarkastamassa. Toisaalta tutkintailmoituksen selosteosioista päätellen vaikuttaisi, että kuulusteluita käytetään varsin harvakseltaan tutkinnan menetelmänä kadonnutta henkilöä koskevassa poliisitutkinnassa.

Kuulustelut on suunnattu lähinnä lähiomaisiin ja tämä on tietysti täysin ymmärrettävää; onhan heillä usein paras tieto omaisensa henkilötiedoista, lempipaikoista ja ystävistä. Kuulustelulla on tavallaan haettu vahvistus kadonnutta henkilöä koskeviin esitietoihin, jotka on voitu kirjata alustavassa puhuttelussa tai jopa sähköisen ilmoitusjärjestelmän kautta.

Pohdittaessa sitä, onko poliisi toiminut otoksen käsittävissä poliisitutkinnoissa oikein, on ensinnäkin todettava, ettei tutkintailmoitusjäljennöksistä aukottomasta selviä, kuinka montaa henkilöä on todellisuudessa kuulusteltu. Kirjauskäytännöt vaihtelevat eikä tavatonta ole, että tutkija on jättänyt tutkintailmoituksen selosteeseen tehdyn merkinnän tekemättä, vaikka olisi kuulustelun tehnytkin. Yleisellä tasolla ilmoituksia tarkasteltaessa voin todeta, että kuulusteluita on tehty niissä tilanteissa, joissa alustavassa puhuttelussa saadun tiedon on katsottu olevan niin merkittävä, että henkilön lausuma on pitänyt kirjata muodollisessa menettelyssä eli kuulustelussa paperille.

Järjestelmälliset kuulustelut sitovat poliisin voimavaroja mutta toisaalta kuulusteluiden avulla saadaan tiedot kirjatuksi tarkalleen vastaisen varalle. Toisin kuin alustavien

puhutteluiden osalta, jotka usein kirjataan muistiinpanojen tai ulkomuistin pohjalta. Vaarana on, että jokin tärkeä asia jää kirjaamatta. Toinen kuulusteluja puoltava seikka on sen määrämuotoisuus. Eli kuulusteltava on velvollinen henkilökohtaisesti läsnäollessaan puhumaan totta jopa RL 15:2 §:n rangaistusuhalla. Kuulusteluita voitaisiin näin hyödyntää enemmän näyttönä ja perustella joitakin tutkintatoimenpiteitä esimerkiksi kotietsintöjä paremmin kuin pelkkien puhelinpuhutustietojen perusteella. Kuulusteluiden myötä tutkinta olisi ikään kuin tehokkaampaa.

Kadonnutta henkilöä koskevissa poliisitutkinnan kuulusteluissa eräs merkittävin piirre oli, että kuulusteluun on otettu niitä henkilöitä, jotka parhaiten tuntevat kadonneen, yleensä lähiomainen tai kadonneen kaveri. Tämä on mielestäni luonnollista, koska yleensä ilmoituksen kadonneesta henkilöstä tekee juuri lähiomainen tai kadonneen hyvä ystävä. Näin ollen voidaan olettaa, että kadonneen lähiomaisella tai kaverilla on ilmennyt alustavan puhuttelun aikana sen verran katoamiseen liittyvää relevanttia tietoa, joka on haluttu ottaa kuulustelussa paperille.

Toinen merkittävä seikka omaisten osalta on se, että samassa kuulustelutilanteessa on omaisilta otettu kadonnutta koskevat henkilötiedot kaikkine henkilötuntomerkkeineen poliisiin rekisteriin.

6.2 Kuolemansyyn selvittäminen

Laki kuolemansyyn selvittämisestä (1.6.1973/459, kuolemansyyn selvittämisestä annettu laki) antaa poliisille toimivallan tutkia kuolemantapauksia. Kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 1 §:n mukaan kuolemasta on ilmoitettava joko poliisille tai lääkärille. Saman lain 7 §:n mukaan poliisi velvoitetaan⁸⁷ suorittamaan tutkinta, mikäli kuoleman ei tiedetä

⁸⁷ *Kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 3:7.1 §:n mukaan ”kuolemansyyn selvittämiseksi poliisiin on suoritettava tutkinta.”* Lain sanamuodon mukaisen tulkinnan mukaan poliisille ei jätetä harkintaa vaan tutkinta on suoritettava. Ks. myös *kuolemansyyn selvittämisestä annetun asetuksen* (21.12.1973/948) 3:7 §:ä, joka antaa poliisille toisaalta hieman harkintavaltaa tehdä arvio siitä, mikä kuoleman olisi aiheuttanut. Ja jos poliisi katsoo, että on olemassa kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 3:7 §:ssä mainittuja seikkoja, on kuolema tutkittava. Toisaalta on otettava huomioon myös se, että ensiarvio kuoleman aiheuttajasta voi tutkinnan kuluessa muuttua ja esimerkiksi normaali kuolemansyyn selvittäminen voi muuttua rikostutkinnaksi, jolloin tapausta tutkitaan poliisitutkinnan ohessa rikoksen esitutkintana.

johtuneen sairaudesta tai vainajan viimeisintä sairautta ei ole lääkäri hoitanut. Edelleen kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 7.1,2 §:n mukaan on poliisin suoritettava tutkinta mikäli kuoleman on aiheuttanut rikos, tapaturma, itsemurha, ammattitauti, myrkytys tai hoitotoimenpide tai kun on aihetta epäillä kuoleman johtuneen jostakin sellaisesta syystä tai mikäli kuolema on muuten kohdannut yllättävästi.

Kuolemansyyn selvittämisestä annettu laki antaa siis yksiselitteisesti poliisille toimivallan ja jopa velvollisuuden tutkia edellä luetellut kuolintapaukset. Jos poliisi tapaa tarkastustehtävällä henkilön kuolleen, antaa kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 7 §:ä poliisille toimivallan alkaa tutkia asiaa.

Tutkinta tehdään noudattaen mitä PolL 6:1 §:ssä säädetään, mikäli tapauksessa ei ole syytä epäillä rikosta. Poliisilain 6:1 §:n mukaan poliisin on suoritettava poliisitutkinta mikäli muualla laissa niin säädetään; tässä tapauksessa kuolemansyyn selvittämisestä annettu laki.⁸⁸ Lain sanamuodon mukaista tulkintaa käyttämällä voidaan todeta, että poliisi voi mennä kotirauhan suojaamalle alueelle poliisilain poliisitutkinnan suorittamista koskevin säännöksin ja suorittaa kuolemansyyn tutkintaa kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 3:7 §:n mukaisesti.

Kiiskan mukaan tutkinta pitäisi suorittaa joutuisasti. Tutkintaintressinä on poliisilla selvittää, mikä kuoleman on aiheuttanut. Kuolemansyyn selvittäminen kuuluu nopeasti hoidettaviin asioihin. Tavoitteena on selvittää oikeuslääketieteellisen kuolemansyyn tutkinnan päätavoite: liittykö tapaukseen rikos vai voidaanko se poissulkea?⁸⁹

Vuonna 1992 Suomessa sai surmansa 500 ihmistä. Puolet rikoksista aiheutui liikenteessä ja neljännes kuoli henkirikoksen (murha tai tappo) uhrina. Huomionarvoista on, että itsemurhia oli melkein kymmenkertainen määrä henkirikoksiin verrattuna.⁹⁰ Joissakin kuolemansyyn tutkintatilanteissa on epäselvää, onko henkilö kuollut omankäden kautta vai

⁸⁸ Ks. myös PolL 1:1.2 §:ä, jonka mukaan poliisin on hoidettava muualla laissa sille säädetty tehtävät.

⁸⁹ *Kiiski* 2009, s. 53. Ks. myös *Mäkelä – Tapani – Lehtimäki – Frände* 2013, s. 114, jossa palokuoleman selvittäminen oli edellyttänyt palonsyyn tutkintaa, jotta ulkopuolisen osuus voitiin kuolemassa poissulkea. Palonsyyn tutkinnan suorittamisen jälkeen voitiin kuolemansyyn tutkinta päättää nimikkeellä ei rikosta.

⁹⁰ *Wiik* 1992, s. 5.

onko hän joutunut henkirikoksen uhriksi.

Toisaalta tapaturman ja henkirikoksenkin välinen rajanveto on joissakin kuolemansyyn tutkimuksissa haasteellista. Vuonna 1996 poliisiin tietoon tuli 173 tapausta, joissa ainakin yksi henkilö on saanut väkivaltaisesti surmansa. Näistä tapauksista 24 prosenttia tekijöistä oli tehnyt tekonsa lyömällä, potkimalla, tönimällä tai kuristamalla. Kaksi tekijää oli käyttänyt teossaan myrkkyä.⁹¹ Näissä ilman välineitä tehdyissä henkirikoksissa on haasteellista tutkia se, liittyykö tapahtumaan rikosta vai ei.

Tapauksissa tulee yleensä arvioitavaksi tapaturman ja henkirikoksen välinen punninta. Mikäli vainajassa on selkeästi puukon jättämiä jälkiä ampumavammasta puhumatakaan, on yleensä helppo todeta vainajan joko tehneen itsemurhan tai joutuneen henkirikoksen uhriksi. Toisaalta haluttaessa selvyyttä siitä, onko kuolema henkirikos vai itsemurha, voidaan apuna käyttää muun muassa ruumiin asennon muuttumista kuoleman jälkeen. Kuoleman jälkeen kehossa tapahtuu muutoksia, joihin peilaamalla voidaan selvittää onko vainajaa esimerkiksi siirretty kuoleman jälkeen.⁹²

Yhtä kaikki jokainen kuolemantapaus tulee tutkia huolellisesti. Asia voidaan ajatella myös perusoikeuksien näkökulmasta. Jokaisella ihmisellä on tärkein ihmisoikeus eli oikeus elämään. Henkirikos on suurin rikos ihmistä ja ihmisyyttä kohtaan. Selvittämätön henkirikos asettaa selvittämispaineen demokraattisessa oikeusvaltiossa. Selvittämispaine kohdistuu viranomaisiin ja mikäli he eivät kykene selvittämään rikosta, voidaan ajatella heidän olevan välinpitämättömiä selvittämään näitä rikoksia. Pahimmillaan selvittämättömillä henkirikoksilla on oikeusvaltiota ja yhteiskuntamoraalia murentava vaikutus. Tämän vuoksi demokraattisen oikeusvaltion ei tule sallia, että henkirikokset jäisivät selvittämättä.⁹³ Tutkinnallinen intressi on siis suuri, olipa kyse kuolemansyyn tutkimuksesta eli poliisitutkinnasta, jossa ei ole rikosepäilyä tai sitten henkirikoksesta. Ensipartion tullessa paikalla yleensä selviää liittyykö tapahtumaan rikosta vai ei. Yleensä se selviää jo poliisipartion läsnäollessa mutta joskus joudutaan eristämään tutkimuspaikka

---

⁹¹ *Kivivuori* 1999, s. 9 ja 15.

⁹² *Nickell and Ficher* 1999, s. 249.

⁹³ *Kuosma* 2006, s. 318.

lisäselvityksien vuoksi sekä tekemään tarkempi paikkatutkinta rikoksen poissulkemiseksi.

Kotietsinnöillä sekä todisteiden keräämisellä niin alustavin puhutteluin kuin kuulusteluinkin on tärkeä merkitys asian nopealle selviämiseksi. Voidaan esimerkiksi ajatella tilannetta, jossa henkilö on kuollut kotiinsa ja verijäkiä on siellä täällä ja vainajalla on esimerkiksi päässään vertavuotavia ruhjeita. Tutkintaa hankaloittaa edelleen se, mikäli vainajan viimeisimmistä liikkeistä ei ole tarkempaa tietoa. Tutkinnassa tulee näin ollen ottaa huomioon mahdollisen väkivallan aiheuttama kuolema. Toisaalta myös tapaturmaisen kuoleman mahdollisuus.

Tutkintapaikka on joskus tarpeen eristää lisäselvityksien ajaksi. Esimerkiksi sairaalan antamalla sairaskertomuksesta voi ilmetä, että henkilö sairastaa vaikkapa epilepsiaa ja on huonojalkainen. Näihin vaivoihin on voitu määrätä lääkitys. Lisäksi vainajalla on voinut olla alkoholiongelmia. Kotietsinnässä voidaan löytää esimerkiksi lääkkeitä, tyhjiä viinapulloja ja vaikkapa rollaattori tai kävelykeppi, jotka vahvistavat sairaalasta saatua lausuntoa. Tällaisessa tapauksessa voitaisiin ajatella henkilön kuolleen tapaturmaisesti vaikkapa kaatuessaan voimakkaan humalatilaa vuoksi ja lyömällä kaatuessaan pahoin pänsä.

Toisaalta voidaan ajatella niinkin, ettei sairaskertomuksesta löyty tietoja ja henkilö on ollut eläessään terve. Tällaisessa tapauksessa herää epäily henkirikoksesta. Näissä tilanteissa on tärkeää alkaa puhuttaa naapureita ja muita vainajan lähisukulaisia ja kavereita sekä kuulustella oikeuksista ja velvollisuuksista muistutettuna. Tutkintaintressin ollessa suuri hyväksyttäneen myös syvällisempi kajoaminen perusoikeuksiin eli kotirauhan suojaan ja henkilön prosessuaalisiin oikeuksiin.

Poliisihallituksen kirjeen mukaan kuolemansyyn selvittämisessä on tarpeen hankkia muun muassa seuraavia tietoja: seikat, joiden perusteella voidaan todeta henkilö kuolleeksi, kuoleman ajankohta, kuolinolosuhteet ja niissä vallinneet seikat sekä selvitetään vainajan

henkilöllisyys.⁹⁴

DNA-tunnisteen avulla voidaan määrittää vainajan henkilöllisyys saada ja se tulisi ottaa talteen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tutkintaa. Mikäli näin ei tehdä, on vaarana, että kadonneen asunto vuokrataan uusille asukkaille ja samassa yhteydessä kadonneen omaisuus voi hävitä. Esinetodisteiden, joista saadaan kadonneen DNA ovat merkittävässä osassa niitä tapauksia, joissa kadonnut löytyy mädäntyneenä tai muutoin tuhoutuneena. Tällaisissa tapauksissa henkilö voidaan tunnistaa DNA-tunnisteen perusteella. Näin DNA-tunnistus voi muodostua tärkeäksi osatekijäksi vainajan tunnistuksessa. Vainajan tunnistus on tärkeää jo virallisten asiakirjojen luotettavuuden toteamiseksi. Näin omaiset voivat hakea testamenttia ja muita etujen sekä vakuutusten maksua.⁹⁵ Tunnisteita voidaan vertailla jopa valtioiden kesken. Tästä hyvänä esimerkkinä on Prumin sopimus, jossa EU:n tavoitteena on, että kaikki EU-valtiot voisivat automaattisesti etsiä toistensa DNA-rekistereistä osumia. Keväällä 2016 EU-maista 22 kpl oli liittynyt sopimukseen.⁹⁶

6.2.1 Alustavat puhuttelut ja kuulustelut

Kadonnut henkilö voi löytyä vuosien päästä kuolleena. Näissä tilanteissa on ensiarvoisen tärkeää, että poliisi suorittaa jo heti poliisitutkinnan alkuvaiheessa perusteellisen tutkinnan puhutuksineen, kuulusteluineen, tiedusteluineen ja etsintöineen. Näin vanha juttu voidaan ottaa uudelleen tutkintaan helposti eikä asioita ole jäänyt kirjaamatta tai muistin varaan.⁹⁷

Nykyaikana ihmiset liikkuvat maasta toiseen helposti ja osa jopa yksin. Ei ole tavatonta, että henkilö voi menehtyä reissullaan ja löydettyä ei ole mitään henkilöpapereita

⁹⁴ Poliisitutkinta kuoleman johdosta, *Pohan kirje* 2020/2013/4591. Ks. myös *AOA* 1732/4/09 (7.6.2010) päätös, jossa apulaisoikeusasiamies korostaa vainajan henkilöllisyyden toteamisen ja kuolemasta ilmoittamisen tärkeyttä. Apulaisoikeusasiamies kiinnitti poliisimiesten huomiota riittävään vainajan omaisuuden selvittämiseen. Tässä tapauksessa kuolinviestiä ei oltu saatu toimitetuksi, kun lähiomaisia ei oltu saatu selvitettyä ja tätä ei olisi tapahtunut, mikäli poliisimiehet olisivat tutkineet vainajan rahapussin, josta olisi löytynyt lähiomaisen puhelinnumero.

⁹⁵ *Nickell and Fisher* 1999, s. 246 ja 247.

⁹⁶ *Widen Christina* 2016, s. 18 *Prum-sökningar av dna-profiler i EU*, Kriminal Teknik.

⁹⁷ *Laukka Minna* 2015, s. 19. Arkusjärven arvoitus. Evidenssi.

mukana.⁹⁸ Näin ollen unohtaa ei myöskään sovi todisteiden keräämistä kadonneen henkilön kotoa. Tärkeää on taltioida esineet, joista saadaan taltioiduksi henkilön DNA. Saatua tunnistetta voidaan sitten myöhemmin verrata mahdollisen vainajan DNA-tunnisteeseen. Tällaisissa tapauksissa poliisi voi perustella kotietsinnän todisteiden löytymiseksi nähdäkseni suoraan PoL 6:4 §:n perusteella; onhan tutkinnan kohteena kadonneen asunto ja todisteiksi voidaan kerätä esineistöä, jolla voidaan katsoa olevan merkitystä asian selvittämiseksi. Lisäedellytyksenä mainitaan, että esineen haltuunotolla voidaan olettaa perustellusti olevan tärkeä merkitys asian selvittämiseksi.

Tämä on mielestäni hyvin tärkeää. Etenkin kuulusteluiden suorittamisella päästään tutkinnan merkittävyyden kannalta parhaaseen lopputulokseen. Oletetaan, että kadonneella henkilöllä on ollut kostea illanvietto kavareiden kanssa ja jossakin vaiheessa henkilö on poistunut paikalta eikä hänestä ole tämän jälkeen saatu havaintoja. Kaveripiiri on tärkeää puhuttaa ja vielä tärkeämpää kuulustella. Mielestäni voidaan aiheellisesti kysyä, onko puhutuksen aikana, joka joskus tehdään myös puhelimitse, helpompaa syyllistyä jopa valehteluun verrattuna tilanteeseen, jossa kaveriporukka kutsutaan poliisiasemalle henkilökohtaisesti kuulusteltavaksi. Kuulustelu on määrämuotoinen tilaisuus, jossa kuulusteltavan oikeudet ja velvollisuudet tuodaan kuulustelun aluksi ilmi.

Todistajan kuulustelussa henkilöillä on totuusvelvollisuus ja lausunto annetaan rangaistusuhan alaisena. Uskoakseni tässä tilanteessa kuulusteltavalla on suurempi kynnys valehteluun kuin mitä puhelimitse annetussa puhutustiedossa. Mikä olennaisinta, jos tapahtuma kääntyykin myöhemmin henkirikokseksi, on poliisilla kertynyt tutkintaineistoa kuulustelupöytäkirjoineen jo poliisitutkinnan puolelta.

Henkilön alustavassa puhutuksessa sekä kuulustelussa annettuja lausumia voidaan käyttää tutkinnan suuntaamiseen eli suunnata kotietsintöjä tietyille paikoille, kerätä todisteita ja puhuttaa tai kuulustella ihmisiä. Sen sijaan arveluttavaa on ottaa vaikkapa henkilö kiinni pelkästään poliisitutkinnassa annetun alustavan puhuttelun pohjalta ottaen huomioon PoL

⁹⁸ Ks. *Pajuja ja Salminen* 1996, s. 78-79, jossa tuovat esiin huolen ulkomailla kadonneiden kuoleman selvittämisen tasosta. Ongelmana näissä tapauksissa on lähinnä tiedon niukkuus. Kadonneita on rekisteröity tuntemattomiksi vainajiksi eikä heidän henkilöllisyyttään ole voitu selvittää.

6:2.4 §:n totuusvelvoite sekä RL 15:2.1,2 §:ä, jonka mukaan muu kuin rikosasian epäilty antaa henkilökohtaisesti väärän tiedon asiassa tai ilman laillista syytä salaa asiaan kuuluvan seikan.

Puhuteltava henkilö voi mielestäni tällaisessa tapauksessa kertoa vaikkapa olleensa tapahtumapaikalla, kun henkilö katosi. Myöhemmin poliisi voi rikoksen esitutkintavaiheessa kohdistaa samaiseen henkilöön pakkokeinoja vaikka ottaa henkilö kiinni. Tällaisessa tapauksessa voitaneen aiheellisesti kysyä, onko henkilö itsekriminointiusuojan vastaisesti otettu kiinni? Henkilö on tavallaan pakotettuna totuusvelvollisuuden ja rangaistusuhan alaisena kertonut olleensa tapahtumapaikalla poliisitutkinnassa mutta myöhemmässä rikoksen esitutkinnassa henkilön asema onkin muuttunut rikoksesta epäilyksi. Epäiltyyn on oltava jokin konkreettinen peruste ja pelkästään henkilön kiinni ottaminen poliisitutkinnassa annetun todistajan lausuman pohjalta on vähintäänkin arveluttavaa. Etenkin, jos on käynyt niin, ettei poliisi ole puhuttelun aikana kertonut henkilölle hänen oikeudestaan vaieta, mikäli katsoo joutuvansa asiassa syytteen vaaraan. OK 17:18 §:n mukaan kenenkään ei tarvitse todistaa itseään vastaan.

Todistajan on siis kerrottava kaikki mitä asiasta tietää, totuudenmukaisesti ja henkilökohtaisesti läsnäollessa kuulusteltavaa vastaan voidaan kohdistaa myös RL 15:2 §:n mukainen perättömän lausuman rangaistusuhka. Vuoden 1994 poliisilain esitöissä määritetään, että muuhun kuin silloisen PolL 38:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön on sovellettava todistajaa koskevia säännöksiä. Oikeuskirjallisuudessakin annetaan hyvin selkeä esimerkki siitä, missä asemassa kuolemansyyn tutkinnassa vainajan lähiomaisia tulee kuulla. Perimysoikeus tai lähisukulaisuus ei tee kenestäkään kuolemantapauksessa asianosaista. Näin ollen lähisukulaisia tulee kuulla poliisitutkinnassa todistajan asemassa.⁹⁹

Lain esitöissä on maininta siitä, että poliisitutkinnassa todistajalla on velvollisuus on oma-aloitteisesti ja totuudenmukaisesti ilmaista kaikki tietonsa tutkittavassa olevassa asiassa.

⁹⁹ *Helminen – Kuusimäki – Salminen* 1999, s. 207.

Totuusvelvoite on siis sama kuin todistajalla rikosasiassa. Todistelurajoitukset eivät ole pääsääntöisesti voimassa kuolemansyyn tutkinnassa, koska tutkinnan tarkoitus ei ole selvittää PolL 6:2.2 §:n haitallisen oikeusseuraamuksen määrittämisen edellytyksiä. Vainajaa ei myöskään voida pitää tutkinnan asianosaisena. Huomionarvoista on, että todistajalla olisi kuitenkin oikeus olla kertomatta seikkaa, joka voisi saattaa hänet tai hänen lähiomaisensa syytteen vaaraan.¹⁰⁰

Lain esitöiden sanan mukaista tulkintaa hyväksikäyttäen voitaneen todeta, että esimerkiksi todistajalla, joka vainajan lähiomainen, on velvollisuus todistaa, mutta hän voi jättää kertomatta kuulustelussa sellaisen seikan, jonka kertomisella saattaisi itsensä tai lähiomaisensa syytteen vaaraan. Eli toisin sanoen henkilön tulee totuusvelvollisuuden ja rangaistusuhan alla kertoa kaikki mitä asiasta tietää mutta hänen tulee myöskin osata ja uskaltaa kuulustelun kuluessa jättää kertomatta sellainen seikka, joka voisi olla raskauttava häntä itseään tai muuta lähiomaistaan vastaan. Toisaalta sanamuodon mukaista tulkintaa käyttämällä voi päätellä, ettei todistajalla ole oikeutta olla todistamatta asiassa eikä hänellä myöskään ole oikeutta valehteluun.

Otan esimerkiksi tilanteen, jossa omainen on jättänyt hälyttämättä apua vielä hengissä olleen uhrin vaikkapa puolison pyynnöstä. Tällainen tilanne voisi syntyä vaikkapa silloin, kun uhri on eläessään ollut masentunut ja hänellä on ollut itsetuhoisia ajatuksia. Henkilö on humalapäissään kaatunut ja satuttanut vaikkapa päätään ja jäänyt ulkosalle kesäisenä iltana pihalle makaamaan. Uhrin puoliso on nähnyt tapahtuman mutta jättänyt uhrin vakaasta pyynnöstä olla hälyttämättä apua paikalle. Käy sitten niin, että uhri löytyy aamulla pihamaalta kuolleena.

Voidaan aiheellisesti kysyä, onko omaisella oikeus olla kertomatta poliisitutkinnan todistajan kuulustelussa seikkaa, että hän jätti avun soittamatta. Tällöinhän hän asettaisi itsensä syytteenvaaraan esimerkiksi RL 21:15 §:n pelastustoimen laiminlyönnin osalta.

¹⁰⁰ HE 57/1994 s. 74. Ks myös HE 224/2010 s. 144, jossa tyydytään toteamaan PolL 6:2 §:n osalta, että pykälän 3 ja 4 momenttia sovelletaan ETL 7 luvun 6-8 §:n sijaan. Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999 ovat samalla linjalla vuoden 1994 poliisilain esitöiden kanssa todetessaan Poliisioikeus- kirjassaan s. 207, että myöskään muut OK todistelurajoitukset eivät periaatteessa ole voimassa kuolemansyyn tutkintaa koskevassa poliisitutkinnassa.

Lainkohdan mukaan, joka tietäen toisen olevan vakavassa hengenvaarassa on tälle antamatta apua tai hankkimatta apua, jota häneltä voitaisiin kohtuudella olosuhteet huomioiden odottaa, on rangaistava joko sakkoon tai kuuden kuukauden vankeuteen. Lisäksi kyseeseen voisi hyvinkin tulla RL 21:8 §:n kuolemantuottamus, jonka mukaan henkilö, joka huolimattomuuttaan aiheuttaa toisen kuoleman, on tuomittava kuolemantuottamuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Törkeästä kuolemantuottamuksesta säädetään puolestaan RL 21:9 §:ssä.

Ei siis ole lainkaan yhdentekevää kuulusteluprosessin kulku ja se, että kuulustelijan on ex officio tuotava esiin kuulusteltavan oikeudet ja velvollisuudet. Mikään ei toki estä sitä, että kuulusteltava haluaa kertoa asiat niin kuin ne ovat menneet ja tunnustaa teon. Tämä on täysin laillista ja suorastaan toivottamaa. Mutta mikäli kuulusteltavalle on unohdettu kertoa hänen oikeutensa kuulustelussa ei hänen tunnustus ole välttämättä pätevä. Myöhemmin olisi mahdollista epäillä perustellusti, että vaikkapa todistajan asemassa olevaa omaista on painostettu tunnustukseen vieläpä RL 15:2 §:n perättömän lausuman rangaistusuhalla muistutettuna.

Voidaan aiheellisesti kysyä, kykeneekö tavallinen lainkuuliainen kansalainen tällaisen paineen alla jättämään kertomatta itselle tai lähiomaiselle raskauttavan seikan ollessaan henkilökohtaisesti poliisin kuulusteltavana? Vastaako tällainen prosessin kulku oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusvaatimuksia? Olisiko olisiko todistajalla olla tarpeen jopa avustaja kuulustelussa? Intressivertailun toinen puoli on taas se, että yhteiskunta ei voi sallia selvittämättömiä henkirikoksia ja viranomaisten on aktiivisesti pyrittävä ne selvittämään. Ja mikäli kuulusteltava vapaaehtoisesti asian tunnustaa, on tunnustus otettava tietysti vastaan.

Yleinen oikeustaju ja ylipäänsä uskottavan oikeusjärjestyksen ylläpito vaatii tehokkaita tutkintatoimenpiteitä kuolemantapauksiin liittyen. Vertailussa on siis kuulusteltavan henkilön oikeus olla myötävaikuttamatta oman rikoksensa selvittämiseen ja tutkintaintressi kuolemansyyn selvittämiseksi. Vaikkakin kyseessä on poliisitutkinta, mutta analogisesti ajateltuna kuulusteltavan asema on mielestäni käytännössä aivan sama kuin rikoksesta

epäillyn oikeus olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen.

6.2.2 Kotietsintä

Nykyisellään poliisitutkinnan suorittamiseen vakituiseissa asumisessa käytettävässä tilassa vaaditaan PolL 6:4:§:n mukainen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemä päätös. Päätös ei kuitenkaan ole rutiininomainen vaan lainsäätäjä vaatii PolL 6:4.2:n mukaan tutkintaa suorittavalta poliisilta lisäargumentointia eli miksi tutkinnalla on perustellusti tärkeä merkitys asian selvittämiseksi. Tutkinnanjohtajan on siis perusteltava tekemänsä päätös, miksi tutkinta vakituiseen asumiseen kohdistuvassa tilassa on perusteltua.

Eräs tilanne voisi olla sellainen, että henkilö on jäänyt junan alle ja ruumis on pahoin murskaantunut. Henkilöllisyyspapereita ei tapahtumapaikalta löydetä eikä vainajaa tunnisteta. Epäselvää on myös mahdollinen teon motiivi, Tutkinnassa pitäisi pystyä selvittämään menikö uhri junan alle itse vai lavastettiinko kenties henkirikos. Poliisi saa yleisön kautta vihjeen, että kuollut henkilö voisi olla erään oppilaitoksen oppilas, joka ei ole tullut kouluun muutamaan päivään. Poliisi saa omien tutkimustensa kautta selville kyseisen oppilaitoksen kuvia koulun oppilaista. Yhdellä koulun oppilaista on juuri samanlainen paita kuin mitä vainajalla on ollut yllään tekoaikana. Oppilaan poissa olosta saadun vinkin ja paidan yhtäläisyyden perusteella on poliisilla syytä epäillä, että junan alle jäänyt henkilö voisi olla kyseisen koulun oppilas. Tutkinnanjohtaja ja tutkija pohtivat kotietsintää kuoleman ja vainajan henkilöllisyyden selvittämiseksi kotietsinnän oppilaan opiskelija-asuntoon.

Tällaisessa tilanteessa tutkinnanjohtajalla on hyvät lähtökohdat perustella tekemänsä kotietsintäpäätös: tarve saada selville uhrin henkilöllisyys kerättyjen DNA-vertailunäytteiden avulla sekä saada selvyyttä siihen, onko kyseessä rikos vai itsemurha, johon asunnosta mahdollisesti löytyvä jäähyväiskirje vahvasti viittaisi. Näillä etsinnällä mahdollisesti saatavilla lisätiedoilla on perustellusti tärkeä merkitys poliisitutkinnan suorittamiselle ja tutkinnan tavoitteiden saavuttamiselle ja etsintä olisi näillä perustein

oikeutettua.

6.2.3 Poliisiasiantietojärjestelmästä poimittujen kuolemansyyn tutkintojen tarkastelu

Tarkastelin kuolemansyyn tutkintailmoituksista 11 kpl. Arvioin ilmoituksien perusteella lähinnä sitä, millä tavoin poliisi on tutkinut tapauksia puhutuksien ja kuulusteluiden osalta. Kiinnostuksen kohteena lähinnä se, millaisissa tapauksissa henkilöitä on kuulusteltu ja missä asemassa sekä milloin on tyydytty puhutustietoihin. Tiedonkeruu kohdistuu pelkästään poliisiasiantietojärjestelmästä saataviin tutkintailmoitusjäljennöksiin ja niistä saataviin tietoihin. Oman haasteensa tiedonkeruulle asettaa kirjaajien erilaiset kirjaamiskäytännöt sekä yksiselitteisyys. Ilmoituksista ei aina selviä, onko henkilö kuultu vai konkreettisesti kuulusteltu. Tämän tiedon selvittämiseksi, tulisi tilata juttua koskeva pöytäkirja, josta selviäisi konkreettisesti ne henkilöt, jotka on kuulusteltu sekä myös asema kuulustelussa. Pöytäkirjoja en tutkielmaani varten ole tilannut.

Kuolemansyyn tutkintailmoituksia tarkasteltaessa on huomattavissa, että yleisin ilmoitustapa on ilmoitus hätäkeskukseen. Henkilö, joka on nähnyt tai tietää tapauksesta on ilmoittajana. Poliisin mennessä paikalle on poliisilla ollut tiedossaan vain tehtävän ilmoitustiedot. Poliisin saavuttua paikalle on aloitettu alustavina toimenpiteinä puhutukset ylipäänsä sen selvittämiseksi, mitä on tapahtunut. Alustavin puhutteluin tietoa saadaan kerättyä.

On havaittavissa, että alustavien puhutteluiden osuus poliisitutkinnan käynnistämisessä on merkittävässä roolissa. Tietojen perusteella poliisi tekee päätöksen siitä, kuuluuko tehtävä ylipäänsä poliisin hoidettavaksi ja jos kuuluu, aloitetaanko poliisi- vai esitutkinta. Merkille pantavaa oli yhdessä ilmoituksessa se, että tehtävä alkoi normaalina kuolemansyyn tutkintana, mutta kun poliisi pääsi tapahtumapaikalle, ilmeni, että kyseessä on epäilty henkirikos. Tapahtuma selvisi alustavassa puhuttelussa, jossa paikalla ollut henkilö tunnusti surmanneensa henkilön poliisille. Sittemmin kuulustelussa henkilö ei muistanut surmanneensa henkilöä.

Mielenkiintoiseksi asian tekee se, onko käräjäoikeus käyttänyt alustavan puhuttelun tunnustusta näyttönä henkilön syyllisyyteen. Epäillyn oikeudet huomioiden lienee selvää, että alustavassa puhuttelussa saadun tunnustamisen jälkeen henkilön asema muuttuu rikoksesta epäilyksi kaikkine oikeuksineen. Konstaapelin olisi tullut kertoa henkilölle, että hänen asemansa on rikoksesta epäilty henkirikokseen ja kertoa epäilylle, ettei tällä ole mitään velvollisuutta edesauttaa tutkintaa ja että mitä hän siinä tilanteessa kertoo, voidaan myöhemmin käyttää todisteena häntä vastaan. Edelleen oikeudesta avustajaan olisi nähdäkseni tullut kertoa. Näin epäillyn oikeudet olisi turvattu ja tämä takaisi sen, että henkilön kertomaa voitaisiin käyttää todisteena myöhemmin esitutkinnassa kuin oikeuskäsittelyssäkin. Kysymys siitä, onko epäillyn oikeudet täysimääräisesti alustavan puhuttelun yhteydessä toteutuneet, on mielenkiintoinen.

Todisteena rikosprosessiin ei tunnustus kelvanne, koska sitä rasittaa prosessivirhe (oikeuksien täysimääräinen kertominen heti kun mahdollista) mutta tutkinnan suuntaamiseen voi tunnustusta käyttää. Tunnustus voi riittää siihen, että poliisitutkinta muuttuukin esitutkinnaksi. Toiseksi paikkatutkintaa ja vainajan vammoja tutkiva poliisi voi verrata ensitietoa vainajassa oleviin vammoihin. Kolmanneksi puhutustietoa, jota rasittaa epäillyn oikeuksien kertomattomuus, voidaan käyttää vaikkapa siihen, keitä henkilöitä käydään puhuttamassa ja keitä otetaan kuulusteluun. Näin ollen alustavien puhutusten merkitys on hyvin olennainen ylipäänsä tapahtuman selvittämiseksi ja myöhemmin tutkinnan suuntaamiseksi. Kokonaan toinen kysymys on, voidaanko puhutustietoa hyödyntää rikosprosessissa näyttönä henkilöä vastaan.

Ilmoituksien perusteella on havaittavissa, että alustavia puhutteluita on tehty tutkinnan alkuvaiheessa runsaasti tutkinnan suuntaamiseksi ja mahdollisimman kattavan tiedon saamiseksi. Etenkin niissä tilanteissa, joissa ensipartio ei voi täydellisesti poissulkea ulkopuolisen henkilön osuutta henkilön kuolemaan, on alustavia puhutuksia tehty niin puhelimitse kuin paikan päällä puhuttamalla.

Kuulusteluitakin on tehty lähinnä niissä tilanteissa, joissa tapaus on ollut epäselvä ja on haluttu poissulkea rikoksen tai ulkopuolisen henkilön osuus kuolemaan. Näissä jutuissa on

kuulusteltu esimerkiksi niitä henkilöitä, jotka ovat olleet vainajan kanssa samassa tilassa välittömästi ennen hengen vaatinutta tapahtumaa. Merkille pantavaa oli se, että kuulustelut oli pääosin kohdistettu niihin henkilöihin, jotka olivat välittömästi ennen kuolinhetkeä olleet henkensä menettäneen ihmisen seurassa. Ensipartion suorittamien alustavien puhutteluiden seurauksena ei näissä tilanteissa ole voitu sulkea täysin pois ulkopuolisten henkilöiden osuus kuolemaan. Kuulusteluilla on ikään kuin haettu varmistus tapahtumain kulkuun.

Sinänsä on mielestäni oikein, että poliisi on ottanut kuulusteluun henkilöt, jotka ovat olleet aivan tapahtumien ytimessä ottaen huomioon, että kuoleman selvittäminen kuuluu intressiltään tärkeisiin asioihin selvittää. Kuoleman läheltä nähneillä henkilöillä jo lähtökohtaisestikin voidaan olettaa olevan paras tieto siitä, mitä tilanteessa on tapahtunut.

Toisaalta poliisi olisi voinut tehdä kuulusteluita kattavamminkin paremman kokonaiskuvan saamiseksi. Tutkintailmoitusten erilaisista kirjauskäytännöistä aiheutuen ei voi arvioida esimerkiksi sitä, kuinka usein oli kuulusteltu henkilöitä esimerkiksi oikeuslääkärin kuolintodistukseen liittyen. Oliko kuulusteluin hankittu lisäselvitystä esimerkiksi lääkärin toteamukseen vaikkapa siitä, että kuolemaan oli myötävaikuttavana seikkana ollut runsas alkoholin käyttö. Omaisilta tai kavereilta olisi saatavissa lisätietoja.

6.3 *Palonsyyn tutkinta*

Helmisen, Lehtolan ja Virolaisen (1990) mukaan palonsyöntutkinnassa on pääasiallisena intressinä selvittää, liittyykö tulipaloon tai palovainajaan rikos¹⁰¹. Palojen tutkinnassa tulee ottaa yhtäläillä huomioon, että kyseessä voi olla rikos tai sitten syyttymisen on aiheuttanut muu kuin ihmisen toiminta esimerkiksi oikosulku tai itsesyytminen. Lisähaasteensa tutkintaan tuo vielä se, mikäli rakennuspalon yhteydessä löytyy palovainaja. Tällaisessa tapauksessa palonsyöntutkinnan lisäksi on poliisin suoritettava myös kuolemansyyn tutkinta.

---

¹⁰¹ Mäkelä – Tapani – Lehtimäki – Frände 2013, s. 35.

Tutkinnassa tulee ottaa huomioon mahdollisuus, että palovainaja on joutunut henkirikoksen uhriksi ja tulipalo on sytytetty tahallaan vaikkapa jälkien peittelemiseksi. Toisaalta yhtä hyvin rakennuspalo on voinut syttyä inhimillisen virheen tai sähkön aiheuttamana yöaikaan, jolloin rakennuksessa sisällä nukkumassa ollut asukas on kuollut. Tässä tapauksessa ei ole kyse rikoksesta. Yhtä kaikki poliisin velvollisuus on tehdä palopaikkatutkinta ja tarvittaessa myös kuolemansyyn tutkinta.

Huolellisella poliisitutkinnalla kyetään pääsääntöisesti sulkemaan pois rikoksen mahdollisuus. Palovainajan tutkinnassa ovat tarpeen alustavat puhuttelut, kuulustelut sekä niin ikään vainajan huolellinen tutkinta. On muun muassa tärkeää etsiä seikkoja siitä, onko henkilö ollut jo kuollut tulipalon syttyessä vai onko hän saanut surmansa tulipalon myrkyllisten savukaasujen vuoksi. Vainajalla havaitut savutahrat sierainten ympärillä sekä hiilimonoksidi veressä (todetaan oikeuslääketieteellisessä ruumiinavauksessa) antavat muun muassa viitteitä siitä, että henkilö on ollut elossa tulipalon syttymisaikaan. Sen sijaan nyrkkeilijäasennosta ei voida päätellä henkilön elossaoloa, koska lihakset vetäytyvät luontaisesti kovassa kuumuudessa.¹⁰²

On toisaalta otettava huomioon se, että jokaisella henkilöllä on oikeus disponoida omasta omaisuudestaan. Ja mikäli henkilö haluaa omansa polttaa tai hävittää on hänellä siihen täysi oikeus.¹⁰³ Toki tulipalosta voi aiheutua ympärillä oleville rakennuksille tai toisten omaisuudelle muuta vaaraa ympäristön pilaantumista unohtamatta. Nämä seikat tulisivat siten rikoksina arvioitaviksi.

Palonsyyn selvittäminen kuuluu poliisin tehtäviin ja se on määritelty nimenomaan poliisitutkinnaksi PolL 6:1.1 §:ssä. Poliisin toimivalta tutkia tulipaloja perustuu puolestaan pelastuslain 5:41.4 pykälään, jossa säädetään pelastusviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa poliisille, mikäli tulipalon epäillään saaneen alkunsa tahallisesta sytyttämisestä tai huolimattomuudesta.¹⁰⁴ Pelastuslain 5:41.5 :ssä säädetään niin ikään pelastusviranomaisen

¹⁰² *Nickel and Fisher* 1998, s. 257.

¹⁰³ *Sinisalo* 1971, s. 202.

¹⁰⁴ Ks. myös *HE 257/2010 vp*, s. 58, jossa todetaan aiemmassa lainsäädännössä puute, ettei palonsyyn tutkintaa ole määritetty poliisin tehtäväksi muussa laissa. Vrt. *PolL* 1:1.2 §:ä jonka mukaan poliisin on suoritettava myös tehtävät, jotka sille muussa laissa osoitetaan.

velvollisuudesta ilmoittaa poliisille, mikäli tulipalon seurauksena on aiheutunut huomattava omaisuusvahinko, henkilön kuolema tai vakava henkilön loukkaantuminen.¹⁰⁵

Palonsyöntutkinnassa, voidaan siis syrjäyttää kotirauhaa suojaavat säännökset PoIL 6:1 §:n (poliisin velvollisuudesta suorittaa poliisitutkintaa) ja PoIL 6:4 §:n (vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan pääseminen tutkinnan turvaamiseksi, mikäli tutkinnalla voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys) sekä pelastuslain 5:41.5:n (poliisin velvollisuus suorittaa poliisitutkinta palonsyönselvittämiseksi) perusteella. Näin PeL 10.3§:n vaatimus säättää lailla perusoikeuksien turvaamiseksi suoritettavasta kotirauhan piiriin ulottuvasta tutkinnasta täyttyy.

Tulipalot ovat aina poikkeuksellisia tapahtumia ja niiden tutkinta on tarpeellista sikäli, kun niiden tutkinta poliisille kuuluu. *Mäkelä ym.* ovat pohtineet, milloin palonsyöntutkinta voidaan aloittaa, jos ei vielä tiedetä, onko kyseessä esitutkinta vai poliisitutkinta. Tutkintatoimenpiteitä voidaan jo siis tehdä, vaikkei varsinaisesti ole tietoa onko kyse rikoksesta vai ei. Tätä alkututkintavaihetta voidaan jo kutsua palonsyöntutkinnaksi, vaikkei varsinaista lakiperustetta toimenpiteille ole vielä olemassa. Alustavat toimenpiteet ovat tarpeen rikosepäilyn poissulkemiseksi. Juridisesti alustavan tutkinnan oikeutus tulee lähinnä ETL 3:3.1:stä joka velvoittaa poliisin suorittamaan tutkintaa, jos on syytä epäillä, että rikos on tehty. Kyse on nimenomaisesti siitä, että ilman alustavia tutkintatoimenpiteitä ei voida sulkea rikosepäilyä pois.¹⁰⁶ Kyse lienee siis vastakohtaispäätelmästä, jossa ETL:n velvoite rikostutkintaan tarkoittaa kääntäen sitä, että suuren tutkintaintressin omaavissa tapahtumissa kuten tulipalossa on tehtävä alustavat tutkintatoimenpiteet rikoksen poissulkemiseksi.

Selvää on, että alustavien palotutkimusten aikana lienee syytä korostaa kotirauhan suojan merkitystä. Tutkintaa ei tulisi automaattisesti aina ulottaa kotirauhan suojaamalle alueelle ennen kuin voidaan selkeästi epäillä joko rikosta tai edetä poliisitutkinnan keinoin. Tällöin

¹⁰⁵ HE 257/2010 vp, s. 58.

¹⁰⁶ *Mäkelä ym.* 2013, s. 39. Lisäksi kirjoittajat valottavat palonsyöntutkinnan tarkoitusta, joka liittyy läheisesti alustaviin toimenpiteisiin tapahtumapaikalla. Palonsyön tutkinnassa selvitetään mistä ja miksi palo sai alkunsa. Esitutkinnan aloittamisen kynnystä selvitetään alustavin puhutuksin sekä mekaanisin tutkimuksin.

poliisilla on selkeä laissa mainittu toimivaltuussäännös, joka tarvitaan, kun kotirauhan suojaamalla alueella tutkintaa tehdään. Rajatapauksissa, eli silloin kun suoritetaan palopaikalla alustavaa tutkintaa, on poliisimiehellä mielestäni korostettu velvollisuus kysyä poliisipäällystöön kuuluvan esimiehen arviota siitä, voidaanko palonsyöntutkintaa ulottaa kotirauhan piiriin aivan kuten PolL 6:4.2 §:ssa poliisitutkinnan ulottamisesta kotirauhan piiriin kirjoitetaan. Lupa päällystöön kuuluvalta poliisimiehellä on kysyttävä, kun poliisitutkinta ulotetaan vakituiseen asumiseen kuuluvalle alueelle. Vanhan poliisilain (7.4.1995/493) 2:18.1 §:ää on tarkennettu uuden poliisilain hallituksen esityksessä siten, että paikan eristäminen on mahdollista poliisitutkinnan turvaamiseksi, kun aiemmin puhuttiin epämääräisesti tutkinnan turvaamisesta.¹⁰⁷

6.3.1 Alustavat puhuttelut ja kuulustelut

Alustavilla puhutteluilla sekä kuulusteluilla saadaan asiaan kerätyksi lisätietoa. Samalla tavoin kuin kadonneen henkilön tutkinnassa ja kuolemansyyn tutkinnassakin on palonsyyn tutkinnassa kyse PolL 6:1.1 §:ssä mainitusta poliisitutkinnasta. Näin ollen henkilön asemaan sovellettaisiin PolL 6:2 §:n mukaisia säännöksiä.

Ensiapartion suorittamalla alustavilla puhutteluilla voidaan kerätä tutkinnan suuntaamiseksi tarvittavaa tietoa. Rakennuspalopaikoilla on yleensä yleisöä katsomassa tulipaloo. Laitisen ja Niskanen ovat havainneet Suomessa 1997 ja 1998 tuhopolttorikoksien tutkimuksessa, että tuhopolttajista noin 40 prosenttia jäi katselemaan tulipaloo tai palasi rikospaikalle nopeasti teon jälkeen¹⁰⁸. Näin ollen voitaneen todeta, että on hyvinkin mahdollista, että ensiapartio tapaa tulipalopaikalta palon sytyttäneen henkilön, mutta kuten sanottu, palopaikkatutkinta alkaa yleensä poliisitutkintana.

Mitä puhutuksissa tulisi sitten ottaa huomioon, etenkin, jos on mahdollisuus, että palo on sytytetty tahallaan mutta poliisi ei vielä sitä tiedä. Poliisin tutkintaintressi on palopaikalla selvittää, onko tulipaloo sytytetty tahallaan. Selvittämistäntressi kasvaa edelleen, mikäli

¹⁰⁷ HE 224/2010 vp., s. 78.

¹⁰⁸ Laitinen ja Niskanen 2002, s. 139.

palopaikan tutkinnassa löydetään palovainaja. Puhutuksissa tulisi aluksi määrittää puhuteltavien asemat alustavin puhutuksin ja ottaa aseman mukaiset oikeudet ja velvollisuudet huomioon. Mikäli olisi kyseessä rikokseen viittaava tapahtuma tulisi epäillyin osalta huomioida muun muassa ETL 4:3 §:n mukainen itsekriminointisuoja. Toki tunnustukseen tähtäävä painostus on kuulusteltavan kohtelusta säädetyn ETL 7:5 §:n mukaan kielletty. Tutkintaintressin ollessa voimakas voitaneen lähtökohtaisesti ajatella, että ETL:n poliisitutkintaan soveltuvia pykäläiä hyödynnettäisiin täysimääräisinä.

Henkilöiden asemat tulevat selville alustavan selvittelyn yhteydessä. Puhutteluiden avulla poliisi saa informaatiota siitä, mitä on tapahtunut ja keitä henkilöitä paikalla on. Tiedot palavan rakennuksen omistussuhteista ja siinä asuvista asukkaista ovat tärkeitä, kun mietitään kuka on poliisitutkinnan asianosainen ja kuka todistajan asemassa. Esimerkiksi palavan rakennuksen omistajan intressinä on saada palovakuutuksesta korvaus ja jos korvaus, jostakin syystä evättäisiin, olisiko kyse PolL 6:2.2 §:n mukaisesta rangaistukseen verrattavasta seuraamuksesta? Asemaa voisi perustella vakuutuksesta saatavalla mittavalla korvauksella. Mikäli korvaus evättäisiin, olisiko se rangaistukseen verrattava seuraamus?

Tällaisessa tapauksessa rakennuksen omistajaa olisi kohdeltava alustavassa puhutuksessa sekä myöhemmin kuulustelussa PolL 6:2.2 §:n mukaisin oikeuksin eli henkilön asema olisi verrattavissa rikoksesta epäillyn oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Olisi siis olisi huomioitava ETL 4:3 §:n itsekriminointisuoja ja tehtävä ETL 7:10 §:n mukaiset ilmoitukset asemasta, sekä yksilöitävä tapahtuma, johon häneltä odotetaan lausumaa sekä ilmoitettava ETL 4:3 §:n mukaisesta oikeudesta vaieta ja olla muutoinkin myötävaikuttamatta tapahtuman selvittämiseen. Edelleen tulisi kertoa ETL 4:10 §:n mukaisesta oikeudesta avustajaan mahdollisimman pian ja viimeistään ennen ensimmäistä kuulustelua. Tärkeää on huolehtia, että henkilön tosiasiallinen oikeus avustajaan toteutuu ja tätä myöten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Toisaalta voidaan ajatella niin, että omistajan asema olisi PolL 6:1.1 §:n mukainen, jolloin tutkinnan päätöksellä voidaan vaikuttaa henkilön oikeuksiin eli oikeuteen saada vakuutuksesta korvaus. Tässä tapauksessa henkilön asemaan sovellettaisiin nähdäkseni

rikosasian asianomistajaa koskevia säännöksiä, jolloin henkilön tulee pysyä totuudessa tehdessään selkoa tapahtumaan ja vastatessaan kysymyksiin. Oma-aloitteista velvollisuutta tapahtumista kertomiseen ei siten olisi. Edelleen henkilökohtaisesti läsnäolleen kuulusteltaessa tulee kyseeseen RL 15:2 §:n perättömän lausuman rangaistusuhka.

Vuoden 1994 poliisilain esitöissä mainitaan, että mikäli tutkinta tehdään henkilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin liittyvän asian selvittämiseksi, sovelletaan henkilöön rikosasian asianosaista koskevia säännöksiä eli henkilöä kuullaan asianomistajana. Hirvieläinonnettomuudessa vahinkoa kärsineen auton omistaja olisi asianomistaja. Samassa asemassa olisi myös työtaturmaan joutunut henkilö, jolle aiheutunut ruumiinvamma. Henkilön tulee puhua totta tehdessään selkoa tutkittavaan asiaan ja vastatessaan kysymyksiin. Näin ollen hänen velvollisuutensa asiaan liittyvien seikkojen oma-aloitteiseksi esiintuomiseksi olisi väljempi kuin todistajalla. Merkittävä seikka on mielestäni se, että kuulusteltavalla olisi siitä huolimatta totuusvelvollisuus vaikka tutkinnasta aiheutuisi välillisesti jonkin oikeuden menetys esimerkiksi vakuutuskorvauksen saamatta jättäminen tapauksessa, jossa omaisen saaneen surmansa omankäden kautta.¹⁰⁹

Analogisesti päätellen tulipalossa tuhoutuneen rakennuksen omistaja, jolla on palovakuutus, sovellettaisiin PoL 6:2.1 §:n määräyksiä tutkinnasta henkilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyen. Näin ollen asunnon haltijalla olisi totuudessa pysymisvelvollisuus tehdessään selkoa tutkittavana olevaan asiaan ja vastatessaan kysymyksiin.

Sen sijaan saman lain esitöissä ei ole esimerkkejä siitä, milloin poliisitutkinnan päämääränä olisi rangaistukseen verrattava seuraamus¹¹⁰.

Lähtökohtaisesti vaikuttaisi siis siltä, että palaneen rakennuksen halija on asianosainen oman intressinsä kautta eli hänellä on oikeus saada vakuutuksesta korvaus ja näin ollen on kyse PoL 6:2.1 §:n mukaisesta henkilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin vaikuttavasta tutkinnan päätöksestä. Näin ollen omistajaa sovellettaisiin PoL 6:2.1 §:n asianosaista

---

¹⁰⁹ HE 57/1994 vp., s. 75.

¹¹⁰ HE 57/1994 vp., s. 75.

koskevaa pykälää ja näin ollen ETL:n 7:10.3§:n mukaisesti tulisi hänelle kertoa totuusvelvollisuudesta ja perättömän lausuman rangaistusuhasta. Rakennuksen omistajalla olisi siis niin kutsuttu negatiivinen totuusvelvoite, jonka mukaan hänen tulee vastatessaan kysymyksiin pysyä totuudessa.

Tulipalopaikalla oleva muu henkilö, joka ei oikeudellisilta eikä sukulaissuhteiltaan liity mitenkään palavaan rakennukseen tai siellä asuviin henkilöihin, mutta jolla on jotakin näköhavaintoja, jotka ovat avuksi poliisitutkinnassa kohdellaan nähdäkseni PolL 6:2.4 §:n mukaisesti todistajana muistutettuna oikeuksista ja velvollisuuksista. Lisäksi todistajaa koskee OK 17:18.1 §:n mukainen jokaiselle kuuluva oikeus olla todistamasta seikasta, jonka ilmitullessa asettaisi itsensä syytteen vaaraan.

Toisaalta rakennuksen omistaja voitaisiin kuulustella rikoksesta epäiltynä, mutta tällaiseen tilanteeseen vaadittaisiin ensinnäkin epäily rikoksesta ja rikosentekijästä. Lain esitöissä mainitaan, että mikäli henkilöä voidaan vähäisimmissäkin määrin epäillä rikoksesta, tulisi häntä kuulustella epäillyn asemassa, koska tässä asemassa henkilöllä on oikeus olla myötävaikuttamatta asian selvittämiseen.¹¹¹ Näin toimien turvattaisiin toki rakennuksen omistajan prosessuaaliset oikeudet mutta kuten sanottu, poliisilla tulisi olla rikosepäily, että henkilöä voitaisiin epäiltynä puhuttaa ja kuulustella. Tällainen epäily voisi esimerkiksi syntyä silloin, jos rakennuksen tiedetään syttyneen ulkopuolelta ja todistaja olisi nähnyt rakennuksen omistajan talon ulkopuolella juuri ennen syyttymistä.

Kuinka poliisitutkinnan puhutuksia tai kuulusteluita voitaisiin hyödyntää, jos tutkinta muuttuukin rikoksen esitutkinnaksi? On selvää, ettei rakennuksen omistajan asianosaisen lähinnä asianomistajan asemassa totuusvelvoitteen alaisena annettuja lausuntoja voida näyttönä hyödyntää. Eli asianosaisen kuulusteluita ei voitaisi liittää esitutkintapöytäkirjaan ilman kuulustellun suostumusta mutta tutkinnan suuntaamiseen eli lisänäytön keräämiseen niitä nähdäkseni voidaan käyttää. Asianomistajan kuulustelukertomusta voitaneen hyödyntää tutkinnan suuntaamiseen esimerkiksi puhuttamalla tai kuulustelemalla

¹¹¹ HE 222/2010 vp, s. 197. Ks. myös *Pohan ohje Dno 2020/2013/5229* s. 14, jossa todetaan, että vähäisenkin rikosepäilyn ollessa kyseessä, tulisi henkilö katsoa epäillyksi, koska henkilöllä olisi tällöin oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämiseen.

kuulustelukertomukseen kirjattuja henkilöitä.

Kokonaan toinen kysymys on, voidaanko pelkästään asianomistajakertomuksen, joka voi todistaa henkilöä itseään vastaan, perusteella tehdä kotietsintöjä kertomuksessa mainittuihin paikkoihin. Etsinnän kieltämisen perusteeksi voidaan mainita ensinnäkin kotirauhan suoja ja toisekseen epäillyn oikeus olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Etsintää puoltavina seikkoina olisi tutkinnallinen intressi eli lähtökohtaisesti tulipalo on aina poikkeava tilanne ja kyseessä on tuhoutuneen omaisuuden suuri rahallinen arvo. Lienee selvää, että vakuutusyhtiö, ennen päätöstä palovakuutuksesta maksettavaa korvausta, haluaa kopion poliisin tutkintamateriaalista. Toisekseen kyse on rikoksen selvittämisestä, jonka selvittämisintressi on suuri etenkin, jos palopaikkatutkinnassa löydetään kuollut henkilö. Tällöin puhutaan jo henkirikoksesta, jolloin hyväksyttäisiin voimakkaampi kajoaminen ihmisen perusoikeuksiin.

7 TODISTEIDEN HANKKIMISEN LAINMUKAISUUS

7.1 Alustavat toimenpiteet

Usein ennen esitutkinnan aloittamista on tarpeen suorittaa alustavat toimenpiteet. Alustavilla toimenpiteillä tarkoitetaan poliisin toimenpiteitä ennen esitutkintaa, kun halutaan selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle edellytyksiä. Aikajanalla alustavat toimenpiteet sijoittuvat ennen poliisi – ja esitutkintaa. Toimenpiteiden tarkoituksena on nimenomaan selvittää liittykö tapahtumaan rikos. Alustavia toimenpiteitä ovat tiedustelu, alustavat puhuttelut ja tiedon käsittely.¹¹² Alustavat toimenpiteet ennen varsinaisen poliisitutkinnan käynnistämistä voisi tulla kyseeseen silloin, kun poliisi saa tiedon katoamisesta. Näissä tilanteissa poliisi voi käyttää yhtenä keinona vaikkapa ovelta ovelle tiedustelua, jolla pyritään selvittämään ihmisten havainnot kadonneen henkilön viimeisimmistä liikkeistä¹¹³.

7.2 Alustavat puhuttelut

Alustaviin toimenpiteisiin kuuluvat alustavat puhuttelut. Alustavissa puhutteluissa ihmiset kertovat vielä ennen kuin heidän asemansa on selvillä yleensä vuolaasti, mitä on tapahtunut. Etenkin henkilöt, jotka joutuvat ensikertaa poliisin kanssa tekemisiin puhuvat kokemattomuuttaan enemmän kuin ihmiset, jotka ovat olleet aiemminkin rikoksesta epäiltyinä ja olleet poliisin kanssa tekemisissä. Henkilön kokemus tutkinnasta vaikuttaa siihen, kuinka auliisti henkilö tietoja poliisille kertoo.¹¹⁴ Alustavissa puhutteluissa asianosainen puhuu yleensä asian niin, kuin se on todellisuudessa mennyt ajattelematta sen kummemmin puhumisestaan koituvia seurauksia. Alustava puhuttelu eroaa tilannekuvan saamiseksi suoritettavista puhutuksista, joiden avulla poliisi ottaa selvää siitä, mitä ylipäänsä on tapahtunut.¹¹⁵

Alustavaa puhuttamista ei nähdäkseni ole vielä tilanne, jossa poliisi alkaa selvittää

¹¹² Helminen – Lehtola – Virolainen 2005, s. 25.

¹¹³ Helminen – Lehtola – Virolainen 2005, s. 27.

¹¹⁴ Leche och Hagelberg 1958, s. 97.

¹¹⁵ Kortessalmi – Springare – Rantaeskola Esitutkintalaki- Kommentaari 2014, s. 123.

vaikkapa katoamistapausta ilmoittajan puhuttamisella. Tämä lienee vielä tilannekuvan selvittämistä eikä henkilön asemaan tarvitse kiinnittää niin suurta huomiota. Tilannekuvan selkiydyttyä ja siirryttäessä alustaviin puhutuksiin tulee kiinnittää huomiota puhutettavan asemaan ja sen mukanaan tuomiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Tilannekuvan selvittäminen ja alustava puhutus voi hyvinkin tapahtua jo saman puhutuksen aikana. Eli puhuttelijan tulee olla valppaana.

Alustavan puhuttamisen tarkoituksena on selvittää henkilön asema esitutkinnassa ja tällöin kuulusteltavaa on kohdeltava asiallisesti ja rauhallisesti. Alustavassa puhuttelussa ei tarvitse ottaa muotomääräyksiä niin tarkoin huomioon kuin kuulustelussa.¹¹⁶ Alustavan puhuttelun tarkoitusta on avattu myös korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2003:115, jossa todetaan, että alustavassa puhuttelussa ei vielä ole useinkaan mahdollista ilmoittaa henkilön asemaa, koska juuri puhuttelun avulla asema pyritään määrittelemään.

Rikoksen selvittämiseksi suoritettavissa alustavissa puhutteluissa tulee noudattaa ETL:n 7:5 §:ää kuulusteltavan rauhallisesta ja asiallisesta kohtelusta sekä kieltoa antaa kuulusteltavalle vääriä lupauksia tai ilmoituksia erityisistä eduista. Kiellettyä on niin ikään uhkailla, uuvuttaa ja pakottaa lausuman antamiseen tai muutenkaan vaikuttaa puhutettavan ratkaisuvapauteen tai tahdonvoimaan. Alustavan puhuttelun saa suorittaa 22-07 välisenä aikana mikäli puhuttamista ei voida lykätä rikoksen selvittämistä vaarantamatta. Edelleen alustavissa puhutteluissa tulee ottaa huomioon ETL:n 7:8 §:ä, jossa määritetään todistajan ilmaisuvollisuus ja kieltäytyminen todistamasta.¹¹⁷

ETL 7:5 §:n määräys soveltuu alustavien puhutteluiden osalta poliisitutkintaan. Yleensä tutkintaintressi on niin suuri olipa kyse kadonneen henkilön tutkinnasta, kuolemansyyn- tai palonsyyn- tai tutkinnasta, että henkilön asemaan tulee mielestäni kiinnittää korostetusti huomiota. Edellä luetellut tapaukset kun voivat muuttua myöhemmin rikoksen esitutkinnaksi.

¹¹⁶ *Poha Dno 2020/2013/5229*, s. 4. Ks. myös *Kimmo Halmeen ja Satu Rantaeskolan* kirjoitus- Esitutkintalaki- Kommentaari (toim.) s, 205, jossa tuovat esiin oikeuskirjallisuudessa määritellyn rajanvedon alustavien puhutteluiden ja kuulusteluiden eroavuuden. Alustavissa puhutteluissa pyritään selvittämään henkilön asema esitutkinnassa ja se on ilmoitettava toimenpiteiden kohteeksi joutuneelle henkilölle mahdollisimman pian.

¹¹⁷ *HE 222/2010 vp.*, s. 225.

POHA on antanut tarkentavan ohjeen ETL:n 7.5.1 §:stä, jonka mukaan kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Niin ikään henkilön asema on ilmoitettava mahdollisimman pian ja asemassa mahdollisesti tapahtuvat muutokset on ilmoitettava viipymättä kuulusteltavalle. Edelleen todistajalla on alustavassa puhuttelussa velvollisuus pysyä totuudessa ja hän voi vedota oikeuteen kieltäytyä todistamasta.¹¹⁸

Vanhan esitutkintalain esitöissä todetaan, että alustavia puhutuksia voidaan tehdä esimerkiksi rikoksen silminnäkijoille.¹¹⁹ Tulkitsen esityksen vaikutusta laajentavasti ja että se soveltuu poliisitutkintaan. Alustavin puhutteluinhän selvitetään, mitä on tapahtunut. Vasta sen jälkeen arvioidaan, vaatiiko tapahtuma ylipäänsä poliisitutkinnan käynnistämistä. Poliisitutkinnan aikana suoritettavilla alustavilla puhutuksilla voidaan puolestaan selvittää esitutkinnan tarve, onko asiassa syytä epäillä rikosta.

Millainen painoarvo alustavan puhutuksen lausunnolla olisi siinä tilanteessa, jos henkilö tunnustaa videolle alustavassa puhuttelussa, surmanneensa henkilön? Lähtökohtaisesti tilanne voisi olla se, että poliisi menee alkutietojen perusteella normaalille kuolemansyyn tutkinta tehtävälle ja perille saavuttuaan alkaa puhuttaa paikalla olleita henkilöitä videolle. Lähtökohtaisesti poliisi tutkii kuolemansyytä eikä rikosta, kunnes joku paikalla olijoista tunnustaa surmanneensa henkilön. Millainen merkitys tällä lausumalla on todisteena ja voiko sitä ylipäänsä hyödyntää esitutkinnassa, etenkin jos on käynyt niin, ettei videolle puhutusta ottava poliisimies ole muistanut ilmoittaa henkilön asemaa ennen puhutusta tai puhutuksen aikana, heti kun hänen asemansa selviää?

Lähtökohtaisesti lienee niin, että omaista puhutettaisiin PoL 6:2.4 §:n mukaan todistajan asemassa kuolemansyyn tutkintaan liittyen. Näin ollen hänelle tulisi kertoa aseman mukaiset oikeudet eli oikeus olla kertomatta seikkaa, joka saattaisi puhuteltavan tai lähiomaisen syytteen vaaraan sekä velvollisuudet eli puhuteltavan on kerrottava oma-aloitteisesti kaikki seikat, jotka tutkittavaan asiaan liittyvät. Millainen vaikutus todisteen näyttöarvoon on, mikäli puhutettavan asemaa ei ole huomioitu?

¹¹⁸ POHA Dno 2020/2013/3057, liite 2, s. 4.

¹¹⁹ HE 14/1985 vp., s. 36.

Joissakin tilanteissa käy yksinkertaisesti niin, että henkilö tunnustaa oma-aloitteisesti ja itsenäisesti alustavia toimenpiteitä tekeväälle poliisille syyllistyneensä rikokseen. Näin voi käydä vaikkapa kuolemansyyn tutkintapaikalla. Asianmukaista toimintaa ei liene sekään, ettei oma-aloitteista tunnustamista voitaisi ottaa huomioon todisteena rikosasiassa.

Olennaista todisteen näyttöarvolle lienee se, tunnustaako henkilö oma-aloitteisesti poliisille tehdyn rikoksen vai kertooko henkilö vasta poliisin kysyessä saati painostuksen alla surmanneensa henkilön. Ensiksi mainitussa tapauksessa tilanne voi tulla poliisille täysin yllättäen eikä tällaisessa tilanteessa tietenkään poliisi voi ennen henkilön tunnustusta kertoa puhutettavan asemaa. Näin ollen mielestäni tällainen tunnustus saadaan ottaa huomioon niin tutkinnan suuntaamisessa kuin näyttönä niin poliisi-kuin esitutkinnassakin. Sen sijaan jälkimmäisessä esimerkissä voidaan olettaa, että ennen kuin poliisi alkaa esittää tarkempia kysymyksiä puhutettavalle on puhutettavan asema selvinnyt ja näin ollen ilmoitus todistajan asemasta tulisi tehdä pikaisesti. Kiellettyä alustavassa puhuttelussa on ETL7:5.1 §:n mukainen painostus tietyn lausuman tai tunnustuksen saamiseksi.

Alustavaa puhutusta voidaan käyttää myös näyttönä. Oikeuskäytännössä on otettu huomioon alustavien puhutusten merkitys todisteena oikeuskäsittelyssä. Tästä hyvänä esimerkkinä mainittakoon korkeimman oikeuden KKO 2003:115 ratkaisu, jossa poliisikonstaapeli oli yhdessä vartijan kanssa taltioinut epäilyistä ruutisavunäytteitä. Samassa yhteydessä konstaapeli oli suorittanut alustavan puhuttelun yli 2 promillen humalatilassa olleelle epäilylle. Epäilty oli puhuttelussa oma-aloitteisesti tunnustanut ampuneensa asutun asunnon oveen sekä kertonut uskottavan motiivin teolle.

Vaikka asiassa oli jäänyt selvittämättä, oliko epäilylle ennen hänen alustavaa puhuttamistaan kerrottu, että häntä epäillään rikoksesta tai muutoin tuotu ilmi hänen asemansa esitutkinnassa, ei estänyt korkeimman oikeuden tulkinnan mukaan sitä, etteikö epäillyn lausumaa voinut ottaa huomioon todisteena rikosasiassa. Huomionarvoinen seikka on kuitenkin se, että epäillyn syyllisyyden tueksi esitettiin muutakin näyttöä eikä tuomio näin ollen perustunut ainoastaan poliisimiehen ja vartijan todistajan lausumiin alustavien puhutteluluiden sisällöstä.

Alustavan puhutusten aikana henkilön prosessuaalinen asema pääsääntöisesti selviää. Poliisitutkinnan tiedontarve lähtee aluksi siitä, mitä on tapahtunut. Esimerkiksi ilmoituksen kadonneesta henkilöstä tehneen puhuttamisella selvitetään se, tarvitseeko asiassa suorittaa poliisitutkinta vai onko kyseessä tapaus, jossa ilmoittaja selkeästi liioittelee ja pelkää aivan suotta. Tulisiko jo tässä tilanteessa kertoa ilmoittajalle, että hänet puhutetaan todistajana ja että hänellä on ETL 7:8 §:n mukainen velvollisuus puhua totta ja kaikki se mitä tutkittavana olevasta asiasta tietää? Toisaalta ilmoittajalla olisi nähdäkseni myös oikeus OK 17:17 §:n mukaisesti kieltäytyä todistamasta ja ilmaisemasta seikkaa, mikäli asianosaisena olisi hänen lähiomainen. Edelleen ilmoittajalla olisi oikeus OK 17:18 §:n nojalla olla vastaamatta kysymykseen, mikäli hän asettaisi itsensä tai lähiomaisen syytteen vaaraan tai myötävaikuttaisi todistajan tai hänen lähiomaisen syyllisyyden selvittämiseen.

Laajennan näkemystä todistajan kokonaiskieltäytymisoikeudesta rikoksesta epäillyn oikeuteen olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen eli lähinnä alustavien puhutteluiden hyödynnettävyyteen tuomiota määrättäessä.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2016:96 epäilty oli ollut vangittuna henkirikoksesta ja häntä oli tänä aikana kuulusteltu useaan eri otteeseen. Jossakin vaiheessa pidätetty oli tunnustanut teon asiaa hoitaneelle ylikonstaapelille. Ja ylikonstaapeli oli antanut asiassa todistajan lausuman. Korkein oikeus arvioi ylikonstaapelin kuulustelun pätevyyttä. Epäilty oli tunnustanut ylikonstaapelille tapahtuman alustavassa puhuttelussa. Aiemmin ennen tunnustamista vangittu oli säännönmukaisesti kiistänyt alustavassa puhuttelussa ja myöhemmin kuulusteluissa syyllistyneensä henkirikokseen. Tunnustamisen jälkeen ylikonstaapeli oli kuulusteltu todistajana juttuun ja hovioikeus oli antanut langettavan tuomion osin ylikonstaapelin todistajan lausunnon perusteella. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, ettei vangitun lausumaa voitu käyttää todisteena, koska puhuttamiset oli tehty ilman esitutkintalain kuulusteluille määrittämiä muotomääräyksiä, esimerkiksi puhuttamisessa ei ollut ollut mukana epäillyn avustaja. Toinen todistusarvoa alentava seikka oli, että alustava puhuttelu oli tehty vankilaolosuhteissa ja epäilty oli ollut erittäin haavoittuvassa mielentilassa tiedot antaessaan. Näin ollen korkein oikeus katsoi, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin

turvaaminen edellytti, ettei puhutustietojen perusteella kuulustellun ylikonstaapelin kuulusteluita voitu käyttää todisteena epäiltyä vastaan.

7.3 Tutkinnan suuntaaminen

Tutkinnan suuntaamisesta ei juuri löydy ohjeistusta lainsäädännöstä. On selvää, että alustavissa puhutteluissa ja myöhemmin kuulusteluissa saatuja tietoja voidaan käyttää tutkinnan suuntaamiseen: suunnataan tutkinta niihin seikkoihin, jotka ovat relevantteja ja edesauttavat tapahtuman tai rikoksen selvittämisessä mahdollisimman tehokkaasti ja nopeasti. Esimerkiksi kadonnutta henkilöä koskevassa tutkinnassa alustavin puhutus saatu kadonneen kavereiden nimet suuntaavat tutkintaa: on selvää, että henkilöt täytyy puhuttaa tai kuulustella. Heillähän voi olla hyvinkin tarkkoja tietoja (milloin viimeksi nähty elossa, kadonneen elämäntyyli, päihteiden käyttö ym.) kadonneesta henkilöstä. Sen sijaan kotietsintä pelkästään alustavassa puhuttelussa saadun tiedon mukaan vaikuttaa vähintäänkin arveluttavalta. Koska kotirauhan suojaamalle alueelle poliisitutkinnan turvaamiseksi voidaan mennä PolL 6:4.1 §:n mukaan vain, mikäli toimenpiteellä on erittäin tärkeä merkitys poliisitutkinnan suorittamiselle.

Tilanne voisi olla toinen, mikäli alustavassa puhutuksessa tärkeän vihjeen antanut henkilö kuulustellaan todistajana totuusvelvollisuuden alaisena, jonka jälkeen hänen antamansa tieto on ikään kuin luotettavampi. Näin tutkinnanjohtaja voi helpommin kotietsintäpäätöksen tehdä; kuulustelukertomus toimii tavallaan oikeudellisena selkänäojana tutkinnanjohtajan tekemälle kotietsintäpäätökselle.

Toisaalta joskus voi käydä myös niin, ettei relevantteja puhuteltavia löydy. Tällainen tilanne voi alkaa niin, että poliisille ilmoitetaan löytyneestä vainajasta, jolla ei ole mitään henkilötietoja eikä hänen henkilöllisyydestään ole alkuvaiheessa mitään tietoa. Jo pelkän henkilöllisyyden selvittämiseksi lienee poliisin mahdollista tehdä kotietsintä PolL 6:4.1 §:n perusteella, koska vasta henkillisyyden selvittyä voidaan tutkintaa jatkaa luontevasti eteenpäin. Näin ollen kyseisen lainkohdan edellytykset etsinnän selkeästä merkityksestä

tutkinnan suorittamiselle sekä perustellusti tärkeä merkitys asian selvittämiseksi, täytyvät.

7.4 Kuulustelut

Niin kadonneen henkilön poliisitutkinnassa, kuolemansyyn tutkinnassa kuin palonsyyn tutkinnassakin tapaukseen liittyvien lähiomaisten asema on mielestäni lähestulkoon samanlainen. Mikäli kuulusteltava ei ole asianosainen kuullaan hänet mielestäni todistajana. Häntä sitovat niin totuusvelvollisuus kuin perättömän lausuman rangaistusuhkakin.

Järjestäytyneen yhteiskunnan eräs ominaispiirre on, että yllättävissä katoamistapauksissa on selvittämisenintressi. Tärkeää on siis kuulustella henkilöt mahdollisimman nopeasti, kun he vielä muistavat asiat. Todistajien muistikuvat heikkenevät sitä mukaa, kun aikaa kuluu.¹²⁰ Tutkinnan edistyessä saattaa ilmetä seikkoja esimerkiksi rangaistavasta teosta tai laiminlyönnistä, jolloin tutkintaa jatketaan esitutkintana.¹²¹ Henkilöiden kuulusteluilla voidaan saada tärkeää lisäselvitystä kadonneeseen henkilöön ja katoamisen olosuhteisiin liittyen. Kadonneen henkilön lähipiirissä esimerkiksi puolisoilla, lapsilla ja vanhemmilla tai läheisillä ystävillä on usein arvokasta tietoa kadonneen henkilön taustoista ja hänen elämäntavoistaan sekä yhteyksistään eri ihmisiin ja yhteisöihin. Näiden henkilöiden kuulusteluilla voidaan saada lisäselvyyttä katoamiseen liittyen.

Kuulusteltavan asema määräytyy PolL 6:2 §:n perusteella. Kadonneen henkilön poliisitutkinnassa ei tule kyseeseen lainkohdan 1. momentti, jonka mukaan poliisitutkinta tehdään henkilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin vaikuttavan asian selvittämiseksi, jolloin henkilön asema määräytyisi esitutkintalain asianosaista koskevia määräyksiä. Saman lainkohdan 2. momentti määrää, että mikäli tutkinta suoritetaan sen selvittämiseksi, onko jollekulle määrättävä rangaistukseen verrattava seuraamus, sovelletaan henkilöön esitutkintalain rikoksesta epäiltyä koskevia säännöksiä.

---

¹²⁰ Moore 2011, s. 29.

¹²¹ Helminen – Lehtola – Virolainen 2005, s. 17.

Asianosaisen asemassa kuultavat näyttäisivät jakaantuvan kahteen eri ryhmään. Ensiksikin niihin, joiden perusoikeuksiin voidaan puuttua tutkimuksen lopputuloksena ja, joilla ei ole totuudessapysymisvelvollisuutta. Näissä tapauksissa asianosaista ei voida pakottaa tietojen antoon silloin, kun poliisitutkinnan tarkoituksena on evätä tutkinnan kohteelta normaalille kansalaiselle kuuluva perusoikeus vaikkapa oikeus elinkeinon harjoittamiseen. Toinen asianosaisten ryhmän muodostavat henkilöt, ja yhteisöjen edustajat, jotka pyrkivät saamaan jonkin hallinnollisen edun ja joiden edellytetään antavan riittävät ja oikeat tiedot jopa rikoslain sanktioiden uhalla.¹²²

Edelleen PolL 6:2.4 §:n mukaan muuhun kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön sovelletaan todistajaa tai asiantuntijaa koskevia säännöksiä. Kuulusteltavan on siis oma-aloitteisesti ja totuudenmukaisesti kerrottava kaikki, mitä tietää tutkittavasta asiasta. Henkilö voi kuitenkin kieltäytyä todistamasta, mikäli tutkinta liittyy PolL 6:2.2 §:n mukaiseen tutkintaan eli siihen, määrätäänkö jollekulle rangaistukseen verrattava seuraamus. Tämä ei nähdäkseni koske kadonneen henkilön poliisitutkintaa ja näin ollen kadonneeseen henkilöön liittyvät kuulustelut suoritetaan PolL 6:2.4 §:n säännöksiä noudattaen: henkilöt kuullaan todistajina. Näkemystäni vahvistaa vuoden 1994 poliisilain esityöt, joissa mainitaan, etteivät todistelurajoitukset ole pääsääntöisesti voimassa kuolemansyyn tutkinnassa, joka on myöskin poliisitutkintaa. Tässä tutkintanimikkeessä ei ole tarkoituksena selvittää, onko tarpeen määrätä haitallinen oikeusseuraamus. Vainajaa ei myöskään voida pitää tutkinnassa asianosaisena.¹²³

Joissakin tapauksissa ei ole niin selvää, miten epäillyn oikeusasema toteutuu, mikäli samaa juttua eli fyysistä tapahtumaa tutkitaan rikostutkintana tai kuolemansyyn tutkintana, joissa kuultavan asema ja velvollisuudet ovat erilaiset. Toisaalta samaa asiaa koskevan rikostutkinnan suorittaa eri yksikkö tai eri tutkinnanjohtaja, joka vastaa tutkinnanjohtajuudesta sekä todistelurajoitusten noudattamisesta.¹²⁴

Mielestäni kadonneeseen henkilöön voidaan analogisesti soveltaa kuolemansyyn

¹²² *Helminen – Kuusimäki – Salminen* 1999, s. 207 ja 208.

¹²³ *HE 57/94 vp.*, s. 74.

¹²⁴ *Helminen – Kuusimäki – Salminen* 1999, s. 203.

selvittämistä koskevaa ohjeistusta. Koska joissakin tapauksissa kadonneen henkilön tutkinta muuttuu kuolemansyyn tutkinnaksi. Ajallisesti kadonneen henkilön tutkinta sijoittuu ennen kuolemansyyn selvittämistä. Ja näin ollen tuolloin tehdyt kuulustelut ovat tärkeitä, kun mietitään sitä, liittyykö kuolemaan mitään epäselvyyksiä vai onko se luonnollinen. Vuoden 1994 poliisilain esitöissä linjataan, että kuolemansyyn tutkinnassa todistajalla olisi oikeus olla kertomatta seikkaa, joka saattaisi hänet tai hänen lähiomaisen syytteen vaaraan.¹²⁵

Analogisesti ajatellen tämä lienee oikeanlainen suhtautuminen myös kadonnutta henkilöä koskevassa poliisitutkinnassa. Oletetaan vaikka tilanne, jossa kadonnut henkilö löytyykin myöhemmin kuolleen ja asiassa on syytä epäillä rikosta. Kuolleen henkilön lähiomaiset on mahdollisesti jo kuulusteltu totuusveloitteen nojalla todistajina poliisitutkinnassa. Myöhemmin lähiomaista epäillään henkirikoksesta. Voiko poliisi tällaisessa tilanteessa hyödyntää todistajan kuulustelukertomusta näyttönä esitutkinnassa katoamiseen liittyen?

Vastausta lienee viisainta etsiä intressipunninan avulla. Jokela (2000) tuo esiin aineellisen totuuden esille saamisen tärkeyden ihmisoikeuksia unohtamatta. Jokelan mukaan aineellisen totuuden selvittäminen lienee yksi tärkeimmistä tavoitteista esitutkinnassa ja uskoakseni myös poliisitutkinnassa. Näin ollen prosessin tavoitteena tulee olla *aineellisen totuuden selvittäminen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämällä tavalla. Ja samalla on kunnioitettava ihmisoikeuksia ja yksilön itsemääräämisoikeutta.*¹²⁶

Yksinkertaisesti kyse on siitä, sallitaanko kaikki lainvaistaisesti hankitut todisteet näyttönä asiassa. Common law- maiden todistelua koskevat normit sisältävät mannermaisiin civil law-säännöksiin nähden huomattavasti enemmän todistelu- ja hyödyntämiskieltoja ja niihin liittyviä poikkeuksia. Mannermaiset oikeusjärjestelmät, johon Suomikin kuuluu rakentuvat

¹²⁵ HE 57/1994 vp., s. 74 todetaan ”todistelurajoitukset eivät pääsääntöisesti olisi voimassa kuolemansyyn tutkinnassa. Tällaisen poliisitutkinnan tarkoituksena ei ole selvittää haitallisen oikeusseuraamuksen määräämisen edellytyksiä, eikä vainajaa voida pitää tutkinnan asianosaisena. Todistajana olisi tällöin kuitenkin oikeus olla kertomatta seikkaa, joka voisi saattaa hänet tai hänen lähiomaisensa syytteen vaaraan”. Analogisesti ajatellen tämä oikeusohje soveltunee mielestäni myös kadonneen henkilön poliisitutkintaan ja todistajan kuulusteluun. kuitenkin oikeus olla kertomatta seikkaa, joka voisi saattaa hänet tai hänen lähiomaisensa syytteen vaaraan”. Analogisesti ajatellen tämä oikeusohje soveltunee mielestäni myös kadonneen henkilön poliisitutkintaan ja todistajan kuulusteluun.

¹²⁶ Hirvelä 2003, s. 17.

pääasiassa vapaan todistelun varaan. Tämä tarkoittaa, että jutun näyttöön liittyvät kysymykset ratkaistaan enemmän näytön arviointia hyväksi käyttäen. Joskin täysin tuntemattomia eivät ole käsitteet todisteiden hyödyntämiskiellostakaan.¹²⁷ Rikosprosessin perusjänniteenä kumpuavat osin päällekkäiset intressit eli yksilön oikeusturvaintressi ja niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta merkittävä rikosten selvittämisentressi. Näiden välillä on kyettävä tasapainoilemaan ja voitava valita jokaisessa yksittäistapauksessa ”pienempi paha”.

Arviointiperusteet voivat vaihdella jokaisessa tapauksessa eikä mitään rautalankamallia voida soveltaa. Arviointi on suoritettava kussakin toimenpiteessä erikseen: on kysyttävä onko tässä tilanteessa tärkeämpää rikoksen selvittäminen vai yksilön vapauksien suojeleminen oikeuden loukkauksilta. Lainvastaisesti hankitun todisteen hyödyntämisessä on kyse rikoksenselvittämisentressin ja oikeusturvaintressin keskinäisestä punninnasta, mikäli lainvastaisesti hankittua todistetta käytetään näyttönä, priorisoidaan lähtökohtaisesti selvittämisentressiä. Mikäli todiste jätetään hyödyntämättä, painotetaan puolestaan oikeusturvaintressiä.¹²⁸

Vapaa todistusteoria ilmenee OK 17:1.2 §:ssä, jonka mukaan tuomioistuimenon, esitettyjen todisteiden ja muiden esiin tulleiden seikkojen perusteella, harkittava mitä se pitää totena vapaan todistusteorian mukaisesti. Todisteiden hyödyntämiskiellosta annetaan määräys OK 17:25.1 §:ssä, jonka mukaan tuomioistuin ei saa hyödyntää kiduttamalla saatua todistetta. Edelleen OK 17:25.2 §:ssä todetaan, ettei sellaista todistetta, joka on saatu OK 17:18 §:ssä säädetyn vaitiolo-oikeuden vastaisesti, saa hyödyntää. Poliisi ei siten voi liittää esitutkintapöytäkirjaan vaikkapa kuolemansyyn tutkintaan liittyvässä poliisitutkinnassa todistajan lausumaa, joka todistaa henkilöä itseään vastaan, vaan mikäli juttu muuttuisi myöhemmin henkirikostutkinnaksi lähiomaisen ollessa epäiltynä, tulee henkilö kuulustella ilman muuta rikoksesta epäillyn asemassa siihen kuuluvien oikeuksien ja velvollisuuksien.

Tapauksessa Yves Chambaz v. Sveitsi (05.04.2012) EIT käsitteli kysymystä, jossa

---

¹²⁷ *Välilmaa* 2001, s. 666.

¹²⁸ *Ervo* 2003, s. 15 ja 16.

viranomaiset olivat velvoittaneet Chambasin toimittamaan verotusta varten tiettyjä asiakirjoja muun muassa tuloihin liittyen sakon uhalla ja sakko oli sittemmin pantu täytöntöön. Chambasia vastaan oli nostettu myös rikossyyte tulojen salaamisen vuoksi. EIT pohti ratkaisussaan sitä, painostettiinko sakon uhalla Chambas toimittamaan tiedot tuloistaan verottajalle ja oliko sakon määrääminen painostusta Chambasia kohtaan, jossa hän joutui myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämiseen rikosasiassa. EIT:n lopputulema oli, etteivät viranomaiset saaneet perustaa rikossyytettä näyttöön, joka oli saatu vaikuttamalla pakolla tai painostuksella syytetyn tahtoon. Edelleen Chambaz ei voinut sulkea pois mahdollisuutta, että hän joutuisi syytteen vaaraan ja hänen asemansa esitutkinnassa tulisi huonontumaan uusien selvitysten vuoksi. Näin ollen EIT katsoi, että EIS:n 6 artiklan 1 kohtaa oikeudesta olla myötävaikuttamatta oman rikoksen selvittämiseen oli rikottu.

Analogisesti voitaneen todeta, että poliisitutkinnassa todistajan asemassa ja perättömän lausuman rangaistusuhan alla annettua lausuntoa ei voida käyttää myöhemmin rikosasiassa henkilöään itseään vastaan. Tilanne voi olla mielestäni toinen silloin, jos henkilö puhutetaan alustavassa puhuttelussa, jonka yhteydessä ei sovelleta RL 15:1 §:n perättömän lausuman rangaistushkaa. Mikäli henkilö todistajan asemassa kertoisi vaikkapa videolle sellaisen seikan, jota voitaisiin myöhemmin rikostutkinnassa käyttää todisteena henkilöä vastaan, voitaisiin mielestäni hyödyntää etenkin jos kyseessä olisi henkirikostutkinta. Tällaisessa tapauksessa on suuri selvittämisintressi ja videota voitaisiin näin ollen todisteena esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä hyödyntää. Video on sikäli hyvä väline puhutteluun, koska siinä kuulee ja näkee puhuteltavan eleet ja ilmeet. Puhuttelun olosuhteet näkyvät erinomaisesti. Siitä voidaan myös tarkistaa, ettei puhuteltavaa kohtaan esiinny minkäänlaista painostusta tai muuta toimintaa, joka voisi vaikuttaa puhuteltavan tahdonvoimaan.

Toisaalta henkilön asema esitutkinnassa tulisi turvata jo heti alkuvaiheessa ETL 4:10 §:ssä todetulla tavalla, eli asianosaisella on oikeus käyttää valitsemaansa oikeusavustajaa esitutkinnassa ja oikeudesta tulee ETL 10:16 §:n mukaan viipymättä ilmoittaa; kuitenkin viimeistään ennen kuulustelua. Tärkeää on turvata epäillyn tosiasiallinen mahdollisuus

avustajaan jo mielellään ennen ensimmäistä kuulustelua. Näin asianajaja pääsisi heti perille asiaan ja kykenisi valvomaan epäillyn etua vaikkapa tilanteessa, jossa kuulustelija käyttäisi hyväkseen tutkinnan suuntaamisessa saatuja tietoja, joita voi olla aiemmin poliisitutkinnan yhteydessä alustava puhuttelu, joka videoitu tai todistajan kuulustelukertomuksen tiedot. Avustajan välityksellä tapahtuva kysymyksiin vastaaminen eli se miten epäillyn kannalta kysymyksiin tulisi vastata, totetuttaisi mielestäni parhaiten epäillyn oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Myös avustajan epäillylle esittämällä lisäkysymyksillä voidaan tuoda lisänäyttöä ja epäillyn puolesta puhuvia seikkoja, mikäli kuulustelija ei niitä huomaa kysyä.

Poliisitutkinnassa on noudatettava muun muassa ETL 4:6 §:n hienotunteisuusperiaatetta. Hienotunteisuusperiaate linkittyy läheisesti muun muassa ETL 7:5 §:n kuulusteltavan kohtelua koskeviin määräyksiin.¹²⁹ ETL 4:6 §:n mukaan esitutkintaan ja niin nähdäkseni jo alustavissa puhuteluissa esitutkinnan asianosaisia sekä muita esitutkintaan osallistuvia on kohdeltava hienotunteisesti. ETL 7:5 §:ä puolestaan velvoittaa kohtelevaan kuulusteltavaa ja nähdäkseni myös alustavan puhutuksen kohteena olevaa henkilöä rauhallisesti ja asiallisesti. Puhuteltavaa tai kuulusteltavaa ei saa johdatella tunnustukseen eikä antaa lupauksia, jolla toivotaan puhuteltavan antavan lausuman puoleen taikka toiseen. Kiellettyä tietenkin on puhuteltavan tai kuulusteltavan uhkailu tai painostaminen. Näin ollen puhuttelija tai kuulustelija ei voi sanella mitä, henkilö kertoo vaan hänen on vapaasti annettava kertoa tapahtumien kulusta. Lain esitöissä linjataan asianmukaiseen kuulustelun toimittamista siten, että kuulusteltavaa kehoitetaan vapaalla kerronnalla kertomaan asiasta, jonka jälkeen kuulustelija voi tehdä tarkentavia kysymyksiä ilman vaikuttamispyrkimyksiä.¹³⁰

Alustavissa puhutuksissa ja kuulusteluissa on muistettava, että toimenpiteen kohteeksi joutuneella henkilöllä on niin kansainvälisin sopimuksin kuin kansalliseen perustuslainkin mukaan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Ensinnäkin poikeudenmukaisen oikeuskäsittelyn vaatimus ilmenee KP-sopimuksen 14 artiklassa jokaisen oikeudesta rehelliseen ja lailliseen oikeudenkäyntiin, EIS:n 6 artiklassa ilmenee niin ikään vaatimus

¹²⁹ *Kortesalmi – Springare – Rantaeskola* 2014, s. 127. Esitutkinnan periaatteet, teoksessa *Esitutkintalain kommentaari*.

¹³⁰ *HE 222/2010 vp.*, s. 217.

oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Edelleen PeL 2.3:ssä määrätään julkisen vallankäytön tarkasta lainmukaisuuden vaatimuksesta sekä PeL 21:ssä on oikeusturvaa koskeva pykälä, jonka mukaan jokaisella on oikeus muun muassa saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti. Ei siis ole yhdentekevää, kuinka kuulusteltavaa kohdellaan.

Vakavimmissa tapauksissa voitaneen asia ottaa jopa virkarikostutkintaan. Mikäli puhutaan johdattelusta tai jopa kuultavan painostuksesta tietynlaisen lausunnon antamiseen, voisi kyseessä olla RL 40:7 §:n virka-aseman väärinkäyttäminen, jonka mukaan virkamies aiheuttaakseen toiselle haittaa käyttäen virka-asemaansa väärin määräysvallassaan olevaan henkilöön, voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Toisaalta kyse voisi olla myös RL 40:9 §:n mukaisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta, jos virkamies ei huolimattomuutaan noudata lainsäännöksiä omassa virkatoimessaan eikä teko ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Nämä lainkohdat voivat hyvinkin tulla sovellettaviksi tilanteessa, jossa esimerkiksi alustavaa puhuteltavaa tai kuulusteltavaa painostetaan tai uhataan tietyn lausunnon antamiseksi. Tällainen toiminta on esitutkintalain hienotunteisuusperiaatteen ja kuulusteltavan kohtelun mukaisten säännösten vastaista.

7.5 Kotietsintä ja tutkimuspaikan eristäminen

Kotietsinnän säännökset löytyvät esitutkintaan liittyen PKL 8 luvusta, jossa säädetään paikkaan kohdistuvasta etsinnästä. PKL 8:1 §:ssä määritellään kotietsinnän lajit, joita on yleinen -ja erityinen kotietsintä ja paikan etsintä. Yleisellä kotietsinnällä tarkoitetaan RL 24:11 §:ssä tarkoitettujen alueiden kotietsintää eli etsintää kotirauhan suojaamalla alueella esimerkiksi tiloja, jotka ovat vakituiseen asumiseen käytettyjä. Erityisellä kotietsinnällä tarkoitetaan etsintää tilassa, jossa on syytä olettaa löydettävän vaikkapa epäillyn ja asianajajan välisiä luottamuksellisia tietoja, joista asianajaja ei saa todistaa OK 17 luvussa määritellyissä tapauksissa. Paikanetsinnällä tarkoitetaan etsintää muussa tilassa ja johon ei voida soveltaa kotietsintää tai erityistä kotietsintää koskevia määritelmiä. Paikanetsintä voidaan tehdä tilaan vaikka siihen ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy tilan on rajoitettu tai etsinnän toimitusaikana estetty tai mikäli etsinnän kohteena on kulkuneuvo.

Poliisilain 2:8:ssä säädetään paikan ja alueen eristämisestä. Sen mukaan poliisimiehellä on oikeus eristää *yleisesti* käytetty paikka tai alue, jos se on tarpeen poliisitutkinnan turvaamiseksi. *Helminen ym.* mukaan alueen eristämiseen voidaan käyttää poliisi-merkein varustettua eristysnauhaa, lippusiimaa, aitoja, puomeja ja jopa poliisiketjua.

Eristäminen yleensä aiheuttaa vahinkoa eristämialueella sijaitsevien ihmisten ja yritysten toimintaan ja siten eristäminen pitääkin tehdä vähimmän haitan periaatetta noudattaen. Tämä tarkoittaa sitä, että eristäminen on tehtävä ajallisesti ja alueellisesti mahdollisimman rajattuna.¹³¹ Tämä voisi vaikkapa tarkoittaa jonkin liiketilan murtautumisen yhteydessä sitä, että ne liiketilan osat, joissa varkaat ovat liikkuneet ja omaisuutta anastaneet, eristetään muiden myymälätilojen jäädessä asiakkaiden käyttöön. Mikäli paikkatutkinta on vielä myymälän avaamisen aikaan kesken, voidaan näin minimoida yritykselle mahdollisesti koituvat menetetyt myyntitulot. Niin palonsyyn tutkinta kuin kuolemansyyn tutkintakin ovat poliisitutkintaa ja niiden osalta eristäminen voisi siis tulla kyseeseen, kunhan tutkinta kuuluu poliisitutkinnan aihealueeseen.

PolL 2:8.1:ä on mielestäni puutteellinen lain sanamuodon mukaista tulkintaa käyttäen. Tutkimuspaikan eristäminen on joskus tarpeen kotirauhan suojaamalla alueella. Poliisin oikeus eristämiseen poliisitutkinnan turvaamiseksi tulee PolL 2:8.1:stä, jossa puhutaan poliisin oikeudesta eristää *yleisesti käytetty* alue. Yksityisen alueen ja etenkin kotirauhan suojaaman alueen eristämisestä ei pykälässä mainita mitään. Lukuunottamatta PolL 2:8.2:ää, jossa mainitaan muun muassa, että poliisilla on oikeus eristää kotirauhan suojaama alue, mikäli se on välttämätön henkeä tai terveyttä uhkaavaan vakavan vaaran torjumiseksi. Poliisitutkintaa ei kuitenkaan tehtäne henkeä tai terveyttä uhkaavaan vakavan vaaran turvaamiseksi vaan muun intressin kuten vaikkapa kuolemansyyn selvittämiseksi. Kotirauhan suojaama alue mainitaan erikseen myös PolL 2:8.4:ssä, jonka mukaan poliisimies voi kotirauhan suojaamalla alueella rajoittaa muun muassa esineiden siirtämistä, jos se on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavaan vakavan vaaran torjumiseksi.

Pulmalliseksi eristäminen mielestäni tulee niissä tilanteissa, joissa vaikkapa tulipalo on tapahtunut kotirauhan suojaamalla alueella eikä tapahtumassa epäillä rikosta, ainakaan

¹³¹ *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 628.

alkutietojen valossa. Tutkintaan on kuitenkin jostakin syystä saatava lisäaikaa, jota paikan eristämällä voidaan saada. Voidaanko tällaisessa tilanteessa eristää tutkimusalue? Sama tilanne voi tulla kyseeseen epäselvän kuoleman tutkinnassa kotirauhan suojaamalla, joskin sellaiset tilanteet, jotka osoittautuvat rikoksiksi vasta tutkinnan aikana ovat harvinaisia. *Kiiskan* mukaan yleensä jo ilmoitus vaiheessa poliisille ilmenee, että kuolemassa on syytä epäillä rikosta.¹³² Voin omakohtaisesta kokemuksesta todeta, että silloin tällöin epäselviä kuolemantapauksia kuitenkin ilmenee. Tällöin tutkimuspaikan eristäminen tulee ajankohtaiseksi. Kuoleman olosuhteissa tai tapahtumien kulussa voi olla joitakin ristiriitaisuuksia, jotka vaativat lisäselvityksiä. Näiden ajaksi tutkimuspaikka pitäisi mielestäni voida eristää.

Sinisalo esittää aiheellisesti hyvin paikkansa pitävän toteamuksen lain aukkotilanteesta, joka vallitsee silloin, kun säädännäisen oikeuden normit näyttävät puutteellisilta. Taustalla ei siis ole mitään yleisvaltuutta, jonka nojalla poliisi voisi toimenpiteen tehdä. Tällaisissa aukkotilanteissa poliisihallinnon yksi ratkaisu on, ettei toimivaltaa toimenpiteeseen löydy.¹³³

Paikan ja alueen eristämistä koskevassa PolL 2:8.1:ssä puhutaan pelkästään yleisestä alueesta.¹³⁴ Tämä lainkohta on aiheuttanut käytännön työssä joskus ongelmia, kun ei ole selvää, voiko esimerkiksi asuinhuoneiston, jossa kuolema tapahtunut, eristää. Toimenpide on sen verran järeä ja puuttuu muiden huoneistossa asuvien perusoikeuksiin perustavanlaatuisella tavalla. Aukkaiden on etsittävä eristämisen ajaksi muu asuinpaikka,

¹³² *Kiiski 2009*, s. 41.

¹³³ *Sinisalo 1971*, s. 240. Ks. myös *AOA:n 3199/4/07 (17.8.2009)* kannanotto poliisin toimivallasta kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella. AOA:n mukaan perustuslaissa turvattu kotirauha rajoittaa poliisin toimimismahdollisuuksia. Poliisilla ei siis ole yleistä oikeutta toimia kotirauhan piirissä, vaikka se olisi tarpeen tehtävien suorittamiseksi. *Oulun poliisilaitoksen ohjeen (5.2.2015)* mukaan epäselvissä kuolemantapauksissa tulee kirjata rikosilmoitus. Tämä tarkoittaa sitä, että asiassa on syytä epäillä rikosta. Jotta rikosta voidaan ylipäänsä epäillä, joudutaan tutkintaa suorittamaan mahdollisen rikoksen paljastamiseksi. Oma mielipiteeni on se, että jotkin kuolemantapaukset ovat sen verran vaativia tutkittavia, ettei esimerkiksi vielä paikkatutkinnan aikana olla päästy varmuuteen, onko kyseessä rikos vai löytyykö kuolemalle luonnollinen selitys. Näissä tilanteissa tutkimuspaikan eristäminen kotirauhan suojaamalla alueella olisi tarpeen. Tämä vaatisi mielestäni poliisilakiin selkeän kirjauksen yksityisen paikan eristämisestä.

¹³⁴ Järjestyslain (27.6.2003/621) 1:2 §:ssä määritellään yleinen paikka. Lainkohdan 1 momentin b- kohdassa mainitaan muun muassa rakennus, joka on yleisön käytössä. Mielipiteeni on se, ettei yksityinen asunto voi olla yleisesti käytetty alue, jota lain sanamuodon mukaisen tulkinnan mukaan *PolL 2:8.1 §:ssä* tarkoitetaan.

joko sukulaisten luota tai vaikkapa hotellihuoneesta. Nykyisessä tilanteessa ei lain täsmällisyyden vaatimus mielestäni toteudu.

Voidaanko eristäminen kotirauhan suojaamalla alueella totetuttaa poliisitutkinnan turvaamiseksi? Vuoden 1995 PolL:n esitöistä ilmenee, että tutkimuspaikan eristäminen olisi mahdollista lain 18 §:ssä mainituin perustein. 18.1 §:n mukaan eristäminen olisi mahdollista muun muassa kohdehenkilön yksityisyyden suojaamiseksi.¹³⁵ Paikan eristämällä voitaisiin henkilön yksityisyyttä vaalia tehokkaasti vaikkapa tulipalojen yhteydessä, jos palokunta on kantanut palavasta rakennuksesta ulos rakennuksen pihamaalle tavaroita, joita ulkopuoliset voisivat katsella. Pihamaan eristämällä saavutettaisiin se, etteivät asiattomat näkisi mitä tavaraa, joka saattaa olla omistajalleen arkaluontoistakin, talosta on ulos kannettu.

Eristäminen yksityisyyden turvaamiseksi olisi siis sallittu. Etsin tarkennusta maantavan ja lainsäätäjän tarkoituksen perusteella. Maantapa on vahvasti velvoittava oikeuslähde.¹³⁶ Tulkitsen laajentavasti maantavan tarkoittavan poliisin toiminnassa vakiintunutta ja kauan jatkunutta poliisikäytäntöä. Juuri vakiintuneeseen poliisikäytäntöön löytyy oikeuskirjallisuudessa perusteita. Jo 1971 vuoden tienoilla on oikeuskirjallisuudessa hyväksytty silloista poliisilakia koskeva näkökanta, jonka mukaan poliisilaki ei sulje pois mahdollisuutta, etteikö poliisi voisi perustaa toimintaansa joissakin tapauksissa tavanomaiseen oikeuteen. *Sinisalo* määrittelee tavanomaisen oikeuden siten, että ne keinot, joita on käytetty tavanomaisen oikeuden nojalla ovat yleisesti ja ajansaatossa tulleet hyväksytyksi. Käytettyjä keinoja vastaan ei esimerkiksi ole oikeusteitse nostettu kanteita. Toisaalta poliisikäytäntö on voitu todeta tuomioistuimen, AOA:n tai oikeuskanslerin päätöksellä sallituksi.¹³⁷

Lainsäätäjän tarkoitus ilmenee muun muassa PolL 1:1:stä, jonka mukaan poliisin tehtävänä on muun muassa rikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen. Poliisilain esitöissä tarkennetaan termiä ”paljastaminen”. Paljastamisella tarkoitetaan sitä, että rikos on tehty

¹³⁵ *HE 57/1994 vp*, s. 75.

¹³⁶ *Aarnio 2007*, s. 20. Arvot lainkäytössä. Valtakunnansyyttäjän viraston julkaisusarja.

¹³⁷ *Sinisalo 1971*, s. 246 ja 247.

mutta konkreettisia perusteita esitutinnan aloittamiselle ei vielä ole. Paljastamisessa pyritään paljastamaan jo tehdyn rikoksen relevantteja seikkoja.¹³⁸ Poliisin tehtävänä on siis osaltaan paljastaa rikoksia. Niissä poliisitutinnan tilanteissa, joissa ei vielä ole tietoa, muuttuuko poliisitutkinta esitutkinnaksi, on tarpeen etsiä lisätietoja. Näissä tilanteissa tutkimuspaikan eristäminen voisi nähdäkseni tulla kyseeseen.

Esitutkinnassa ei ongelmaa eristämisen suhteen ole. Pakkokeinolain (22.7.2011/806, PKL) 9:1:ssä muun muassa todetaan, että rikoksen selvittämisen turvaamiseksi saadaan sulkea rakennus tai huone. Rangaistusmaksimia ei eristämiseen näytäsi olevan eli riittää, kun epäillään rikosta ja on tarpeen turvata rikoksen tutkiminen. Analogiaa hyväksi käyttämällä voidaan toki päätellä, että mikäli huoneisto eristetään on huoneistoon tehtävä kotietsintä ja siihen taas vaaditaan PKL 8:2:n mukaan rikosepäily, josta on säädetty enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Eli teoissa, joissa vankeuden rangaistusmaksimi jää alle kuuden kuukauden, ei kotirauhan piiriin voida mennä vaan rikoksesta tulee seurata enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Poliisitutkinnankin osalta kotirauhan piiriin mentäessä on lainsäätäjät asettanut lisäedellytyksen tutkinnan suorittamiselle. Poliisin on kyettävä PolL 6:4 §:n vaatimuksen mukaan perustelemaan, miksi esimerkiksi paikkatutkinnalla tai näytteiden keräämisellä vakituiseen asumiseen käytetyssä tilassa voidaan olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä.

Poliisitutkinta on virallisselvityksen tekoa. Tutkinnan tuloksena voidaan käynnistää esitutkinta tai sitten saada selvyyttä poliisitutkinnan kohteena olevaan seikkaan. Vaikkapa kuolemansyyn selvittämisen yhteydessä on tärkeää saada selville onko kyseessä rikos vai ei. Sillä on perustavanlaatuinen vaikutus omaisten oikeuksiin pääsemiselle. Tätä vasten ajateltuna tuntuisi omituiselle, ettei poliisitutkinnan turvaamiseksi saisi eristämistä kotirauhan suojaamalla alueella käyttää, erityisesti jos näin toimimalla saavutettaisiin paras lopputulos. Ja nähdäkseni vakiintuneeseen poliisikäytäntöön on kuulunut se, että poliisitutkinnan turvaamiseksi on kotirauhan suojaama alue eristetty varsinkin, jos taktinen tutkinta ei ole saanut riittävästi faktatietoa, jota voidaan verrata paikkatutkinnassa saatuihin tietoihin.

---

¹³⁸ HE 224/2010 vp, s. 70.

Mäkelä ym. ovat ottaneet kantaa eristämiseen poliisitutkinnan turvaamiseksi. Esimerkiksi palopaikalla tutkimuspaikka eristetään tarpeellisessa laajuudessa.¹³⁹ Tämä tuntuu loogiselta, koska tutkimuspaikalle ei saa tulla ulkopuolisia henkilöitä sotkemaan tai muuttamaan mahdollisia jälkiä. Eristämisen tarkoitushan nimenomaan on se, että todisteet saadaan kerätyksi mahdollisimman neitseellisissä olosuhteissa heti tapahtuman jälkeen. Tämä kuulostaa hyvinkin perustellulta, koska juuri eristämällä turvataan rikospaikan objektiivisesti puolueeton tarkastelu ilman pelkoa olosuhteiden muuttumisesta tutkinnan aikana. Eristämisen tarkoitus nimenomaan on, ettei tutkimusalueelta tai alueelle viellä esineitä eikä tutkimuspaikassa tehdä mitään muutoksia. Joskus tutkimusalueen eristäminen joudutaan näin ollen tekemään myös kotirauhan piirissä oleskeleviin henkilöihin¹⁴⁰ *Helminen ym.* ovat samaa mieltä todetessaan, että poliisitutkinnan turvaamiseksi saadaan eristää paikka tai alue.¹⁴¹ Mikäli kotirauhan piiriin kuuluva tutkimuspaikka päätetään eristää, eristämispäätökseen sovelletaanen PoL 2:8.2:ää, jonka mukaan eristämispäätöksen kotirauhan suojaamalle alueelle tekee päällystään kuuluva poliisimies. Kiiretilanteessa päätöksen voi tehdä myös poliisimies.

---

¹³⁹ *Mäkelä ym.* 2013, s. 42.

¹⁴⁰ *HE 57/1994 vp*, s. 45.

¹⁴¹ *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 353.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kaiken kaikkiaan perusoikeussäännökset on mielestäni otettu hyvin huomioon nykyisessä lainsäädännössä. Jokaisen perusoikeuksiin kuuluvat oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja kotirauhan suoja, on hyvin taattu kansainvälisin sopimuksin, joihin Suomikin on sitoutunut. Voidaan oikeastaan kuvainnollisesti todeta, että perusoikeudet muodostavat yksilön ympärille kehän. Kehän sisäpuolelle mentäessä täytyy poliisilla olla jokin toimivalta normi, joka on kirjattu lakiin. Pelkällä ministeriön tai poliisihallituksen ohjeella ei voida tällaista toimivaltaa poliisille määrätä.

Poliisitutinnan alustavissa puhutteluissa ja kuulusteluissa on toimenpiteen kohteena olevan henkilön prosessuaalinen asema otettava tarkasti huomioon. Mikäli todistajan asema poliisitutkinnassa muuttuu rikoksesta epäillyksi esitutkintaan, on esitutkintaviranomaisen ilmoitettava aseman muutoksesta henkilölle mahdollisimman pian ja samalla huomioitava aseman mukaiset oikeudet ja velvollisuudet. Epäiltyä ei voida painostaa tunnustamaan syyllisyyttään. Epäillyn oikeus etenkin asianajajaan on tärkeää huomioida, jotta prosessissa kerättyjä todisteita voitaisiin täysimääräisesti hyödyntää.

Alustavien puhutteluiden osalta voidaan todeta, että puhutteluilla on poliisille tapahtuman selvittämiseksi tärkeä merkitys. Selvittämistäntressi on yleensä ottaen suuri puhutaanpa kadonneen henkilön tutkinnasta, kuolemansyyn tutkinnasta tai palonsyyn tutkinnasta. Tapausta ei kuitenkaan saa selvittää hinnalla millä hyvänsä, vaan on otettava tarkasti huomioon puhuteltavan oikeudet ja ylipäänsä hänen asemansa tapahtumassa. Onko puhutettava tapahtumaan asianosainen vai todistaja? Asianosaisen on puhuttava totta, kysyttäessä ja mitä hän tapahtumasta kertoo (negatiivinen totuusvelvollisuus) ja todistajan on puolestaan kerrottava oma-aloitteisesti (positiivinen totuusvelvollisuus) kaikki asiaan liittyvät seikat. Hänellä on kuitenkin oikeus olla kertomatta seikkaa, mikäli ei voi tehdä sitä saattamatta itseään tai lähiomaistaan syytteen vaaraan.

Puhuttelijan tulee huomioida esitutkintalain kuulusteltavan kohtelua koskevat pykälät sekä saman lain esitutkintaperiaatteet lähinnä hienotunteisuuden periaate. Henkilöä ei saa

painostaa tietynlaisen lausuman antamiseen eikä muutenkaan kohdella epäasianmukaisesti. Pahimmassa tapauksessa virkamies itse syyllistyy virkavelvollisuuden rikkomiseen, mikäli jättää tahallaan tai tuottamuksellisesti noudattamatta puhuttelua koskevat säännökset. Seurauksena voi pahimmillaan olla, että puhuteltavan niin kansainvälisin sopimuksin kuin kansallisen perustuslainkin suojaama oikeus oikeudenmukaiseen (oikeudenkäyntiin, mikäli myöhemmin tutkinta muuttuisi rikoksen esitutkinnaksi) kohteluun poliisitutkinnassa vaarantuu.

Todistajalla on siis positiivinen totuusvelvollisuus eli hänen on kerrottava oma-aloitteisesti kaikki asiaan vaikuttavat seikat mitään salaamatta. Todistaja kertoo asian perättömän lausuman rangaistusuhan alaisena. Voi hyvin kuvitella, että rangaistusuhka aiheuttaa todistajalle, jolla ei ole ”puhtaat jauhot pussissa” henkisen paineen kertoa asiaan liittyvät seikat, myös sellaiset, joita voidaan myöhemmin käyttää häntä vastaan. Ensikertalaiset ovat yleensä ottaen enemmän puheliaampia kuin kokeneet rikoksenteijät, jotka osaavat varoa puhumisiaan vaikka todistajan asemassa olisivatkin. Todistaja voi siis kertoa seikkoja, joita voidaan myöhemmin käyttää esitutkinnassa häntä vastaan. Tämä koskee tietenkin vain tilanteita, joissa todistaja pyrkii tietoisesti poliisitutkinnan aikana salaamaan rikoksen, josta poliisi ei vielä mitään tiedä.

Mikäli henkilön asema muuttuu prosessin kuluessa poliisitutkinnan todistajasta esitutkinnan rikoksesta epäillyksi, kuulustellaan hänet epäiltynä ja epäillyn oikeuksin. Oikeudet tässä tilanteessa verrattuna todistajaan ovat paljon laajemmat ja velvolluuksina vain olla kuulustelussa läsnä ja kertoa omat henkilötiedot. Itsekrimoinintisuoja tarjoaa tässä tilanteessa epäillylle oikeuden olla vaiti ja olla edistämättä mitenkään oman syyllisyyden selvittämistä esitutkintaviranomaisessa tai myöhemmin oikeuskäsittelyssä. Epäilty voi olla omasta tahdostaan esitutkinnassa vaiti eikä lausunnon antamiseen voida myöskään painostaa millään tavalla. Painostamista voisi ilmetä helposti tilanteessa, jossa todistaja on kertonut olleensa tiettyyn aikaan samassa paikassa vaikkapa kadonneen henkilön, joka sittemmin löytynyt henkirikoksen uhrina, kanssa ja tämä ajankohta myöhemmin esitutkinnassa todetaan surma-ajankohdaksi.

Voiko poliisi epäillyn kuulustelussa vedota henkilön aiempaan todistajana annettuun lausumaan tältä osin, mikäli epäilty muuttaa kertomustaan? Poliisin tehtävä on esitutkinnassa selvittää tapahtumien todellinen kulku. Poliisi pyrkii esitutkinnassa aineellisen totuuden selvittämiseen. Eli tässä tapauksessa kuulusteluun selvitetään esimerkiksi, onko epäilty ollut surmapaikalla tapahtuman aikaan.

Esitutkintaviranomaisen näkökulmasta ajateltuna muuttunut kertomus herättää epäilyksen suoranaisesta valehtelusta eikä ihme, mikäli todistajan kertomus ja epäillyn asemassa annettu kertomus poikkeavat ilmeisen paljon toisistaan. Vaikka tunne valehtelusta kuulustelijassa heräisikin, ei se anna aihetta ryhtyä painostamaan epäiltyä tunnustamiseen tai ylipäänsä johdattelemaan kuulusteltavaa tietyn lausuman antamiseksi. Toki poliisi voi mielestäni hyödyntää epäillyn kuulustelussa todistajan asemassa annettua lausumaa niiltä osin, jotka ovat ristiriitaisia. Itsekriminointisuojaan tosiasiallinen ja täysimääräinen toteutuminen sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus kuitenkin edellyttää, että epäillyllä on kuulustelussa mukana asianajaja, jonka kanssa epäilty on voinut jutella luottamuksellisesti jo ennen kuulustelua aina pidättämispäätöksestä saakka. Asianajajansa välityksellä ja ohjeiden mukaisesti epäillyllä on mahdollisuus puhua asia omasta puolestaan niin, että se parhaalla mahdollisella tavalla edistää hänen asiaansa. Poliisitutkinnan todistajan asemassa annettua lausumaa ei kuitenkaan voi liittää esitutkintapöytäkirjaan ilman epäillyn suostumusta.

Poliisi voi nähdäkseni kuitenkin hyödyntää todistajan lausumaa tutkinnan suuntaamiseen eli suorittaa tutkintatoimenpiteitä niiden seikkojen selvittämiseen, joita todistajan kuulustelussa on ilmennyt ja joita myöhemmin esitutkinnassa voidaan pitää tarpeellisina. Mikäli todistaja on kertonut olleensa surmansa saaneen henkilön kanssa jossakin paikassa välittömästi ennen kuolemaa, voi poliisi tehdä etsinnän. Ja etsiä vaikkapa teknistä näyttöä siitä, että epäilty on paikalla ollut. Mikäli muuta näyttöä epäillyn läsnäolosta surmapaikalta saadaan, voitaneen tätä näyttöä hyödyntää henkirikoksen esitutkinnassa.

Todistajalla on OK 17:18 §:n mukainen oikeus kieltäytyä todistamasta, mikäli jutussa asianosaisena on lähiomainen. Sama oikeus todistajalla on myös poliisitutkinnassa.

Lisäksi näytön, joka on hankittu muotomääräyksiä rikkoen tai jopa lain vastaisesti, ottaa tuomioistuin huomioon harkintansa mukaan. Tällaisessa tapauksessa on ensiarvoisen tärkeää, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus täyttyy. Syytetyn vähimmäisoikeudet puolustautumiseen tulee täyttyä. Syytetylle on taattava oikeus valmistella omaa puolustustustaan täysimittaisesti jo rikosprosessin eli esitutkinnan aikana eli käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että epäillyllä on ollut jo alkuvaiheessa oikeus asianajajaan ja hän on voinut käydä avustajansa kanssa luottamuksellisia keskusteluita ennen kuin häntä on alettu kuulustella.

Lainsäädäntö ei ole aivan yksiselitteinen puhuttaessa poliisitutkinnan eristämistä koskevista pykälistä. Perusoikeuksien kannalta ajateltuna tilanne on mielestäni hyvin selkeä siltä osin, kun puhutaan poliisin oikeudesta mennä suorittamaan poliisitutkintaa perustuslain suojaamalle kotirauhan alueelle. Puhuttaessa kuolemansyyn- ja palonsyöntutkinnasta löytyy toimivaltanormit juuri näistä erityislaeista (*lex specialis*). Yleislakina toimivasta poliisilaista löytyy puolestaan toimivalta mennä kotirauhan piiriin suorittamaan poliisitutkintaa.

Tutkielmassani havaitsin, että lain sanamuodon mukaista tulkintaa käytettäessä poliisilaissa mainitusta poliisin oikeudesta eristää kotirauhan suojaama alue poliisitutkinnan turvaamiseksi on epäselvä. Poliisilaissa puhutaan vain yleisestä alueesta, joka voidaan eristää, mutta kotirauhan suojaamasta alueesta ei lainkohdassa mainita mitään. Tämä aiheuttaa mielestäni sekaannusta ja ylimääräistä pohdintaa juuri esimerkiksi epäselvissä kuolemantapauksissa, joissa vainaja löytyy kotoaan. Itselläni on tällaisesta tilanteesta omakohtaista kokemusta.

Eristäminen lienee kuitenkin mahdollista poliisitutkinnan turvaamiseksi ja perustelen näkemykseni ensinnäkin, että poliisitutkinta on virallisselvitystä, jossa haetaan nimenomaan aineellista totuutta. Kuoleman selvittäminen on intressiltään hyvinkin tärkeää

selvittää jo ylipäänsä sen vuoksi onko kyseessä rikos vai ei. Kuolema vaikuttaa myös perillisten varallisuusosoikeudelliseen asemaan parhaimmillaan testamentin tai perinnön saannin muodossa. Esimerkinomaisesti voitaneen todeta myös, että mikäli rintaperillinen tai muu erityisen etuuden saaja syyllistyisi perittävä surmaamiseen, jäisi hän suurella todennäköisyydellä perinnöittä. Ei siis ole yhdentekevää, kuinka huolellisesti kuolemantapaukset tutkitaan.

Tutkinnallisen intressin ohella on otettava huomioon myös sivullisen yksityisyyden suojan intressi. Vuoden 1995 poliisilain esitöissä mainitaan yksityisyyden suoja yhdeksi poliisitutkinnan paikaneristämisen perusteeksi. Esitöissä mainitaan, ettei poliisi voi toteuttaa salassapitovelvollisuutta, jollei ole oikeutta eristää tutkimuspaikka asiattomilta tai muuten uteliailta henkilöiltä. Lain esitöissä viitataan hienotunteisuusperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteen turvaamiseen.

Toisekseen tutkimuspaikka kotirauhan suojaan kuuluvalla alueella poliisitutkinnan turvaamiseksi lienee eristetty kautta aikain ja käytäntö lienee jo vakiintunut poliisin tavaksi eli on siis tapaoikeutta. Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja, EIS tuomioistuimen tai eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuja eristämisestä poliisitutkinnan turvaamiseksi en liiemmästi löytänyt; rikostutkintaa koskevia päätöksiä löytyi sitäkin enemmän. Tapaoikeushan testataan juuri ihmisten kanteluiden kautta jotakin tiettyä poliisikäytäntöä vastaan, joihin oikeusasiamies tai tuomioistuimet ovat oman tulkintasuosituksensa antaneet. Tapaoikeus on siis vahvasti velvoittavaa oikeutta, jota voidaan lain aukkotilanteissa hyödyntää.

Kolmanneksi, oikeuskirjallisuudessa näytettäisiin puollettavan poliisitutkinnan turvaamiseksi suoritettavaa eristämistä kotirauhan suojaan kuuluvilla alueilla. Helminen ym. 2012, toteavat luetellessaan poliisin toimivaltuuksia poliisitutkinnan turvaamiseksi, että poliisitutkinnan turvaamiseksi saadaan tutkimuspaikka eristää.

Kuinka sitten suorittaa tutkinta kotirauhan piirissä niin, että paikan haltijan oikeudet

parhaiten toteutuisivat? Varsinaista poliisitutkintaa koskevaa ohjeistusta, joka koskisi tutkintaa kotirauhan piirissä, ei juuri ole. Poliisilaista löytyy säännökset, että kotirauhan piirin voidaan mennä, mutta paikanhaltijan oikeuksista ei lausuta mitään. Toki poliisitutkinta tulee suorittaa niin esitutkintalain kuin poliisilainkin periaatteiden mukaisesti tasapuolisuusperiaate, suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate huomioiden. Mainintaa ei ole siitä, että asianosaiselle esimerkiksi huoneen haltijalle varattaisiin mahdollisuus osallistua poliisitutkinnan kotietsintään kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella tai siitä, että paikan haltijalla olisi toimenpiteen jälkeen oikeus halutessaan saada kotietsintäpäätöksestä ja kotietsintäpöytäkirjasta jäljennös.

Etsinnällä mukana olo sekä pöytäkirjan saantioikeus parantaisivat huomattavasti huoneiston haltijan oikeutta valvoa viranomaisten toimintaa ja tarvittaessa saattaa poliisitutkinnan laillisuus tuomioistuimen harkittavaksi. Toisaalta poliisitutkinnan luonne joissakin tilanteissa vaikkapa tulipalopaikoilla on sikäli suojautumisen vuoksi haasteellinen, koska paikkatutkijoilla on erinäisiä suojarusteita yllään hengityssuojaimista lähtien ja nämä tulisi hankkia siten myös asunnon haltijalle, jos hän haluaisi tutkintaan osallistua. Käytännön järjestelyt voisivat siis aiheuttaa ongelmia.

Mikäli poliisitutkinnallinen tilanne ei ole kiireellinen antaa päällystään kuuluva poliisimies luvan vakituiseen asumiseen kohdistuvan tilan tutkimiseen. Hänellä on jo koulutuksensakin puolesta paremmat edellytykset arvioida etsinnän edellytyksiä ja sitä, onko etsintä kotirauhan piirissä perusteltua. Viranomaisten toiminnan läpinäkyvyyden parantamiseksi ja etenkin asianosaisten oikeusturvan parantamiseksi olisi tulevaisuudessa tärkeää, että asunnon haltijalle varattaisiin tilaisuus osallistua poliisitutkintaan, joka suoritetaan vakituiseen asumiseen käytettävässä tilassa. Ja etsinnän päätyttyä asunnon haltijalle annettaisiin jäljennökset niin kotietsintäpäätöksestä kuin kotietsintäpöytäkirjastakin. Näillä dokumenteilla jälkikäteinen arviointi etsinnän oikeutuksesta ja etsinnän toteutuksesta helpottuisi. Lisäksi poliisin oikeusturva paranisi, koska näistä dokumenteista olisi helposti tarkastettavissa jokin riitautettu tilanne.